

ЭРИД ШУУД ХЭМЖЭЭНҮҮДЫЕ БЭЕЛҮҮЛХЭ САГ ТУЛАЖА ЕРЭЭ

Уржадэр Буряад Республикын Президент Леонид Потапов пресс-конференци үнгэргэжэ, мүнөө үедэ тохёолдоһон политическэ, экономическа байдал тушаа өөрын хараа боолнуудые мэдүүлбэ.

- Россин Федеральна Сутлаанай Федерациин Советэй суглаанда хабаадажа, В.С.Черномырдинай дурадхаан программатай танилсаад байхадаа, энэ шахардуу үедэ түргэн гэгшээр экономико-финансын байдалые гуримдань оруулаха эрилтэдэ Виктор Степановичын кандидатураһаа ондоо хүниие олоогүйбди. Тиигэжэ Федерациин Советэй 91 гэгшүү тэрэнэй түлөө дуугаа үгөө, 17 хүн буруушаагаа, 6 гэгшүү өөрынгөө ханамжатай үлөө. Тэрэнэй урдань хүтэлбэригэ байһан кабинетэй хүдэлмэриие үндэр дээрэ сэгнээшьегүй хаа, гол шэглэлэйн шутамтай эбсээшьегүй хаа, мүнөө дурадхаан хэмжээнүүдэнь болохотой гэжэ тоолоноб. Реформо үргэлжлүүлгэдэ, илангаяа финансово-кредитнэ хубидань хубилааланууд болохо ёһотой. Минии ханахада, доторой валова продукция үндэһэн дээрэ финансово-кредитнэ хэрэг ябуулагдаха гуримтай ха юм, - гэжэ Леонид Васильевич хэлэнэ.

- Инфляци, эмисси гэхэн мүнгэнэй хүнгэрхэ шарһаа ехэтэ сошоһоной хэрэггүй, гүрэнэй талаһаа хиналгатайгаар, журамтайгаар энэ асуудалые шийдхэхэдэ болохо ха юм. Хүгжэнги экономикотой гүрэнүүдэнь засаг түрын зүгһөө иимэ хэмжээнүүдэ бэелүүлдэг гээшэ. Тэрэһэлэн яла, пени гэхэ мэтэнүүдэй үриие нэгэ мүнэн усадхаха асуудал шийдхэгдэхэ ёһотой.

- Манай республика энэ шахардуу сагта ямар аргаар бэрхэшээлнүүдэ дабаха болоноб?

- Амаралтынгаа болзорһоо урид гаража, Москвада ошожо, республикын шухала асуудалнуудые шийдхэхэ талаар Черномырдин, Строев, Лужков болон финансын министр, тэрэнэй орлогшотой уулзажа, федеральна

туһаламжа тухай хөөрөлдөөб. Экономическа талаар гээгдэнги регионуудта туһалха зэргэтэй тусхай фондоһоо 180 млн. түхэриг абаха ёһотой аад тэрэмнай үгтэнэгүй. Энэ асуудалые шийдхэхэ хүн үгы хэбэртэй, сэхыень хэлэхэдэ, Правительство мүнөө хүдэлнэгүй. Харин манай республика үерэй һүүлээр мүн финансова уналгын үедэ угаа хүндэ байдалда ороод байна. Найдүүлхаһаа гадна муртэй туһаламжа үзүүлхэн бэрхэтэй хаш. Тээд бидэ өөрынгөө хэмжээнүүдэ хараалабди. Хэдэн тогтоолнуудые баталааб. Жшээлхэдэ, өөһэдөө үйлдбэрилхэн продукция үнэ сэн аршалан хамгаалха, социальна үдэр бүрийн хэрэглэмжын зүйлнүүдэй үнэ сэн гуримшуулаха гэхэ мэтэ. Үгытэй, ядаруу зондо туһаламжа тусхайгаар зорюулагдаха гэхэн эрилтэ тогтоолнууд соо онсолон тэмдэглэгдэнхэй. Һандарал, уналгатай тэмсэхэ тусхай программа зохёогоод, түргэн зуура эрид, шууд бэелүүлхээр хараалабди. Мүн республика доторой өөрын олзото үйлдбэридэ онсо анхарал хандуулжа, хүнгэлэлтын, туһаламжын гурим нэбтэрүүлхэбди. Кредит үгэхэ аргатай бүридэлнүүдэ мүн лэ дэмжэжэ байхабди. Тэрэһэлэн бюджет болон налогой шэнэ кодекс. баталха ёһотойбди. Бюджетэй гаргашы иматгал хэмжээн соонь хэрэглэхэ, гүрэнэй гаршые бага болгохо тэмсэл ябуулахабди. Эгээн шухала асуудал гэхэдэ, республика соогоо эдэ хоолой бэлдхэлэй нөөсын жаса байгуулга болоно. Мүнөө жэл ургаса һайн, тэрэнээ гээлтэгүйгөөр хуряжа, тэрэ жасада оруулха ёһотойбди.

Леонид Потапов журналистнуудай олон асуудалнуудта харюусахадаа, Россин засагай гурбан халаа болодог Президентын, Правительствоын, Федеральна Сутлаанай эбгүй байһаниеннь буруушаагаа, энергоресурсын худалдаанай сэн дээшлүүлэнгүй, засаг түрын зүгһөө шийдхэбэри абахань шухала гэжэ мэдүүлээ, салин ба пенсийн үриие түлэхэ асуудалые федеральна засагтай хамта шийдхэхэ ёһотойбди гэжэ мэдүүлээ.

Николай НАМСАРАЕВ.

"Буряад үнэн" - 99

УНШАГШАДАЙ АНХАРАЛДА!

Захил хэхээ шамдагты!
"Буряад үнэн" 1999 оной I хахадта гурбан захиалтай байха:

1. "БҮРЯАД ҮНЭН" газетэ "ДУХЭРИГ" ба "БИЗНЕС-ОЛЗОТойгоо" хамта:	44 түх. 70 мүнг.
Гурбан харын сэн	22 түх. 35 мүнг.
2. "ДУХЭРИГ":	
ДОЛООН ХОНОГТОО НЭГЭ УДАА, ЧЕТВЕРГЭЭ	
Хорин нюур дээрэ гарана:	24 түх.
Гурбан харын сэн	12 түх.
3. "БИЗНЕС-ОЛЗО":	
ДОЛООН ХОНОГТОО НЭГЭ УДАА, ПЯТНИЦАДА 12 НЮУР	
дээрэ гарана:	19 түх. 50 мүнг.
Гурбан харын сэн	9 түх. 75 мүнг.
Ажаглалта: захилай сэнгүүд почтын сэнтээ хамта. РЕДКОЛЛЕГИ.	

Вам нужен точный диагноз?

Центр восточной медицины предлагает уникальный метод диагностики.

Добро пожаловать по адресу:

ул. Линховоина, 10,
каб. № 6,
тел.: 21-29-70

Если Вы хотите, чтобы о Вашей фирме узнала вся Бурятия,
Если Вы стремитесь найти надежных делевых партнеров,
Если Вы мечтаете о том, чтобы Ваша реклама была
максимально эффективной...

Обратитесь в рекламную службу «Пульс Радио»!

3 канал
проводного
радио

ПУЛЬС РАДИО
PULS RADIO

FM 103,3 Mhz
УКВ 66,53 Mгц

**Лидирующие позиции,
разумный подход**

Г. Улан-Удэ, ул. Терешковой, 3,
телефон: 37-97-11.

ИНСТИТУТ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ИННОВАЦИЙ (г.Москва)

(некоммерческое высшее учебное заведение; лицензия №16-002 от 09.09.1996г.)

Представительство Института в г.Улан-Удэ продолжает набор студентов на заочное обучение по следующим специальностям:

- государственное и муниципальное управление;
- юриспруденция;
- экономика (менеджмент, бухгалтер, аудит, финансы и кредит, маркетинг);
- социология;
- психология;
- художественный дизайн;
- дефектология.

Профессорско-преподавательский состав г. Москвы

Институт выдает диплом государственного образца

Срок обучения на базе общего образования - 5 лет, средне-специального и высшего - 2,5 года. Старшеклассникам предоставляется возможность совмещения учебы в школе и институте. Обучение платное - 6.000 рублей.

Прием по результатам тестирования и собеседования.

Наш адрес: 670000, г.Улан-Удэ,
ул. Советская, 30, каб. 18.

Тел.: 21-36-44, 21-58-08.

Уважаемые школьники,
а также их родители!
Узнать Вы не хотите ли
немножечко о нас?

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО МОСКОВСКОГО
ИНСТИТУТА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
ИННОВАЦИЙ

Для учащихся 11 классов предоставляет
возможность совмещения занятий в школе с
заочной учебой в нашем институте. После
тестирования вы зачисляетесь на 1-ый курс.

Наши сессии проходят 2 раза в учебный год
в г. Улан-Удэ.

Осень - октябрь
Весна - апрель

Прослушав лекции профессорско-
преподавательского состава г.Москвы, вы
выполняете контрольные работы. Весной,
успешно сдав зачеты и экзамены,
переводитесь на 2-ой курс нашего ВУЗа.

Оплата за 1-ый профильный курс - 3 000
руб., за последующие 4 года по 6 000 руб.

хи экономика, экологическа байдал тухай хэлээд, тодорхой дурадхалнуудыг оруулаа. Мүн лэ иимэ удхатай элидхэлнүүдье Эрхүүгэй области вице-губернатор Г.Жеребцов, Шэтын области вице-губернатор Е.Касьянов

«АЛДАРТА БАЙГАЛ - АРЮУХАН ДАЛАЙ»

«Байгал - бүхэдэлхэйн онсо баялиг» гэхэн уласхоорондын конференци-симпозиум үсгэлдэр Улаан-Үдэ ажалаа эхилбэ. Энэ баялигыг аршалха, гамтайгаар, арад зондо тухатайгаар ашаглаха асуудалнуудыг гурбан удэрэй туршада эрдэмтэд, тусхай мэргэжэлтэд, регионуудай хүтэлбэрилэгшэд, үйлэдбэринүүдье эрхилэгшэд, мүн хари гүрэнүүдэй эрдэмтэд, уласхоорондын жасануудай түлөөлэгшэд зүбшэн хэлсэхэн.

Буряад Республикын зүгөө Президент Л.Потапов конференцидэ хабаадагшадые амаршалаад, Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо В.Агалов элидхэл соогоо Буряад орондо Байгал болон тэрэнэй оршон тойрон-

гэгшэд хэбэ. Удаань хари гүрэнэй болон манай түлөөлэгшэд өөр өөрын шэглэлээр элидхэлнүүдье хэнэн байна.

Конференциин ажалда 300 делегадууд, тэрэ тоодо хариин 50 түлөөлэгшэд хабаадана.

Тэрэ удэртөө пресс-конференци үнгэргэгдэж, олон асуудалнууд элирүүлэгдээ. Мүнөөдэр, үглөөдэр «түхэрээн шэрээдэ», семинарнуудта һонирхолтой хөөрэлдөөнүүд болохоор хүлээгдэнэ.

- Аша тухатай конференци боложо, тодорхой дурадхалнууд ороо наань, бодото ажал ябуулгадамнай аша тухатай байха, - гэжэ Леонид Потапов мэдүүлнэ.

Николай НАМСАРАЕВ.

НАМАР НАРАТАЙ ДУЛААН БАЙНАЙ

Орёохон уларилтай зунай һарануудай һүүлдэ одоошье наратай сэлмэг үдэрнүүд тогтожо, үбһэ хулһаяа абажа дүүргэхэ, тарьяа һайса хурьяажа, дүг гүүлэхэ арга олгоһой даа гэжэ хүдөөгэй ажалшадтай тэнгэрийн шарай найдангыар адагладагынь ойлгосотой.

Энэ гараад байгша сентябрь һара соо хүдөөгэй сабшалан, тарьялан дээрхи ехэнхи ургаса абтаха, бүхэли эсэлэй туршада хүн зондой, адууһа малайшье эдихэ юумэн нөөсөлгөдхэ байна хам.

Эрхүүгэй гидрометеорологиин түбтэ бэлдэгдэжэ, Буряадай түбэй гидрометстанции дамжуулан багсаамжалганууднаа харахада, сентябрь һарада Буряад ороной олонхи шотагуудта сагай уларил урда тээхи олон эсэлүүдэйхидэ дүтэрхы, дунда зэргээр 8-9 градус дулаан байхаар хүлээгдэнэ. Республикын урдуурхи аймагуудта (түбэй газар тарьяалан эрхилдэг гол шотагууд) һарын түрүүшын 2 арбан хоногто һүшиндөө +3, +8 градус, үдэртөө +13, +18 градус байгаад, хоёрдохой арбан хоногтой эхин багаар һүшиндөө 0, -5 градус хүйтэржэ, хюруу унажа магад. Гурбадахой арбан хоногто һүшиң -1, -6 градус хүйтэрхэ, үдэртөө +6, +11 градус дулаан болохо гэжэ багсаагдана.

Һара соо дунда зэргээр 20-60 миллиметр шийг нойтон орохо гэжэ гү, али урда эсэлүүдэйхидэ орходоо хура бороо зааха бага байха, имагтал эгээл урда захынай аймагуудта шийг нойтон горитой орохо. Илангаяа һарын нэгэдэхой арбан хоногтой һүүл багта, гурбадахой арбан хоногтой эхээр ойро зуура бороо орожо, һарын һүүл тээ нойтон саһан шэдэлжэшье болохо гэжэ багсаагдана.

Республикын баруун-урдахи (Түхэн, Аха, Мон) болон хойто захын (Багдарин, Таксимо, Романовка, Баргажан шадархи шотагуудта) бэиш тээгүүрхидэ орходоо зааха хүйтэн байха, заримдаа (һарын тэнгэр хойшо) һүшиң -8, -13 градус хүйтэн, үдэриң +11, +16 градус дулаан байха, хура бороон тиймэ ехэ орохогүй гэжэ хүлээгдэнэ. Һарын һүүл багта эдэ шотагуудта нойтон саһан, ёһотой саһан орожо магад.

М.НАМЖИЛОВ
бэшгэжэ абаа.

ЭЛҮҮР ҮЙЛ ГЭЛТЭЙ ГҮ?

Улаан-Үдэһөө урагшаа зурхай түмэр зам Монголой хилэ хүрнэ манай республикын ашалагтай юм даа. Замай тэг дундахана Буряад гэхэн станци оршодог. Тэрэ уржадэр станицин начальниг Б.Мункуевтай уулзахадаа тэрэмнай дээдэ захиргааны ороһон мэдүүлгэ абаа, уруу агууһууа.

- Гансаараа үлөөд, станицин бусад мэргэжэлтэдые ажалһан сүлөөлэ гэхэн захирала абаһуунаб. Яаха болоно гэжэ бэлдэжэ. Өөрөө дежурнын, кассир, стрелочникэй уялаганууд бэлүүлэхэ гадна, аюулгүй сахихын тула өөрынгөө үчүстэй түмэр замые шалгажа яаха болоно гэжэ гүб? Гайхалтай.

Барата хадаа дунда эрхэн станица юм. Эндэ ой модонь зүйлүүд вагопуудта ашагадан пассажирнууд жуудаг, буудаг. Зүбгэдэ ажалнуудые станица эрхлэжэ. Харин удаадахи Мүрэн станица юрээдөө хаагдашанай Зүгөр Галуута, Нуур гэхэн станица мүн лэ олонхи албануудыг хэпхэй. Урдань эндэ телье заһабарилан харууһадаг депу бэлэй. Мүнөө хаагдашанай хүдэлмэришэдэ ажалгүй һууна. Онсо өөрын мэргэжэлтэй бусад албанууд түмэр замай хүдэлмэри түгэс хангадаг хэн. Тэдэришье болошонхой. Гансахан станица үчүс хүнүүдтэй мүнөө үедэ үүрэн бэлүүлнэ.

- Манай ороной экономика хүсэтэйдэ, Монгол, Хята ороноудтай угаа нягта харгал холбоотой байха үедэ станицинууд үдэртөө 1-2 составуудые, пассажирска дүрбэ поездуудые ханган ябуулан байһан юм. Табан замтай Галуу-Нуурай станица дээрэ үдэр бүгдэ ашаанай ябуулагдаг составууд бүридхэгдэдэг байһа. Харин мүнөө үдэртөө 2-3 составууд пассажирска гурбан поезд ашаар ябадаг болонхой.

Экономикын һандарилан имагтал түмэр замай ашалаг эрьсээр тухайлахда, хүнэй һууды барижа, үбшэниинь элирүүлжэ ади болоно. Манай экономика элүүр өгхэ гэхэгүйш.

Николай НАМСАРАЕВ.

ШАХТЁРНУУДАЙ БАЙДАЛ

ШАХАРДУУ

Август һарын һүүлшын амаралтын үдэр шахтёрнуудай заншалта һайндэр жаран жэлэй туршада тэмдэглэгдэнэ. Энэ үдэр Холбоолжоной мүнүнэнэй уурхайн профсоюзна комитедэй түрүүлэгшэ Геннадий Иванович Речихинтэй уулзажа, һайндэрөөр амаршалхадамни, «Ямар һайн-дэр байха юм даа, шахтёрнууд бүхэнэймнай сэдхэл һанаанда бүтүү хара даа. Үглөөдэрһөө буһалгаанда бодоһомнай. Нээмэл аргааршье, газар дороһоошье нүүрһэ малтажа абахаяа болиһомнай. Бүхы участогуудай ажал зогсоогдо-хонь. Хүнүүдэй тэсэбэри һалаа. Олон һарын туршада салин хүлһөө шахтёрнууд абанагүй. Гурбан һарын урда һүүлшынхөө зуугаад түхэриг лэ хүн бүхэндэ хүртөө бэлэй. Тэрэ саһаа хойшо хүдэлмэришэд хашарһашье абаагүй. Үглөөдэр үхибүүдээ һургуулида эльгээжэ шадахаяа болёод байна. Тетрадь абахашье мүнгэгүй», - гэбэ.

Үнэхөөрөөшье, шахтёрнуудай байдал угаа хүндэ болонхой. «Гусинозёрская» шахта үшөө урзанда хаагдашоод, табан зуугаад хүн ажалгүй үлэшөө бэлэй. Мэргэжэлтэй, дүршэлтэй зариманиинь Холбоолжоной уурхайда хүдэлмэ-

ритэй болоо хэн. Зүгөөртэршье үйлэдбэри хизаарлагдажа, мүн лэ олон хүнүүдые ажалһаань сүлөөлхэнэ. Салин саг билээр, оо аадаггүйшье һаа, ажалдаа торожо байха найдалтай.

Энэ уурхай 25 миллион түхэриг үритэй. Тэрэ үриөө ямаршье аргаар хүсэжэ ядана. Нүүрһынь абажа галдажархиһан үритэйшүүлһынь өөһэдөө үйлэдбэриөө хизаарлана, өөһэдынгөө хүдэлмэришэдтэ салин түлэжэ шаданагүй. Тусхайлбал, Холбоолжоной уурхайн түлишые гол түлэб хэрэглэдэг Гусинозёрска ГРЭС үриөө бусаангүй байхаһаа гадна, юрээдөө нүүрһынь саашадаа абажа байхаһаа арсаба. Ушар юуб гэхэдэ, Холбоолжоной уурхайн нүүрһэн үнэтэй, тиймэһээ бидэнэр холоһоошье һаа, үнэгүй түлишэ асаржа байхамнай гэжэ һаяхана мэдүүлбэ.

Үнэхөөрөөшье, Холбоолжоной нэгэ тонно нүүрһэнэй худалдаанай сэн хоёр зуу гаран түхэриг, харин Эрхүүгэй областиин, мүн Красноярска хизаарай дурадхадаг нүүрһэнэй тонно 170-180 түхэригтэ.

Иимэ шахардуу байдалда орошоһон холбоолжонойхид өөһэдынгөө дээдэ зургаанай

Холбоолжоной уурхайн директор В.Зелинский: "Яаха болонобиди?"

«Востоксибуголь» бүлгэмэй хүтэлбэриһөө нүүрһэнэй сэн буулгаха зүбшөөл гуйхадань, тиймэ зүбшөөл үгэнэгүй.

Шахтёрнуудай буһалгаанай үедэ Холбоолжоной уурхайгаар ябажа, бодото байдалынь харабади. Мантан томо экскаваторнуудай хүдэлжэ байһаниинь харагданагүй, харин нэгэ-нэгэ бишыхан, сэлбэрлэлгын экскаваторнууд тохигоножо, онсо өөрын үйлэдбэрийн хэрэглэмжэ хангана. Нүүрһэ ашаһан 110 тонно хүсэтэй БелАЗуудай хамбы таһалгаряагүй ябажа харагдадаг һаа, харин мүнөө гаражай хажуудахи талмайнууд

дээрэ зогсонхой байна. Нүүрһэ нөөсэлдэг газартань обоо собоо түлишэ хэбтэнэ. Эндэһээ түмэр харгын эшелонор үдэр бүри мянгаад тонно түлишэ эльгээгдэдэг һаа, харин мүнөө ашалгын ажал замхашанхай. Ганса буһалгаанай үрэдүн бэшэ. Эндэхи нүүрһэн хэрэглэлтэһээ гарашаба.

Харахадамнай, дэмы хэбтэн нүүрһэн дороһоо дүрэжэ, утаа бааяжа байна. Уурхайн хуби заяан асуудалтай болошоо.

Николай НАМСАРАЕВ.

ЧИНГИС ХААНАЙ ОБОО ТАХИЛГА

Урдын урда сагта байгуулагдаг обоо Оронго голэй эхиндэ, Ханга Дабанай үндэртэ бии юм. Һуурай үедэ тэрэ газар Чингис хаанай обоо элдэдэг, тэрэ үеэ тухай харахада уулын эздэдтэ бөө шажантай нюусаар тайга тахидаг байһа. Оршон тойронхи байгали сэлбэрлэжэ, хүн зоной элдэдэг ариуудхаха гэхэн үүргэ элэ мургэлнүүдэй үедэ бэлүүлэгдэнэ.

Үнэгэрһэн амаралтын үдэр Чингис хаанай обоо дээрэ Буряад орондо Далай ламын түлөөлэгшэ байһа Еши-Лодой римбүүшэ, Ивалган дасанай Ганжуур лама болон бусад санаартан тайлганай муртэй үнэгэргөө. Эндэ мүн лэ байгали ариуудхалгын зорилго хараалагдаһа байна.

Чингис хаанай обоодо вертопландор ошоһон 22 хүнэй агуу республикын Арадай Хуралын депутат Ц.Батуев, БГУ-гай профессор Б.Намзалов, түүхын эрдэмтэн кандидат Б.Цыбиков, Ивалган аймагай захиргаанай толгойлогч Л.Бурков, «Местные инициативы» гэхэн программын координатор Я.Васильева, «Экологическое устойчивое развитие» гэхэн программын директор Дан Памар Оронгын хүндэтэй хүнүүд үнэгэрһэн харахана ошоодоб, хабаадаг. Ивалган гэй болон БГТРК-гай телекүргэй налистнууд фильм эндэ буулаа.

«Янгаажан» гэхэн МОС-го элбэлэй, «Факел» МОО-го хүтэлбэрилэгшэдэй эдэхи үгсэдэ «Возвращение к истокам» программын гэхэн зорилготойгоор элбэлүүлэхэ зорилготойгоор элбэлүүлэхэ зорилготойгоор элбэлүүлэхэ эмхидхэгдэһэн байна. Экспедици эмхидхэгдэһэн аяншалгые «Факел» гэхэн республицын хоорондын нийтэ эмхиин президент Максим Владимирович Грозин мүнөөр хангаа.

Чингис ГОМБО

1998 оной февралийн 13-да Байгал далайн уханай нөөснүүдые зүбөөр хэрэглэжгье хүтэлбэрлэхэ комитет байгуулагдаһан байна. Энэ албан зургаанай үүргэнүүд, зорилгонууд, ябуулжа байһан ажал хүдэлмэрн тухай хөөрөжэ үгэхыень комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Болот Батодоржиевич Шайбововто хандаһан байнабди.

талаар ехэ ажал хэнгүй, үнэгүй зайн галай элшэ хүсэ Байгалай уханай хүсөөр олоно гэшэ гэхэ мэтэ олон асуудалнууд ушардаг байна.

Тиимэхээдээрэнэр-

мүрөөр Байгал далайн баялигуудые ашаглаха, хэрэглэхэ гэшэб гэхэн суглаан үнгэргэгдөө нэн. Энэ суглаан дээрэ энэ хүдэлмэри ябуулха талаар залан хүтэлбэрлгын совет байгуулагдаа. Энэ соведэй бүридэлдэ аймагуудай

Улаан-Үдэдэ уханай ажахын Академиин Буряадай таһаг бии болоо юм. Энэ таһагы даагшаар Валерий Сергеевич Молотов томилогдонхой.

Мүнөө уханай баялигуудые шэнжэлдэг хорёод хүн энэ таһагай бүридэлдэ ороно: эрдэмэй гурбан доктор, арбаад гаран эрдэмэй кандидадууд. Тэдэ уханай нөөсэ баялигуудые шэнжэлдэг зоной ханаан бодолыень, хэһэн ажалыень нэгэдүүлжэ, Буряад орондоо тухатайгаар

нуудай хилэнүүдынь тодорхойлохэ хэрэг мүн. Бүхы гол горхонуудай ба нуурнуудай хажуугаар заал хаа иимэ газарнууд байха ёһотой. Мүнөө сагта Байгалые тойроод уһа хамгаалха багахан газарнууд тогтоогдон байна. Тэрэмнай хадаа нуурай уһанһаа хажуу тээшэ 500-1000 метр болоно: Эрхүүгэй талаһаа 500 метр, манай талаһаа - 1000 метр. Иимэ нарин газар Байгалай уһа хамгаалгада ехэ бага. Тиимэхээ Байгалай уһа хамгаалха газарайнь хилэ түрүүшын хада уулын нуруугаар байбал зохид гэжэ хананабди. Энэ талаар Россин академиин Сибириин отделениин Байгалай институт шэнжэлгын ажал хэжэ байна.

Байгалай эрьенүүдэйн ута 2000 километр болоно. 70-80 процентыень национальна паркнууд ба заповеднигүүд эзэлнэ. Уханайнь нөөснүүдые хамгаалхын тула хилэ татаха ёһотой газарнууд гэхэдэ, Сэлэнгэ, Баргажан, Дээдэ Ангара гол мүрэнүүдэй адагуудын болоно. Эдэ гол мүрэнүүд Байгал руу орохынгоо урда тэрэниие тойроод байһан хүбшэнүүдые нэтэлнэ. Тиимэхээ хаагуур уһа хамгаалха газарнуудай хилэ татахаб гэхэн ехэ асуудал гарана. Тиихэдэнь ландшафтна районировани бэелүүлхэ арга хэрэглэгдэнэ. Энэ ажалай бүтэһэн хойно ландшафтна түсэблэлгэ хэжэ гэшэ ехэ шухала болоод байна. Тэрэмнай юун гэшэб гэхэдэ, хүнэй ажабайдал газарай (байгаалиин) байдалтай тааралдажа байха ёһотой.

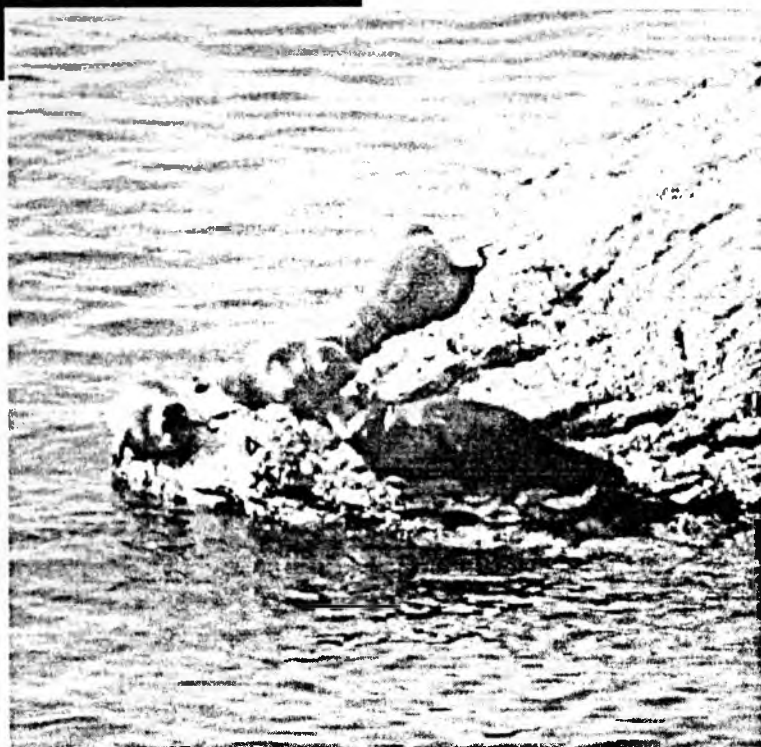
Сентябриин 9-12-ой үдэрнүүдтэ Россин эрдэмэй академиин Сибириин отделени, Буряад ороной Правительство, Эрхүүгэй областиин захиргаан ба гүрэнэй хэдэн албанууд болон министрствэнүүд уласхоорондын симпозиум үнгэргэнэ. Энэ симпозиум дээрэ бидэ уханай нөөсэ баялигуудые хамгаалдаг ажалда хабаатай албануудтай тон шухала 5-6 асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ байнабди.

Тэрэшэлэн октябриин эхээр Эрхүү хотодо уханай нөөсэ баялигуудые хамгаалха асуудалнуудта зорюулагдаһан региональна конференци үнгэргэгдэхэ түсэбтэй. XX-XXI зуун жэлнүүдэй үедэ дэлхэйн уханай баялигууд, гол горхонууд, нуурнууд ямар байха гэшэб гэхэн хөөрөлдөөн болохо юм. Энэ конференцидэ Буряадай талаһаа арба гаран элидхэлнүүд уншагдаха байна.

Эльвира ДАМБАЕВА бэшэжэ абаба.

БАЙГАЛЫЕ

ХЭН ХАМГААЛХАБ?

- Россин Федерациин Байгалиин баялигуудай министрствын захиралтаар энэ албан бии болгогдоо. Энэ мүнөө 20 хүн ажаллана. Тэрэ тоодо 17 хүн Улаан-Үдэдэ, гурбаниин Эрхүү хотодо. Эдэ зоной урда Байгалай уханайнь баялигуудые ба далай тойроод байһан газарнуудай уһа голнуудые зүбөөр эдлэлгые хүтэлхэ зорилго табигдана.

СССР-эй байха үеһөө эхилээд, урда жэлнүүдтэ Байгал далайе хамгаалха гэхэн Правительствын хэмжээнэй захиралтанууд ба программанууд олон абтаһан юм. Тэдэ туст тустаа Байгалые хамгаалха хэрэгтэ нүлөө үзүүлһэн байна. Тиигээшье наа, мүнөө болотор энэ хэрэгтэ хэн гол харюусалгатай гэшэб гэжэ эли бэшэ байгаа. Юундэб гэхэдэ, Байгал далайн эрьедэ оршодог Россин Федерациин хоёр субъект - Буряад орон ба Эрхүүгэй область эндэ адли эрхэтэй байһан. Буряад ороной олон тоото уһа голнууд Байгалда шудхан ородог, тиихэдэ далайһаа урдан гарадаг Ангара мүрэн Эрхүүгэй областиин дэбисхэр дээрэ оршоно. Жараад онуудай эхээр Эрхүү хотын хажууда Ангара мүрэн дээрэ уханай электростанци баригдаһан гэжэ мэдээжэ. Байгалые хамгаалха талаар абтаһан хэмжээнүүдые бэелүүлгэ мүнөө Буряад орондо тон хэсүү байдалтай. Тиихэдэ Эрхүүгэй область энэ

лэгдэһэн комитет Байгал далайн уханай нөөснүүдые зүбөөр хэрэглэхэ талаар Буряад орон ба Эрхүүгэй областиин эрхэнүүдые, мүн харюусалгыень тодорхойлоо. Комитет мүнөөнэй эрхэ байдалда уханай нөөснүүдые хэрэглэхэ хэрэгтэ шэнэ ёһоор хандаха эрилтэ табина.

Газар уһан, дэлхэйн баялигууд гэшэ юрын хэрэг бэшэ. Карта дээрэ Байгал далайда шудхадаг гол горход хаана байнаб гэжэ тэмдэглэхэ бага. Уһа голнуудай нөөсэ баялигынь, ариг сэбэрын тойроод байһан газарһаа дулдыдадаг гэжэ мэдээжэ. Тиимэхээ уһа голнуудай оршон тойронхи газарта хүн зоной хандаса тон ехэ удха шанартай. Иимэ ажал ябуулха ландшафтна түсэблэлгэ гэхэн шэнэ арга ажалдаа нэбтэрүүлхэ хараа зорилготойбди.

Манай комитет байгаали хамгаалха талаар олон эмхи зургаануудай, албануудай хүдэлмэри залан хүтэлбэрлэхэ үүргэтэй.

Байгал далай шадар түбхинэһэн нютагуудай хүн зонтой, захиргаануудтай, хургуулинуудтай нягта харилсаа холбоо байгуулха гэшэ мүн лэ шухала зорилго болоно. Ушар тиимэхээ июль нарада Байгалай эрьедэхи Хүлтүүг гэжэ газарта далайн эрьедэ оршодог Эрхүүгэй ба Буряад ороной аймагуудай толгойлогшонортой, байгаали хамгаалха албануудай хүтэлбэрлэгшэдтэй яажэ зүб

захиргаануудай толгойлогшонор, манай комитедэй хүтэлбэрлэгшэд ороо. Удаадахи суглаагаа октябриин эхээр Эрхүүгэй областиин дэбисхэр дээрэ үнгэргэхэ гэжэ шийдхэгдээ.

Олон тоото гол горхонуудые гансал гүрэнэй албанай хүсөөр хамгаалха гэшэ хүшэр хэрэг. Тиимэхээ энэ хэрэгтэ нютаг нютагай хүн зоние, хургуулинуудай багшанарые, шабинарые хабаадуулха талаар ажал ябуулагдана. Тэдэнэй дундаһаа энэ хүдэлмэри хинаха эрхэтэй ниитын инспекторнүүд томилогдонхой. Тэдэнэр нютагайнгаа захиргаануудтай холбоотой, мүн өөрын тусгаар эрхэтэй байха юм. Иимэ ажал комитедэй бии болгогдон түрүүшын зуун үдэр соо хэгдэжэ байна.

Нёдондо жэлһээ эхилээд

хэрэглэхэ гэжэ оролдоно.

Энэ таһаг манай комитедэй дэргэдэ ажалаа ябуулна. Биологиин эрдэмэй доктор Б.Б. Намсараев хүдөө нютагуудаар ябажа, гол нуурнуудые, аршаан булагуудые шэнжэлнэ. Энэ жэлдэ харын нэгэ дахин тэдэнтэй уулзажа, ямар ажал ябуулагданаб, саашадаа юу хэхэ гэшэбибди гэжэ хөөрөлдэдэгбди. Сентябрь нарада үнгэргэ-

дэхэ симпозиум дээрэ уханай баялигуудые зүбөөр ашаглаха асуудалда зорюулагдаһан түхэрээн стол үнгэргэгдэхэ комитедэй ба энэ таһагай хүдэлмэрлэгшэд бэлдэнэ.

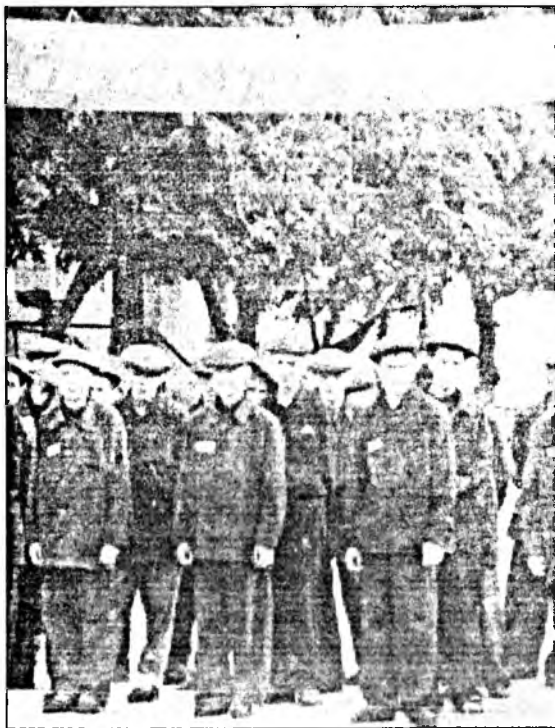
Гадна комитедэй хүдэлмэрлэгшэд Россин эрдэмэй академиин Сибириин отделениин Байгалай институтдай, Буряадай гүрэнэй университетэй эрдэмтэдэй эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэридэ хабаададаг, ном хэблэхэ хэрэгтэнь оролсодог байна.

Гүрэнэй албанай ажал гансал захиргаанар дүүрэдэг бэшэ. Харин хажуугаарнь нютагай зоние уханай баялиг хамгаалха хэрэгтэ бодхоохо ба уханай байдал шэнжэлһэн, үзэһэн ажал хэрэгээ бодотоор бэелүүлхэ арга олохо гэхэ мэтэ болоно.

Тон шухала асуудалнай гэхэдэ, уһа хамгаалха газар-

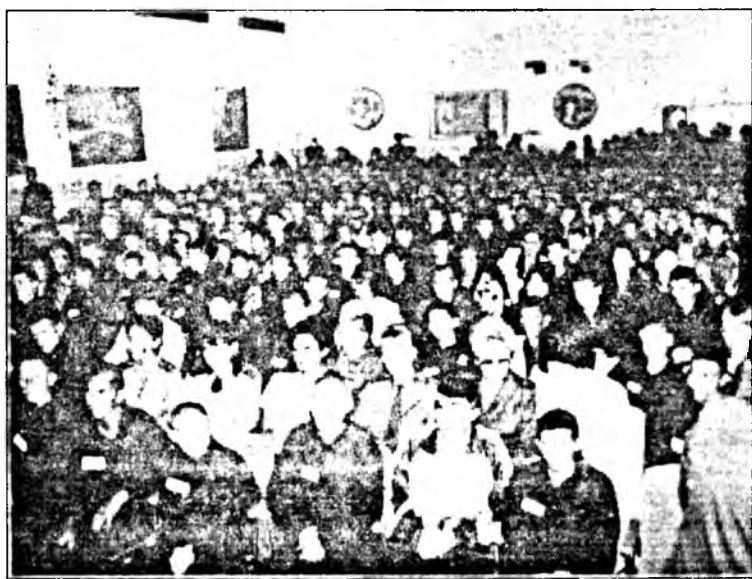
ДЕНЬ ОТКРЫТЫХ ДВЕРЕЙ

Человек оступился... Это, согласитесь, само по себе страшно. Особенно страшно, я уверена в том, когда преступление совершает молодой гражданин, нередко еще не имеющий паспорта, дающего ему право называться гражданином России.

Сегодня в детской колонии (к счастью, она всего лишь одна в Бурятии) отбывают срок за различные правонарушения 470 ребятшек, которым еще нет и 18 лет.

Что же сегодня меняется, когда пришла «эра демократии», в зонах осуждения юных граждан нашей страны? Чтобы дать более или менее конкретный ответ (полный, полагаю, дать не так-то просто), предлагаю вашему вниманию мой рассказ и впечатления об увиденном, побывав недавно в детской колонии республики.

Начну с повода, который, что говорится, позвал журналиста в дорогу. Нас пригласили на традиционный День общественного просмотра колонии и родительскую конференцию, проходившие в детской воспитательной колонии г. Улан-Удэ. Придя по «месту назначения», мы прежде всего выяснили, что данное мероприятие проводится в детской колонии с 1974 года. И их главная цель - не только развитие меценатства на основе понимания гражданского долга, общественно-полезной деятельности государственных, общественных и религиозных организаций, но и укрепление связей с родственниками молодых осужденных.

Открывая встречу, начальник колонии, подполковник внутренней службы С.А.Терентьев в кратком вступительном слове сказал: - Мы прежде всего рассчитываем на помощь общественности республики, так как сейчас у нас находятся на воспитании 314 юношей из Бурятии. Остальные - это прибывшие из других регионов страны.

И что бы мы ни делали, хотя, на наш взгляд, делаем мы не так уж мало, о чем говорит следующая цифра - учится у нас в средней школе колонии из этих 470 детей 90 процентов учащихся. И могу тут невольно похвалиться - 38 из них учатся только на «хорошо» и «отлично», хотя, сами понимаете, какой у нас контингент. А ведь приходят к нам абсолютно безграмотные. Тут уместна еще одна цифра - в колонии действуют два начальных класса.

И ведь среди наших воспитанников есть немало талантливых ребятшек! Это я говорю не для красного словца. Тут, уверен, нам без вашей конкретной и целенаправленной помощи в дальнейшем не обойтись. И, пожалуй, это - наша главная задача сегодняшней встречи.

Далее Сергей Анатольевич много говорил о проблемах своей организации: не хватает денег, материально-технических и других средств. И отсюда его призыв - помогите. Кстати, не могу его не адресовать ко всей общественности республики, потому и сообщаю расчетный счет данной детской колонии: ИНН 0323033941 Р/с 4050380300000000091 ГРКЦ НБ РБ г. Улан-Удэ, БИК 048142001

При этом С.А.Терентьев сообщил, что многие общественные и государственные организации, особенно Союз предпринимателей и производителей Бурятии, общество Красного Креста республики, Комитет РБ по делам молодежи и спорту и физической культуре, туризму, АО «Улан-Удэнский авиационный завод» и другие оказывают весьма существенную материальную помощь.

На Дне общественного просмотра выступили и многие приглашенные. Их основная тревога - растет в республике, впрочем как и во всей стране, детская преступность. Каждый день, каждый год число малолетних правонарушителей растет, дальше некуда. И как с ней бороться? Ведь всякого юного правонарушителя не только не «посадишь», но далеко не всегда перевоспитаешь.

Заместитель главы Улан-Удэнской городской администрации В.Б.Прокопьев заявил, что мэрия города в последующем готова помочь данной организации, но и придумает вопрос о налаживании с ней деловых

связей (речь шла о заказе на пошив рабочей одежды). Заместитель главы Советской администрации города Улан-Удэ Любовь Георгиевна Бутакова считает, что сегодня весьма жестко как показала практика, стоит проблема реабилитации освободившихся из детских колоний детей. Тут безусловно, без помощи общественности и многочисленных организаций никак не обойтись.

Л.Г.Бутакова, закрыв свой призыв, вручила колонии ценный подарок - телевизор японского производства «Фунай». Как ожидалось, подарок произвел должное впечатление. Заместитель председателя Бурятского отделения Российского общества Красного Креста И.И.Зайцев, рассказав о работе своей организации, которая весьма многогранна, сообщила, что Красный Крест по роду своей деятельности оказывал и будет оказывать всемерную поддержку малоимущим нуждающимся в помощи, число которых, несомненно, входит и малолетние осужденные. По сути колония всегда должна рассчитывать не только на моральную поддержку Красного Креста, но и на материальную.

Также на Дне общественного просмотра представлено слово «воспитаннику» колонии Алексей Б., поблагодарив организаторов серьезного мероприятия, заявив, что для своих товарищей многие из его «коллеги» серьезному уже перестали смотреть свои взгляды на жизнь и вряд ли уже в будущем вступят в противоречия с Уголовным Кодексом. Тем более, что в колонии «действует» и другие кадры (на его взгляд серьезные и профессиональные) профессионалы

технич
готовя
ляров
специал
Есть,
В частн
«Элект
материал
со всту
оказало
ее оказ
Нача
УИН М
Никола
что да
очень
что си
ближай
в подчи
юстици
этим о
преобр
мысль
ления
тор СИ
подроб
проводи
работе
коллек
готовит
новую
орган
деятел
же с
коллек
СИЗО
щастье
также
собра
«энну
пойдет
терри
меропр
В за
прият
серьез
безусло
для т
оступи
такого
уже не
но
органи
нем у
колон
С.А.Те
дальне
котор
прове
воспит
Он та
лучши
замес
колон
В.А.Ат
зам. н
С.И.Пр
докон
занно
началь
начал
А.А.У
воспит
ва, А.Н
ва, С.
зарса
метод

В МИР, ГДЕ ЖИВУТ НАДЕЖДОЙ

техническое училище, готовящее слесарей, столяров и других рабочих специалистов.

Есть, правда, и проблемы. В частности, раньше завод «Электромашина» крепко материально помогал. Однако со вступлением в рынок он оказался уже неспособным ее оказывать...

Начальник управления УИН МВД РБ Николай Николаевич Аникеев считает, что данные мероприятия очень нужны, тем более, что система колонии в ближайшее время переходит в подчинение Министерства юстиции России. И в связи с этим ожидаются серьезные преобразования. Развивая мысль начальника управления старший инспектор СИЗО Л.И.Андреева, подробно рассказав гостям о проводимой воспитательской работе, сообщила, что коллектив серьезно готовится к переходу в новую систему и к новой организационной деятельности. Она также сообщила, что коллективом работников СИЗО к Дню общественного смотра также подготовлен подарок - собрали с сотрудников «энную» сумму и она пойдет на благоустройство территории и другие мероприятия.

В заключение, мероприятия, полагаю, очень серьезно организованного и безусловно нужного не только для тех, кто когда-то остушился (будем надеяться, такого уже никогда в жизни уже не допустят эти парни), но и общественных организаций, принявших в нем участие, начальник колонии, подполковник С.А.Терентьев сообщил о дальнейших мероприятиях, которые предполагаются провести для усиления воспитательного процесса. Он также назвал и своих лучших работников. Это - заместители начальника колонии, подполковники В.А.Атутов и Т.А.Шагжиева, зам. начальника по тылу С.И.Прокопьев, Э.Д.-Ц.Шойдоков, исполняющие обязанности заместителя начальника В.К.А.И.Самбуев, начальник оперотдела А.А.Уханаев, старшие воспитатели Н.С.Бардаханова, А.Н.Балдуев, Е.Б.Алексеева, С.Ю.Николаев, Ж.Г.Базарсадуев, В.Б.Шарланов, методист А.Т.Походиева.

В разговоре с начальником 4 отряда, майором Елизаветой Борисовной Алексеевой узнали, что колония эту зиму переживает нормально, так как отопительную систему заменили. К новому учебному году полностью проведена побелка, покраска в жилых помещениях колонии. Нынче всех ребят одели в единую форму - робу, правда, как говорят сами руководители, не хотелось бы и так обиженных судьбой детей одевать в черную одежду... Оказывается, в других западных городах России, где есть детские колонии, давно одели малолетних детей в зеленый цвет - цвет военной формы. С этим нужно согласиться.

Насчет питания... Вроде бы детей кормят неплохо, в

за первое полугодие не было фактов употребления наркотиков. Правда, в день родительской конференции (23 августа) один из воспитанников был задержан с анашой, видимо прислали с «воли».

Благодаря усилиям работников медицинской службы колонии (начальник медчасти майор Анатолий Александрович Дахалаев) в этом году никакой массовой эпидемии инфекционных заболеваний не было допущено.

Здесь также нужно упомянуть о создании Попечительского совета при колонии. Активное участие в создании Совета приняли ответственный секретарь комиссии по делам несовершеннолетних при Правительстве РБ Н.Ч.Цыбенкова, священник Игорь,

заместитель главы администрации Советского района Л.Г.Бутакова, отец Олег, благочинный Бурятского округа, настоятель Свято-Троицкого храма, председатель Общества Красного Креста И.И.Зайцева. С помощью Попечительского совета, спонсорской помощи разных организаций и фирм, сотрудников колонии, родителей мы надеемся, что многие проблемы детской колонии г.Улан-Удэ будут решены. На сегодняшний день их у колонии много.

Кстати, День общественного смотра колонии начался с одного приятного момента. Двадцати двум уже бывшим воспитанникам, отбывшим свой срок или сократившим его за счет примерного поведения, были выданы документы, свидетельствующие о том, что они стали полноправными гражданами нашей страны. Что же, остается пожелать и остальным ребятам выйти на волю раньше положенного срока. А добиться этого можно только за счет примерного поведения и хорошей учебы. Ради этого стоит постараться, ведь на воле их ждут родные и близкие, с нетерпением ожидающие долгожданной встречи.

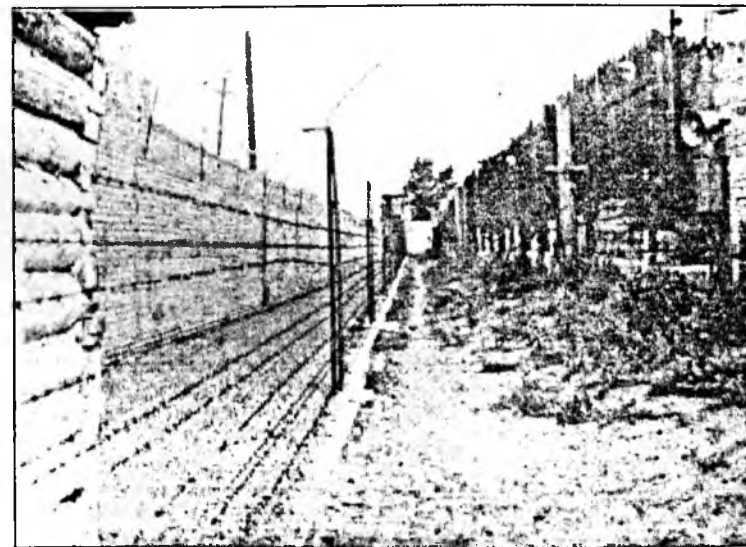
Галина ЗНАЕВА.
На снимках: во время Дня общественного смотра колонии и родительской конференции.

Фото Аркадия БАТОМУНКУЕВА.

**У зыбкой грани
света и тьмы
добро выбирает
юное сердце**

столовой, где мы побывали, обед подавали из разных блюд - щи с мясом, гуляш с картофельным гарниром, хлеб с маслом. Достаточно и молочных продуктов. Как мы поняли, весь этот достаток питания дается благодаря стараниям заместителя начальника по тылу, майора Станислава Ивановича Прокопьева, которому надо отдать должное.

С января по август этого года освободились условно-досрочно 64 ребяташек. За время отбывания в колонии ребятам нужно постараться активно участвовать в общественной жизни отрядов, отделения, хорошо учиться в школе и профучилище, участвовать в самодеятельных организациях и т.д. Но и бывают такие парнишки, которые, находясь в колонии, не осознают, как здесь себя вести, и продолжают потихоньку травить других своим отрицательным поведением. Только в последние 6 месяцев было допущено 74 нарушения режима содержания (намного больше по сравнению с прошлым годом). Бывают случаи неповиновения представителям администрации, однако

который стал (редакц. поправка) лауреатом конкурса «Окно в Россию», проведенного в прошлом году газетой «Культура». Эта награда сыграла немаловажную роль в том, что артисты с берегов Байкала попали на берега реки Мерт, в старинный город Нанси, на традиционный театральный Восточно-европейский фести-

хвалебными словами в их адрес. «Анатолий Баскаков - человек, вызывающий трепет, - пишет рецензент газеты «Монд». - В спектакле «Ночь» особенно видны мастерство игры, оригинальная манера музыкального сопровождения, сильные всплески чувств: сумасшедшие глаза Кириллова, восторженная экзальтация

ЛАУРЕАТЫ КОНКУРСА «ОКНО В РОССИЮ» ПОКОРЯЮТ ФРАНЦИЮ

Улан-Удэнский театр в Нанси

Полторы страницы французской газеты «Либерасьон» ее корреспондент занял рассказом о небольшом творческом коллективе, который живет и работает невероятно далеко от Парижа. Статья называлась «Театр, забытый на берегах Байкала» и была проиллюстрирована картой России, где стрелочка указывала на отдаленный уголок огромной страны. И еще был портрет пышноволосого бородача с курительной трубкой в руке - Анатолия Баскакова, художественного руководителя-директора, режиссера, актера Молодежного художественного театра города Улан-Удэ, столицы Бурятии, ...

Он называется «Пассаж»... В этом году здесь были представлены коллективы из Чехии, Литвы, Монголии, два московских... и театр из Улан-Удэ. Именно этим дальневосточным гостям была предоставлена честь открыть фестивальный смотр. Они показали французским зрителям два спектакля - «Ночь», оригинальную инсценировку романа Ф. Достоевского «Бесы», и пьесу московского драматического Нины Садур «Замерзли». Каждый спектакль играли два раза, и четыре вечера зал был полон... Поэтому артисты из Улан-Удэ повезли домой немало французских изданий, которые нестрели

Верховенского, счастливая дрожь Шатова и слезы Марьи. Это все прекрасно...

Получилось так, что во второй раз «Ночь» шла без субтитров. На это по-своему отреагировала местная газета «Эст републикэн». «Электроника не говорила по-русски, но чувства не нуждались в переводе». А критик газеты «Либерасьон» сделал своеобразное заключение: «В Бурятии Анатолий Баскаков упрямо и настойчиво работает в тесном полуподвале, где все сделано руками самих актеров»...

Марина ФЕДОРОВА. (Из статьи газеты «Культура» за 11-17 июня 1998г.)

Калейдоскоп

ҮНДЭР ТҮРЭЛТЫН ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Швециин Арвика хотын нэхэгшэд 64 метр утатай, 3 метр үргэнтэй хулхан скатерть бэлэн болгобо. Ороной ноён XVI Карл Густавай хаан шэрээдэ хууһаар 25 жэлэй ойн баярай сайлалгада тэрэ бэлэг түхээрэгдээ.

Энэ томо бүтээл табан жэл соо нэхэгдээн байна. 1899 ондо Европодо бүтээгдээн нэхэлгын станок дээрэ часай нэгэ сантиметр нэхэгдэдэг байба. Иигэжэ эсэсэй эсэстэ швед арадай зүгһөө зонхилогшодо хоморой үнэтэй зүйл бэлэг барюулагдаба. «Алтан гадаһан» гэжэ нэрлэгдээн скатерть дээрэнь элдэб хэмжээнэй 30 мянга гаран мүшэд тон наринаар нэхээтэй байна.

Скатертиин сэнгын 1,4 миллион крондо хүрөө юм ха.

Швед ороной нэхэгшэдэй уран шадабари тухай хураг суу Оман гүрэн хүрэжэ, султаниинь тусгаар захил хэхэм гэнхэй юм ха.

ухаагаар дутуу болоһондо бөөрөө зэмэтэйб гээд энэ сүүдтэ мэдүүлхэдээ, хоюуны велосипедһээ унаһанаа тэмдэглээ. Хиса Каван хубунгээ хороогоод, бэээ хорлоһон гэжэ хэдээн аад, шадагун ха. Адвокадайн хэлэһэнэй ёһоор, эхэ хубуунэйнга гансаараа үнгэргэхэ ерээдүйһөө айһан байна.

НАНАТАЙ ХҮЙХЭРДӨӨН

Таджикстанһаа ябаһан 70 наһатай инвалидай модон хуу сооһоо Самарын таможнин хүдэлмэрилэгшэд 800 грамм героин олобо. Үбгэжөөл үшөө бөөдэ няажаржихан пакедун соо хоёр килограмм опий гаргаха гэжэ ябатараа баригдаа.

Гүрэнэй таможнин комитетэй пресс-албанай түлөөлэгшэ энэ баримта тухай мэдээсэхэдээ, наркотикуудые протез соо нюугаад гаргаха ябаһан үзэгдэлтэй энээнһээ урда дайралдаггүйбди гээд тэмдэглээ.

ЯМАР НЮУСАТАЙ ГЭЭШЭБ?

Турци, США болон бусад ороноудай эрдэмтэд һаяар «Шүдхэртэй гурбалжанин» (Бермудский треугольник) шэнжэлжэ эхилхэнь. Эгейск далай соо оршодог энэ суута болоһон газарта эртэ урда саһаа хойшо хэды далайн онгосо шэнгэнэ гээшэб? Тэрэ тоодо Египедэй алдар суута хатан Нефертитин онгосо хураггүйгөөр ошоһон.

Уһан доро шэнжэлгэнүүдые хэдэг институтдай түлөөлэгшэ Туфан Туранлын хэлэһэнэй ёһоор, тэрэ «гурбалжан» соо булгадаһан 120-ёод судануудай хосорһоной шалтаганууд мүнөө болотор таагдаагүй байна. Тиигэбэшэ тэдэ онгосонуудай нэгэнэй Нефертитин байһанинь сохон юм.

Энэ хатанай абажа ябаһан баялиг тухай 1982 онһоо хэлсэдэг болоо. Ушарын гэхэдэ, Турциин далайн амитадые агнадаг мэргэжлээ зарим зөөриинь далайн оёрһоо олоо бшуу. Тэрээнһээ хойшо дурсагдаһан институтай болон баруун ороноудай мэргэжэлтэдшье удаа дараалан далай уруу 20 гаран дахин шунгажа, Нефертитин болон бусад зүүдхэлнүүдые олоһон байгаа. Бардум хотын археологийн музейдэ табигданхай юм.

В.ТОКТОХОВА «Эхо планеты» журналыг хуульшын дугварнуудтай оршуулба.

ОЛЗЫН ТҮЛӨӨ ХАЛЗАН БОЛОТОР ХИРГАЖА МАГАДГҮЙ

Тэмээнэй ноһон кашемир хоёроор монголшуудай гадаадад наймаа хэдэгын мэдээжэ. Харин байгша оной эхинһээ наймааниинь хүнэй үһөөр үргэдэхэнь аа гү...

Һүүлэй үедэ хүнэй үһэ хурагшалһан хүнүүд парикмахернуудта хандаха зуураа, мэшээг үһэнэй түлөө 40-50 түхэриг (5-6 цент) түлэхөөр дурадхана. Парикмахернууд бодолгото болоод байна. Үйлэдбэрийн хаядаһан гээд лэ шорой дээрэ хаяжа байһан үһэнэй түлөө мүнгэ олоод, пивэ абажа уухада яанаб гэлсэнэ ха.

Хүнэй үһэн Хитад гаргадахадаа, бараг үнэ сэн хүрэнэ гээд «Өлөөдэр» сонин мэдээсээд байна. Энэнь хайшаа юм даа - бү мэдээ. Харин монгол парикмахернуудай «олзын» түлөө клиентүүдэйнгээ үһые ехээр хиргадаг болошоогүй хаань, хайн бэлэй.

ХҮБҮҮГЭЭ ХАЙРЛАНАНДАА...

Япондо дайнай һүүлээрхи үеын түүхэ соо шорон түрмэдэ хаагдаһан эгээл наһатай хүн гэхэдэ, ухаагаар тиимэшэг хүбүүгээ алаһан 96 наһатай хүгшөөдэй болобо. Тонохаси хотын сүүд тэрээндэ гурбан жэл үгөө. 96-тай хүгшөө болон тэрэнэй 63-тай хүбүүн хоёрой түүхэ ханаа сэдхэл зобоомоор юм. Ганса хүбүүнэйнгээ

В 2001 ГОДУ МЫ ЗАГЛЯНЕМ В «ЧЕРНУЮ ДЫРУ»

Объявлена дата запуска в космос радиотелескопа «Радиоастрон». В 2001 году грандиозный международный проект должен принести новые открытия мировой науке. Не исключено, что наконец-то будет раскрыта тайна Вселенной. Загадае веко - «черные дыры» станут видны как на ладони и, наблюдая за процессами на их поверхности, можно будет открыть новые законы физики и построить термодинамику черной дыры. Картинки «Радиоастро» рекордна - разрешение в 1 миллион раз больше, чем у человеческого глаза. Работать телескоп будет в четырех диапазонах с небывалой до этого чувствительностью. Наблюдать за ядрами галактик станет так же просто, как в бинокль за Луной.

Пока начинка радиотелескопа стоит на стеле Астрономического центра Физического института имени Лебедева Российской Академии наук. Ее установят в серийный спутник «Спектр-Р». К бочкообразному каркасу тянутся сотни проводов. Ученые и инженеры в стерильных халатах на стремянках ведут монтаж сверхчувствительного электронного оборудования.

- В этот отсек мы поставим атомные часы на водороде и иридии, - говорит заведующий лабораторией испытаний Николай Антонов. - Их скоро доставят из Швейцарии. Для системы «Радиоастрон» точность часов, пожалуй, самое главное. Регистрация радиоволн из космоса должна быть абсолютно синхронной с наземными радиотелескопами.

Антенна телескопа - десятиметровая тарелка из углепласта - ждет воссоединения с электронной начинкой в КБ имени Лавочкина в Химках. Она похожа на ромашку - к центральной части крепятся 27 лепестков, покрытых

алюминиевой фольгой. Пока два лепестка антенны отправились в Нидерланды на испытания в вакуумной камере - поверхность должна оставаться идеально ровной при резких перепадах температуры. После того, как аппаратура будет смонтирована, телескоп соберут и отправят на тесты в Пуццино. Затем космодром Байконур, ракета «Протон» и космическая орбита с максимальным удалением от Земли в 257 тысяч километров.

Секрет телескопа кроется в огромном удалении антенн. Вместе с «Радиоастроном» с Земли за объектом будут вести попеременно наблюдение до 30 радиотелескопов в разных уголках земного шара. При обработке и совмещении картинок из космоса и с поверхности Земли ученые получат как бы одну гигантскую тарелку космического радиотелескопа диаметром в 30 земных шариков. По-научному этот эффект называется интерферометрией. Орбита «Радиоастро» с каждым витком будет меняться под действием притяжения Луны так, что виртуальная тарелка будет обследовать разные уголки Вселенной. По расчетам небесных механиков, угол обзора радиотелескопа составит 140 градусов, что тоже является рекордом.

- В создании уникального радиотелескопа принимают участие 18 стран, - говорит научный руководитель проекта академик Николай Кардашев. - Европейский интерферометрический консорциум, Австралия, Индия, Финляндия создали бортовые приемники. Специалисты НАСА построили телеметрическую сеть. Украина вместе с НПО им. Лавочкина - системы управления спутником. Наземные радиотелескопы будут находиться на всех континентах, кроме Антарктиды. В России будет вестись прием под Москвой, в

Пуццино, под Санкт-Петербургом и на Северном Кавказе.

Объем информации, поступающей из дальнего космоса, потрясает воображение - 128 миллионов бит в секунду. В 300 раз больше, чем проходит по обычному телевизионному каналу. Такой объем не зафиксирует ни один видеоманитофон. Американцы создали специальную регистрирующую аппаратуру, работающую на пленке шириной в сигаретную пачку. Потом бобины обычными самолетами полетят в центры обработки в США, Нидерланды и Россию. Только после того, как информацию сведут в единую картинку, ее отправят по сети Интернет всем участникам программы. Каждые сутки будет отправляться по 10 картинок.

Николай Кардашев надеется, что будет поставлена точка в загадке природы «черных дыр». Кроме этого, открываются возможности доказать существование так называемых «белых дыр», гипотезу о существовании которых выдвинули российские ученые (там вещество не сжимается до сверхплотности, а, наоборот, расширяется). Наука имеет шанс приблизиться к разгадке скрытой массы Вселенной.

- «Радиоастрон» - это еще одно подтверждение того, что Россия продолжает играть существенную роль в развитии мировой науки, - говорит академик Николай Кардашев.

Академик умолчал лишь об одном. Российскому космическому агентству пока не выделили из бюджета необходимую сумму для подготовки ракеты-носителя «Протон». Если деньги не найдутся, то мировые открытия будут сделаны, но только без наших ученых.

Юрий Снегирев. («Известия»)

лэ «Анчигнай Ямандагын хубилгаан түрэнэн намтартай», - гэжэ Ц.Д.Цыренова бэшэнэ. «Боомой (хадын нэрэ - Ц.Д.) хоорондо буусатай байгаа, тиихэдэнь Содном Дондогтон Арын горхон гэжэ газарта -

хүүгэдтэнь амида бурхад болоно гэжэ энэ жэшээ харуулна бэшэ гү? Ёгоозор багшын эди шэди тухай бүхэли домогуудые Яруунын буряадууд хөөрэлдэдэг агша. Зарим

ҮШӨВ ДАХИН БОРШОГОРОЙ ЛАМА ТУХАЙ

Боршогорой лама тухай Банха түрүүн бэшэжэ, «Дүхэриг» хабсаргалтадаа барлуулаад байхадам, байгша оной январин 27-до Гомбоева Мария Очировна гэжэ нэрэ алдартай 79-тэй эжы хүнэй бэшээн бэшэг Хориноо өрээ хэн. Боршогорой лама тухай очеркыем уншаад, нанамжаяа бэшээнэнь Мария Очировнада баяр хүргөөд, багахан ажаглалта хэлэхэ гээ нэм. Ямар ажаглалтаб гэхэдэ: «Поздравляю Вас с высокой наградой орденом Дружбы народов» (орден Дружбы ааб даа - Ц.Д.) - гэжэ бэшээн байгаа. Битнай Хани барисанай орден наһаараашье абаагүй хүм. Иимэ ехэ хайрада уран зохёолоймнай ехэ Абжаа Дондокова Цырен-Дулма Дондоковна хүртээн байха. Харин минии нэрэ алдар Дондогой Цырендулма Цыреновна юм даа.

Тэрэшье - тэрэ. найн юмэниинь гэхэдэ, Боршогорой даяаншын шаби Жалсан габжынгаа обогые бэшэг сооһоонь мэдэжэ абааб. Олоной дунда ото «Жалсан габжа» гэлсүүлдэг байһан ха юм даа. «...главными учениками были безусловно Жалсан габжа, его брат Жамбал Номшеевы», гэжэ Мария Очировна бэшэнэ. Минии эсэгэ Жалсан габжые Буряанай лама гэдэг юм хэн. Энэ алдарыень мүн лэ Мария Очировна хануулна. Гадна Анчин Журбан гэжэ алдаршаһан Боршогорой ламын тухай минии очерк соо хэлэгдээ хэн. Анчин гэжэ өөрын нэрэ, Журбан гэшэнь ламын нэрэ зэргэ аабза гэжэ бэшэгэй автор нанамжална.

Тиихэдэ намтай нэгэ үедэ Нархатын дунда хургуулида хураһан, мүнөө хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат, доцент Гармажаб Цыренович Базаров зорюута манай редакцида ержэ, Боршогорой лама тухай минии бэшэһые уншаһанаа дуулгаад, энэ ехэ багша тухай найн мэдэхэ хүнүүдэй хаяг хэлэжэ үгөө. Тэрээндэнь би баһал баясааб.

Удаань Боршогорой ламын Аүүгэй хүбүүн Бадмаев Цыбигжабай хүгшэн Цыренова Цэрэн-Дулма бэшэг бэшээд, өөрынгөө басагантай эльгээгээ. Боршогорой ламын намтарта хабаатай һонин зүйлнүүдые тэрэ бэшээн байна. Боршогорой лама галзууд хүн байгаа юм байна. «Базарай Бүнжид хадаа Хайрал (али Хапрал? - ойлогдосогүйгөөр бэшэгдэһэн байна - Ц.Д.) гэжэ лама ахала гарга хаш даа. Тэрэ ламань үрээлээ үгэхэдөө, шамдаа хоёр найнууд хүбүүдэй хүлдэ залахаб гэхэн байгаа. Тэрэ хоёр хүбүүдын Анчин Бадма хоёр», - гэжэ олоной эхэ (юһэн үхибүүтэй) Цэрэн-Дулма Цыренова бэшэнэ.

Анчин Журбан хадаа хорёод жэлдэ Ямандагын бүтээлдэ хууһан гэжэ мэдээжэ. Тиигээд

Удын голой хойто бээдэ хуугаа хаш даа. Дондогой басаган - Ширапдоржиев Цыремпилай эжы, 91-тэй хүгшэн хөөржэ үгэжэ, ойромни хууна», - гэжэ бэшэгэй автор тодолно.

«Дасанаймнай сахюусан хуу улайшоод байна, заһал заһуулаха яана гэшэб гэхэдэнь, Бүнжидэй лама муудажэ ябана гэлсээ юм ааб даа», - гэжэ тэрэ бэшэнэ. Удангүй болохоёо байһан хатуу үйлэ хэрэгүүдые у р и д ш а л а н х а р а ж а х э л э х э д э н ь, ухааниинь муудаа гэжэ зон үнэхөөрөөлхэлсэһэн байха. Ерээдүй сагай юумые Молон багшын хэлэжэ хуухада, Молон зүнтэглөө гэлсэдэг байһан лэ ха юм.

Боршогорто бүтээлдэ хуухаа ошохынгоо урда эсэгэдэ эшожо, гэртэнь ороод, баабайнгаа хүлдэ мүргэжэ, адиста хүртөөд, бурханһаань адиста хүртөөд гэдэргээ эрьежэ, амар мэндээ хэлсээд: «Зай, баабай, битнай Боршогор ошожо, бүтээлдэ хуухам даа», - гэбэ ха. «Тиигыш даа», - гээд, баабайнь гарай бэлэг барюулаад үлөө хэн гэлсэгшэ гэжэ олоной эхэ бэшэг соогоо дуулгана.

Ямаршье хүнэй хургаал абамаар нэгэ зүйл эндэ анхарая. Ямандагын бүтээл бүтээхээ даяанда хуухаа ябаһан ёһотойл ёгоозор (йогин) хүн байбашье, Анчин Журбан багша бурханда мүргэхэһөө урид эсэгынгээ хүлдэ мүргэжэ, адис абаа бшуу даа! Хүн бүхэнэй эхэ эсэгэ үри

тэдыень бэшэгэй автор дурдана. Жэшээн, уһа оймоходонь, хүлынь уһан дээгүүр халтираад лэ, огто нородоггүй, саһан дээгүүр, элһэн соогуур ябахадань, мүр гарадаггүй гэхэ мэтэ.

Энэ багшын дүү - Бүнжид Бадма гэшэ бүтүүхэн

Эди шэдитэй ламанар Яруунада олон байгаа

сэржэм үргэжэ, хүнэй хэрэг бүтээдэг байгаа юм. Бэринь хадам эсэгынгээ энэ шадабари, эди тухай халта тодорхойгоор бэшэнэ: «Бадма дүүнь баһал уншалгатай, эрхиеэ таһалаад (татаад), хамаг юумэ хуу мэдэдэг байгаа» гэжэ Хангира нютагайхиинийн хөөрэлдэдэг хэн. Содном-Дондог гэшэнь улаа нэхэжэ (почто зөөхээ - Ц.Д.) хоёр мориёо боожолжо гараһан аад, үгыл аад үгы байхадань, хүгшэниинь Бадма хүршындоо орожо ерээд, ушар удхыень хэлэбэ ха. Тиихэдэнь Бадма баабаймнай эрхиеэ таһалаад: «Дондогойшн морин тэргэнь үгы, ганса морёо зайдаар унаад лэ, Үдэ мүрэнөө уруудажэ ябана, үглөө үдэ багаар бууха» гэжэ хэлээ ха. Энэниие дуулаһан басаганиинь үглөөдэрын үхэрөө адуулажэ гарахадаа, баабайнгаа ерэхэ газарта угтажа байба. Тэрэ хэлэһэн соонь лэ баабаймни морёо зайдаар унахай гаража ерээ хэн гэжэ 91-тэй хүгшэн хөөрэнэ».

Бэшэгэй авторай нагаса Мангайн Цыбигжаб гэжэ нэртэй эм удхадаг ламбагай Эгэтын дасанда байһан байна. Хатуу сагай ерэхэдэ, багшань иигэжэ захиһан гэнэ: «Ши Зандан Жууе залажа абаашатарнь, тахилынь үргэжэ, тооһыень аршажа, сэбэрлэжэ, хажуудаа нэгэ хубарагтай үлыш даа...» Багшынгаа захяа дүүргэжэ, «1937 оной намар болотор Зандан Жуугаа хаража, мүргэжэ, Сэрэнжаб гэжэ хубарагатай байтарнь, нэгтэ Жалсан Жабон гэжэ багша кузовной машинаар ерээд, тэрэ бурханиие шара нэсыгээр орёогоод, Удын байшан руу (Улаан-Үдэ - Ц.Д.) абаашаһан байгаа. Тиигээд лэ нагаса ламбагаймнай Ярууна ошоо. Түрэн дүүнь - Мангайн Шадаб гэгшэ аймагай түб Нархатада сельпогой түрүүлэгшээр хүдэлжэ байгаа. Тэдэнэйдэ байхадань, милиционерүүд ерээдэ, нагаса ламбагайе туужа абаашаа гэдэг. Удын байшан руу абаашаад, хойто хада руу гаргажа буудажэ алаа юм ааб даа. Түрмэдэ сугтаа байһан нүхэрэнь нёдондо намартаа мордоо. Би гэртэнь орожо, тэрэнтэй хөөрэлдэгшэ нэм. Тиихэдэ минии нүхэрэй - Бадмын Цыбигжабай эжын аха Мухатаанай Сэбээн Эгэтын дасанай эхэ лама байһан байгаа. Баһал тушаалгадһан ааб даа, - гэжэ Цырен-Дулма хээтэй бэшэнэ. - Мүнөө үбгэн бидэ хоёр алишье талынгаа ламбагайнарар сахюусан дором амар жаргалтай, 70-80 наһа хүрээдэ хуунабди. Тэбхэр тэгшэ үри хүүгэднай Улаан-Үдөөр, Яруунаар дүүрэн даа, хамта 33 халуун амин болонхойбди. Манай абгай - Бадмын Бутит Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг. Түрэн хүбүүниинь - Мүнхэ-Жаргал Монголдо хуража ерээд, Ивалгын дасанда лама хууна.

Бидэ хоёр үри зөөри үдхэжэ, 50 жэлдэ хамта хууһанайнгаа баярые тэмдэглэн, 1997 оной намар үри хүүгэдэе бултыень суглуулжа, маани сахюулжа, буян үйлэдөөбди...»

Иигэжэл Бадмаев Цыбигжабтан буян үйлэдэжэ, үри хүүгэдэе хүлыень дүрөөдэ хүргэжэ, мүнөө аша зээнэрээ үргэлсэжэ хууна гэшэ. Ямаршье ажалда эдэмнай ото түрүү ябадаг байгаа. һүүлшын хорёод жэлдэ эхэ хонидые хараа. Тиихэдэ олонхи ушарта зуун эхэ хонин бүриһөө 100, 110 хүрэтэр хурьга абадаг алдартай байһыень би мэдэнэб. Тиигэжэ олон удаа аймагайнгаа чемпион алдартай, республикын Хүндэлэлэй самбарта бэшүүлжэ, ВДНХ-гай хүрэл медальда, хибэс гү, али мүнхэн шанда хүртэжэ, олон тоото грамотаар шагнагдажа ябаһыень нютагаархиднай найн мэдэхэ даа.

Элүүр энхэ, хэргэг сарюун, үшөөл үндэр наһа эдлэжэ, аша зээнэрээ, гушанараа үргэлсэжэ, алишье талынгаа ехэ ламанарай буяниие улам арьбадхан хуухыень ажалай ветеран, олоной аба эжы хоёрто хүсэхэ байһаб.

Молон багшаһаа эхилээд, хубилгаан, ёгоозор, эди шэдитэй ламанар Яруунада олон байгаа гэжэ урдахи очерк соогоошье тэмдэглээ нэм. Мүнөөшье энэ бодолоо дахин баталан хэлэхэ үндэһэн үшөөл олдобо. Ушарынь гэхэдэ, Базарай Бүнжид дүүдээ найханаар үргүүлһэн лама ахань тэрээндэ хоёр найн хүбүүдэй хүлдэ залаха шэдитэй байһан байна ха юм!

Иимэ ехэ шэдитэй үшөөшье бии байжа байһан болоо, мүнөө даб дээрээ мэдэгдээдүй гээ. Тиимэ шэдитэй тухай мэдэһэн хүнүүд иимэ адресаар бэшэг ябуулыт гэжэ ханданам:

«670000 г. Улан - Угэ, ул. Калангаршвили, 23, редакция газеты «Буряад үнэн». Дондогой Цырендулма Цыреновне (лично)».

Ц. ДОНДОГОЙ.

«Буряад үнэн» газетын нюурта (23.07.98) Буряадай арадай поэт Н.Г.Дамдиновой «О сохранении и развитии бурятского языка» гэхэн статья ород хэлэп дээрэ толилогдожо, түрэл арадайнгаа хэлэ сэгнэдэг зоной, нэн түрүүн буряад хэлэнэй багшанарай сэдхэл хүлгүүлээ гэжэ ханахан дээрэнээ өөрынгөө бодомжонудтай хубаалдаха гэжэ бодоб.

Үнэхөөрөө, 1970-аад онууднаа эхилжэ түрэл хэлэмнай хургуулинуудта үзэгдэхээ болиходонь, хэды олон бэлигтэй хүбүүд, басагадаа алдахамнай эли.

Мүнөө болоходо, алдуугаа мэдэржэ, республикын Верховно Совет 1992 оной июниин 10-да буряад хэлэн тухай хуули баталан абажа, буряад хэлээ хургуулинуудта, хүүгэдэй саадуудта үзэдэг боломнай ехэл хайн.

Автор тон зүб бэшэнэ: буряад арадта хаана харинаа ержэ, манай хэлэ заажа үгэхэ бэшэ гэжэ хэншье мэдэнэ.

Ородой агууехэ поэт А.С.Пушкин хэлэнэ: «Түрэл хэлээ мэдэхгүй арад хадаа арад бэшэ». Энэ талааа хараад үзэхэдэмнай, арадайнгаа түүхэ, соёл, хэлээ мэдэхгүй арадые ямар арад гэхэ болонобиди?! Асуудалай ехэ асуудал.

Хоёр жэлэй саана манай хотодо хальмаг поэт Давид Кугультиновтай уулзалгада байлсаха заяатай байгааб. Хэншьеб: «Хальмагууд хэр түрэл хэлээ мэдэдэг гэшэб?» гэжэ поздхээ асуугаа хэн.

Поэт ингэжэ харюусаба: «Түрэл хэлээ мэдэхгүй хүн үхибүүдхээ эхилээд, үндэр наһан болотор байхагүй. Харин танда хотын олонхи залуушуул түрэл хэлээ мэдэхгүй гэжэ абаһаар ойлгохоор байна».

Хальмаг арад хэды хүндэ хашалан зоболон дабажа гараһан гэжэ мэдэнэбди, хэды тиибэшье, түрэл хэлээ, соёл, ёһо заншалаа алдаагүй ха юм даа.

С.Ш.Чагдуров, хэлэ бэшэгэй эрдэмтэй доктор, түрэл хэлээ хүгжөөхын тула ехэхэн удхатай ажал эмхидхэнэ байна. Үнэхөөрөө үхибүүдые хэлэндэ орохоһоонь шахуу, хүүгэдэй саадаа эхилжэ, буряад хэлэндэ хургаа наа, ехэ үрэ дүнтэй байха.

Саадууднаа эрхим бэлигтэй хүмүүжүүлэгшэд хүдэлхэ ёһотой: буряад хүмүүжүүлэгшэ байбал, тон хайнаар буряад хэлээ мэдэхэ ёһотой. Мүн үхибүүдтэ энэрхэ энхэргэн сэдхэлтэй, тэдэниие бэедээ суранзан шэнгээр татаха шэдитэй байха ёһотой.

Япон гүрэндэ үхибүүдэй хүмүүжүүлгын эхин шатада гол анхарал табигдахадаа, тон харюусалгатай, үхибүүдэй ухаан бодолой болбосоролой эхин гэжэ тоолодог байна.

Энэнь тон зүб гэшэ бэээ. Байшан Фарихадаа, нуури хайнаар табиха гэдэгтэл, «хүн болохо баһааа, хүлэг болохо унаганһаа» гэдэг урданай сэсэн үгэ газгагуур ошоногүйл даа.

Буряад хэлээ шудалан үзэлгэ хадаа үхибүүдые хүмүүжүүлгын асуудалтай нягта холбоотой байха ёһотой гэшэ ааб даа. Тиймэнээ энэ асуудал хургуулиин жэшээтэ ажалһаа дулдыдаха байна.

Багшын ажал хэды харюусалгатай! Үхибүүд

хургуулида олоһон эрдэм бэлигэйнгээ хажуугаар хүн болохо шанараа, абари зангаа бүридүүлээ гэшэ.

Арадай багша Ц.Н.Номтоев хотын нэгэдэхи интернат хургуулиин хурагшадта хандажа: «Обоолжо үгэхэдэ, садахагүй, орилжо хэлэхэдэ, ойлгохогүй хүнүүд бү бологты»

Урданайнгаа ёһо заншалые, буряад хэлээ хүгжөөхэ талаар буряадаймнай радио, телевидениин тон ехэ ажал ябуулагын хайшаалтай. «Буряад орон», «Сагай хүрдэ», «Мүнхэ зула» гэхэн дамжуулганууд буланда хүлэгдэдэг болонхой. Ульгам нугархай буряад хэлээрээ хүнэй

зоноо зоригжуулна, баясуулна.

Энэ ехэ дэмбэрэлтэй ажал ябуулга вице-президент Бато Баяртуевай хүтэлбэри дорой үлгэргэгдэдэг гэжэ мэдэнэбди. Энэ ехэ ажал хадаа буряад зоноймнай хүгжэлтын тон хэрэгтэй шухала зүйл гэшэ.

Буряад хэлэндэ хотын хурагшадые хургалгада

зааха бэшэл!

Буряад арадаймнай сэдхэлээ хужарладаг гарагай долоондо дамжуулагдадаг «Баян талын аялга» бултал хүлэсэн абадаг, түрэл гаралнуудаа захил дуугаар амаршалаг гэшээлди.

Бэлигтэй редакторнууа Вандан Цыденов, Наталья Дымбрылова гэшээд уян

ХҮГЖЭМ ШЭНГИ ХЭЛЭМНАЙ

- гэхыень мартадаггүйб. хүбэлгэн үхибүүд хадуужа абаһан байха.

Багша болохын тула түрэлхиин бэлиг хэрэгтэй гэжэ зүб хэлсэдэг хаш даа. Би 6 жэлэй туршада хотынгоо 1-дэхи лицей-интернатта багшаар ажаллаха азатай байгааб. Хүн наһан соогоо хургаал абажа ябадаг байна.

Тус хургуулиин директор, республикын габьяата багша Санжиев Жалсан Батуевич багша, хүтэлбэрилэгшэ болохоор түрэн табисууртай, ямаршье үедэ хурагшадтаа, багшанартаа зонхилжо, бадарганаар байдаггүй хүн юм даа. Тэрэ үедэ республикымнай холо ойрын нютагууднаа гэр бүлэдөө хүшэр хүндэ байдалтай, үншэн хэнзэ бишыхан үхибүүд олон үзэгдэдэг хэн. Жалсан Батуевич эдэхэн үхибүүдтэ эсэгын анхаралаар хандажа, даамай хүлээсэтэйхэнөөр хургаалай зөөлхэн үгэнүүдээр, ульгам буряад хэлээрээ аргадан, энхэрэн хэлэхэдэнь, үхибүүд сэдхэлдээ бүхөөр хадуужа, алдуугаа мэдэрхэн, ойлгоһон шэнги бологшод хэн. Би хэлэгшэ хэм: «Та энэл хургуулида, олоной эсэгэ мэтэ, директор байхал табисууртай хүн гэшээлта даа. Танһаа бэшэ хэншье нимэ хургуулида хүтэлбэрилэгшөөр ажаллажа шадахагүй».

Түрэл буряад хэлэндэ хурагшадые хайнаар хургахын тула эрхим багшанарые бэлдэхэ хэрэгтэй. Энэ талаар хотымнай лицей-интернаттай түрүү багшанарай, республикын габьяата багша Жамбуева Жамбалма Дондуковна, Россия хургуулиин отличник Ивахинова Янжима Цыдендамбаевна гэгшэдэй үрэ дүнтэй ажал буряад хэлэ зааха мэргэжэлтэй болохо студентиргэ, залуу багшанарта хэды ехэ практическая туһа жэлхээ жэлдэ хүргэдэг бэ гэжэ булта мэдэнэбди. Эрхим хайн хэшээлнүүдые үгэхэнөө гадна, класһаа гадуур буряад арадайнгаа ёһо заншал, уг изагуур тухай ехэ ажал хэжэл байдаг. Ажалайнь үрэ дүн - хурагшадайнь онсо илгарма үндэр мэдэсэ гэшэ ааб даа.

Мүн тус хургуули дүүргэһэн хүбүүд, басагад бүхы наһандаа тон дүтын хани нүхэд болодог юм. Хэдышье үндэр тушаалтад болобол, түрэл хургуулидаа ерэлгэтэйл байдаг: үхибүүд шэнгээр багшанартаа уулзадаг. Сүлөө сагтаа хургуулиингаа лагерьта сугларжа, Хөөлэнгийн нуурта шунгажа, үнгэрхэн үхибүүн наһаа дурсадаг хайхан заншалтай.

сэдхэл хүдэлгэмөөр хөөржэ байдаг бэлигтэй редакторнууа Булат Жанчипов, Дарима Жамсоева, Булат Цыбиков гэгшэдтэ харагшадтай зүгһөө баяр хүргэе. Хэды һонин дамжуулгануудые хэжэ, Буряад оронойнгоо солото хүнүүдэй ажал хэрэг, эм домто аршаан булагуудай аша туһа тухай хөөрэнэд бэ. Жэшэнь, Захаамнай аймагай Ёнгорбой нютагта элдэб үбшэндэ туһатай аршаанууд, Хорин аймагай Ашанга нютагта олон янзын аршаанууд бии юм байна гэжэ хаража, дуулажа байхадамнай ехэл хайн.

Булат, би шамда буряад хэлэ бага зэргэ заалсаһан багшанарайш нэгэн хадаа, жэнхэни буряад хэлэнэйнгээ шэжэм утаһые онобшотойхоноор залгуулан хөөржэ хуухадаш, урмашан, баясажа харадаг, шагнадагби. Үхибүүн ябаһан урин зулгыхан абари зангаа алдангүй ябанаш. Энэл зангаараа эрдэм бэлигтэй бүрил дээшлүүлээрэй даа.

Нютагаймни эрхим басагадэй нэгэн Мария Дагбаевагай радиоогоор «Үсэгдээр, мүнөөдэр, үглөөдэр» гэхэн дамжуулга эмхидхэжэ, шагнагшадтаа хөөрэхэдэнь ханадагби: «буряад хэлэмнай ямар хайхан, нугархай, ирагуу хүгжэм шэнги хэлэн гэшээб.

Хүндэтэ уншагшадни, зорилгоһоо хадуураа гэжэ бү шүүмжэлээрэгты. Тогтоһон зүйлнүүдни бултал буряад хэлэнэймнай хүгжэлтэдэ хабаатай байха.

Һүүлэй хэдэн жэлэй туршада Сагаан харын хайндэрые эмхидхэжэ, Буряадаймнай түлөөлэгшэд нютаг бүхэниһөө нийслэл хотодоо сугларжа, бүхы буряад арадайнгаа анхан саһаа абажа ябаһан оюун бэйлг, уран мэргэжэлээ харуулха аргатай болонхой. Буряад арадайнгаа анха саһаа абажа, сахижа ябаһан гоё зүүдхэл, хубсаһан, эдэһэй дээжэ, үрээл, магтаал үгэнүүд жэлэй эхиндэ эдэлжэ, арад

хуралсалай министерство ехэ анхарал табижа, хотын олонхи хургуулинуудта буряад хэлэ заадаг болонхой. Класс бүхэндэ хараалагдаһан номуудые гаранхай, жэл бүри гаражашье байдаг. Жэлдээ нэгэ дахин олимпиада үнгэргэгдэнэ. Энэ ехэ хайшаалтай. хурагшадтай эдэбхи, анхарал, багшанарай харюусага бүри дээшлэхэ байна гэшээ.

Энэ талаар манай хотын 19-дэхи хургуулида буряад хэлэнэй багшанар Хазагарова Лидия Базаржаповна шадамар

бэрхээр хурагшадайнгаа уг гарбал тухай ехэ материалуудые суглуулжа, конференцинуудые үнгэргөө.

Шарланова Людмила Шагдаровна, Дашиева Долорма Намсараевна гэгшэд хурагшадта ирагуу хайхан буряад дуунуудта хургажа, элдэб һонин зүжэгүүдые хайндэрнүүдтэ табидаг юм.

Иимэрхүү хэшээлхээ гадуур ажал хэгдэжэл байхадань, хурагшадтай мэдэсэ үргэн болоно гэшээл даа.

хургуулиин хурагшадта С.М.Бабушкинай «Русско-бурятский словарь» тон хэрэгтэй байдаг. Харамтайнь гэхэдэ, наймаанай газарнуудаар олодоггүй.

Амаралтын үглөөгүүр бүри радиоогоор «Амар мэндэ, минии Буряад орон» гэхэн дамжуулга сэдхэлээ хужарлан шагнадаг гэшээбди. Авторын бэлигтэй поэт Дулгар Ринчиновна Доржиева.

Мүн энэл үдэр хүүгэдтэ зориулан дамжуулга хэгдэдэг. Республикынгаа эдир нүхэдэй ажал, хэрэгүүд, амжалта тухайнь соносожо байхадань, ехэл хайн байдаг. Тус дамжуулга тон хэрэгтэй гэжэ ойлгохо ёһотойбди.

Буряад арадай үргэн хайхан нютагуудта уран шүлэгшэд, дуушад түрэгшэл, ургажал байдаг. Тэдэнэй саашадаа ургаха замдань манай «Буряад үнэмнай», мүн редакциин дэргэдэ хаяшаг мүндэлхэн буряад номой хэблэлэй үүргэ, удха шанар сэгнэшгүй ехэ.

Түрэл газетымнай ахамад редактор Ардан Лопсонович Ангархаев холын харасатай, доторой ульхатай, нимэ хүндэ сагта буряад арадайнгаа хуби заяанда бүхы бэээрээ хам оролсоно. Саг болзортонь, гээгдэнгүй, захил хэлсыт, газетынгээ нюураар уулзаха аргатай ха юмбибди.

Иимэл хүндэ сагта үгээ нэгэдэжэ, бэе бээе дүнгэлсөөгүйдэмнай ондоо улад ержэ, маңда түрэл хэлэмнай

нугархай буряад хэлээрээ республикынгаа бүхы зондо хандажа, ирагуу хайхан дуунуудые дамжуулжа, сэдхэлымнай сэлмэдэг, шэнэ бодолд зоригжуулагдаг юм.

Би, жэшээнь, М.Чойбоновой «Тэбхэр 50 наһан» гэжэ дуу Ж.Бадмацыреновей гүйсэдэ хэхэдэ, Ц.Дондогойн «Холын харгыда» гэжэ дууе С.Бунеевагай, «Лёнхоб», «Эгэтын адаг» дуунуудые Д.Д.Бочиктоевой дуулахада, сэдхэлээ уярдагби.

Ц.Дондогой хөөрөө агша хэн: «Хара далайн эрьсэдэ амарха үедөө, сэдхэлдэм энэ дуун мүндэлхэн юм:

Холын харгыда ябахадань, Эжынгээ үрээл ханадагби. Холын харгыда ябахадань, Эсэгынгээ зааха ханадагби. Холын харгыда ябахадань, Хүүгэдээ ханажа, зободогби. Холын харгыда ябахадань, нүхэдөө ханажа уярдагби. Холын харгыда ябахадань, Нютагаа сэгнэжэ хурадагби. Холын харгыда ябахадань, Арадайнгаа нэрые ханадагби.

Буряадай арадай артист С.Бунеева энэ дууе гансаараа иимэ хайханаар гүйсэдхэдэг онсо илгаатай.

Һаяшаг Хэжэнгэ нютагаа ошожо ябахадань, Буряадай габьяата врач С.Д.Бимбаев хөөрбэ: «Холын харгыда» гэхэн дуу шагнахадаа, эжлүүдгүй уяржа, шодниһоом иёлбоһон гарадаг. Бэшэ ямаршье дуунда сэдхэлээ ингэжэ доһолдоггүйлби...»

Иимэл хүсэтэйл даа буряад хэлэмнай. Буряад хэлээ мэдэхгүйшүүл дүлинтэй тон ади, голхормоор.

Солото буряад хүнүүдэй тэбхэр наһанайнь ойн баарай уулзалганууд үнгэргэгдэдэг.

Энэ талаар «Буряад үнэнэй» үүргэ ехэ, редакциин дэргэдэ номой хэблэл эмхидхэсэ дэжэ, редакторын Лопсон Дунзынович Тапхаев эсшэл сусашагүйгөөр ажаллажа, хэды хайхан номууд хэблэгдэдэг болобо гэшээб.

Һаяын сагуудта бэлигтэй поздүүд Д.Дамбаевай, Г.Дашабыловой түрэнөөр 60 жэлэй ойгоор дашарамдуулан, зохолнуудайнь хайхан номуудые хэблэн гаргажа, сэдхэл баясуулжа, хэлэн хэрэгүүдыень мүнхэрүүлээ.

Хүндэтэ багшанар, оюун бэлигтэй дэлгэн, ерэхэ хуралсалайнгаа жэлдэ хараһан хайхан бодолнуудаараа уншагшадтаа хубааладаг, «Багшынгаа булаца» һонирхолтой материалнуудаа толилжо, баян дүй дүршэлээрөө залуу багшанартаа хубааладаг байгыт.

Роза ДАШИЕВА багша.

Оюун бэллэгтэ поэт Даши Цыретарович Дамбаевай түрэнхөөр 60 жэлэй ойтой дашарамдуулан, республика дотор хэмжээ ябуулганууд үргэнөөр үнгэргэгдөө. Энэ хэрэгтэ республикын номой сангууд ехэ хубитаяа оруулаа. Д.Дамбаевай зохёолнууд номой сангуудай хизаар ороноо шэнжэлэлгын таһагуудта гол нуури эзэлдэг. Д.Дамбаевай зохёохы замай библиографическа шэнжэлэл уншагдай анхаралда дурадханабди.

ӨРЫН хонгёо хоолойтой, онсо хэлбэритэй поэт Даши Дамбаев буряад поэзийн хүгжэлтэд сэгнэшгүй хубита оруулхан шүлэгшэ

нягта, хурса. Поэдэй сээжын аялга, аяар холоһоо зорихон шэнэ үеын хүлэг - поезд, хүлдэнь - атом, залуу хүнэй зориг, сэдхэлэйн хайхан сэсэг, хани нүхэдын, элдин тоонто улгы - Буряад оронинь энэ ном

дурасхаал» гэжэ поэмэ зориулхан поэдэй гунигтай мүнүүдэ:

Үнгэрхэн дайнда абамни унаа -
Үнэнэй халуун тэмсэдэ.
Үнгэрхэн дайнда абамни унаа -

бүлэгтэ 36 шүлэг оронхой. Олонхинь - хэблэгдээгүй шүлэгүүд. Агуухэ хүнүүдтэ зориулхан шүлэгүүдын: «Пушкин», «Лермонтов», «Эйнштейн», «Нильс Бор», «Сергей Королев», «Доржи

БУРЯАД ПОЭЗИИН БУЛЖАМУУР

юм. Д.Дамбаев олон жэлэй туршада «Правда Бурятия», «Буряад үнэн», «Красная Иволга», «Хэжэнгын гол» гэжэ газетэнүүдэй редакцияда хүдэлөө. Поэдэй хонгёо аялгата шүлэг, дуунууд, поэмэнүүд олон тоото альманах, сэтгүүлүүд, хамтын суглуулбаринуудта хэблэгдэһэн: «Хабарай аялганууд» (1958), «Буряад шүлэгтэй дээжэ» (1963), «Танилсагты, Сибирь!» (М., 1965), «Сибирин арадуудай поэдүүд» (Новосибирск, 1967), «Буряад поэдүүдэй шүлэгүүд» (Улаан-Үдэ, 1970), монгол хэлэн дээрэ «Саһан дуулгата Саяан» (Улаан-Баатар, 1973). Д.Дамбаев богонихон наһанайнгаа хугасаа соо шүлэгүүдэй дүрбэн ном хэблэн гаргаһан байна. Эдэ номууд соо ороһон шүлэгүүд, дуунууд, поэмэнүүдын уран хурса удхаараа, найруулагдаһан маягаараа онсо илгардаг хэн.

Даша Дамбаевай түрүүшын ном («Шанха дээрэм наран») 1962 ондо хэблэгдэн гараһан. Ном соо ороһон поэмэнүүдын «Урагшаа, минии поезд!», «Зориг», «Ханинартаа бэшэг», «Сэсэг», «Буряад орон», «Дуулыш, минии атом!» поэдэй сэдхэлэ харуулжа үгэнэ. Поэмэнүүдын дотор холбоотой, шүлэгүүдэй хэлбэри

соонь соностоно.

1964 ондо ургажа ябаһан уран шүлэгшын хоёрдохи номын гараба. «Сэнхир хүлэг» гэжэ нэрлэгдэһэн энэ согсолборинь оролто шүлэгһөө, найман сонет, шүлэгүүд болон поэмэһээ бүридэнэ. Энэ номой ехэнхи хубие «Сэнхир хүлэг» гэжэ поэмэ эзэлнэ. Тус зохёол шүлэгшын үндэр шадабаритай болоһые, уран бэллэгшын хурсадажа байһые эли тодоор харуулна. Үсөөн муртэй шүлэгүүдһээ бүридэһэн «Ябаган шүлэгүүд» гэхэн цикл энэ номдон сэгнэшгүй шанар оруулаа хэн.

Ажабайдал -
Зүүдэн бэшэ.
Ажабайдал -
Дуун.
Наһанар дуулахаа
Эрмэлзэ
хайхан энэ дуу.

Поэдэй зохёохы ажалынгаа охин соо ябахада гараһан «Хүбшэргэй» (1967) гэжэ номын шүлэгүүд, дуунууд болон хоёр поэмэһээ бүридэнэ. «Хүдэлмэришэн тухай дуун», «Харгы», «Ябаган шүлэгүүд», «Дуунууд», «Поэмэ» гэхэн бүлэгүүд соо ороһон зохёолнуудын уран хэлбэритэй, гүнзэги удхатай. Дайнда унаһан эсэгдээ «Абын

Үргэн замуудай бэлшэртэ.

Бэллэгтэй поэдүүд Анатолий Щитов, Борис Кауров, Анатолий Аквилев болон бусад Даши Дамбаевай поэзийн онсо шэнжые ород хэлэн дээрэ дамжуулан байна. 1968 ондо «Советская Россия» гэжэ хэблэдэ ород хэлэн дээрэ гараһан «Тетива» гэжэ поэдэй шүлэгүүдэй суглуулбарин эхиндэ Николай Дамдинов иигэжэ бэшэ хэн: «Дя стихов Даши Дамбаева характерно активное, мажорное восприятие реального мира». «Белые звезды», «Романтика», «Аэ!», «Хүлэг заарканен», «О, ветры романтики, вейте!» гэхэ мэтэ шүлэгүүд элитэ поэдэй хэлээшэ үгэнүүдые гэршэлэнэ.

Мүн нүгшэһэнэй хойно «Наһанай дуун» (1977) болон ород хэлэн дээрэ «Живущий, да будь счастливым!» (1988) гэхэн номууд хэблэгдэжэ, уран үгэдэ дуратайшуулые баясуулаа. «Наһанай дуун» гэхэн ном «Дуунууд», «Шүлэгүүд», «Поэмэнүүд» гэхэн юрын гаршагуудтай гурбан бүлэгһөө бүридэнэ. Түрүүшын бүлэг соо арадай дунда үргэнөөр дэлгэрхэн дуунуудын оронхой. Дуунуудын үгэнүүд уран хурса, хүнэй сэдхэлдэ хадусатай. Номой хоёрдохи

Банзаровай дурасхаалда» болон бусад ехэ хонирхолтой.

Агуу физик Нильс Бор Айшаар нэгтэ ерэхэдээ, МГУ-гай физфагта Элидхэл англаар хэһэн юм. Зурхайн шэдээр самбар дээр Зураглаһан хөөрөөнь Амяа даран шагнажа, Анхан харюу олоо хэм...

Гурбадахи бүлэг соо «Дуулыш, минии атом!», «Абын дурасхаал», «Сэнхир хүлэг», «Наһанай дуун» гэхэн богонихон поэмэнүүдын оруулагдаһай.

Даша Дамбаев олон тоото уянгата дуунуудаараа алдаршаһан юм. Буряадай мэдээжэ композиторнууд Базыр Цырендэшиев, Юрий Ирдынеев, Гур Дашапылов поэдэй уянгата шүлэгүүд дээрэ хүгжэм бэшэжэ, аялгаар хайхан дуунуудые зохёон байна. «Сэлэнгэ», «Согто-Хангил», «Гуниг дуун», «Алтанхан уужам дэлхэй дээрэ түрэнхэмни», «Уянхан гараараа хүзүүдээд», «Түрүүшын дуран» болон бусад дуунуудын үргэнөөр дэлгэрэнхэй.

Оюна РЫГЗЕНОВА, Буряадай үндэһэтэнэй номой сангай хүдэлмэрилэгшэ.

БУЛАГТАЛ БУРЬЯЛАГ ЛЭ ТАЛААН БЭЛИГТЭЙНЬ!

«БУЛАГ» гэжэ уран зохёолой нэгэдэлэй Республикын түрүүшын шанда хүртэһэн манай нютагай поэт Цыренжаб Бадмаевай нэрэ Яруунынгаа аймагта, мүн республика соо үннэй мэдээжэ болонхой ааб даа.

Ц. Бадмаевай шүлэгүүд 1978 онһоо эхилжэ, аймагайнгаа ба республикын газетэ, журналнуудта үе үе болоод хэблэгдэжэ байдаг, мүн радиогоор агаарай долгиндо, сэнхир экранда уншагдадаг. Харин 1996 ондо шүлэгшэ нүхэрэймнай «Түрүүшын бухал» гэжэ үхибүүдтэ зориулагдаһан шүлэгүүдэйн суглуулбари гараһан байна.

Цыренжаб Цырендулмаевич тоонто нютаг Шэрэнгийнгээ эхин хургуулин 4-дэхи классай шаби ябахдаа, эгээн түрүүшынгөө шүлэг бэшээд, мартын 8-най хайндэртэ клуб соо уншажа, магтаалда хүртэһэнөө мартадаггүй.

Гүндын дунда хургуулида хураха үедөө буряад хэлэнэй багша, поэт Цыден Раднаевич Цырендоржиевай хүтэлбэрилдэг уран хайханай кружошто ябахдаа, зохёохы шадабарияа улам дээшлүүлжэ, шүлэг зохёолгын гурим дүримтэй танилсаһан байна. Энэ үе тухайгаа шүлэгшэн иигэжэ хөөрөө хэн: «Цыден

Раднаевич «Булаг» гэжэ газетээ өөрөө шэмэглэн гоёогоод, бидэнэйнгээ шүлэгүүдые гаргадаг хэн. Ольга Жамбаловагай, Эрдэни Бадмадоржиевай, Люба Бадмадоржиевагай шүлэгүүд гараһан байдаг. Нэгтэ хабарай үдэшэ шүлэгүүдэ радиогоор уншаа хэмди. Ольгамнай бүри «Улаан Туяа» газетээр «Ойһон» гэхэн шүлэгөө толилуулаа хэн. Иигэжэ Цыден Раднаевич багшынгаа хайгаар саарһа эрээлжэ эхилхэн хүнби».

Армиин албанда ябахдаа, шүлэг зохёохынгөө хажуугаар зураг зурадаг байгаа. Зураг зураха хүсэлын шүлэг зохёохы шадабариянь булижа, шүлэг зохёолгоёо орхёодшые үзэһэн саг байгаа. Хожомын Тулдуунай совхозой хонишоноор ажаллахдаа, баһал шүлэгүүдэ бэшэжэ эхилээ хэн. Энэ үе тухайгаа поэт иигэжэ бэшэнэ: «Бүхэли үдэр соо хони дахажа ябахдаа, юу хэхэбши даа. Ном уншахаш, зураг зурахаш, шүлэг бэшэхэш». Эдэ мүнүүдэ поэдэй залуу наһанһаа хойшо бэлиг шадабарияа улам хүгжөөжэ, мүлижэ ябахыень гэршэлэнэ.

Тиигэжэ хэдэн шүлэгөө «Улаан Туяа» гэзетэдээ түрүүшынхией эльгээһенин 1978 ондо

толилогдожо, ехэ баярлаа хэн. Тэрэ гэхээр газетэдэ статьянуудаа бэшэдэг боложо, нэгтэ журналистнуудай конференциин делегат боложо ошоһон түүхэтэй.

Он жэлэй ошохо бүри шүлэгшын бэлиг шадабари улам дээшэлжэ, шүлэгүүдын республикын газетэ, журналнуудта хэблэгдэдэг болобо. 1988 ондо «Хараасгай» журналы 3-дахи номерто «Торожо унаһан Доржо» гэхэн шүлэгын гаража, энэ үхибүүдэй журналтай поэт нягта холбоотой болоо хэн.

Тэрэл 1988 ондоо эхилэн бэшэгшэдэй 13-дахи конференцидэ хабаадажа, яһала бараг сэгнэлтэ абахдаа, зохёохы хүсэлын улам эршэдэжэ, поэт бүри эрмэлзэлтэйгээр хүдэлжэ эхилээ.

1990 ондо эхилэн бэшэгшэдэй 14-дэхи конференцидэ хабаадалсахадаа, ном болохо шүлэгүүдэ үгэжэ, «Булаг» нэгэдэлэй нэрэмжэтэ республиканска конкурседо хабаадаа хэн. Тэндэ түрүү нуури эзэлжэ, эгээл түрүүшын лауреат болоһон байна. Энгэрэй тэмдэг, лауреадай диплом ба 500 түхэриг шан абаһан, ехэл баяртай нютагаа бусаһан тухайгаа хөөрөө хэн.

1990-ээд онуудай эхээр

республика соо буряад хэлэнэй үүргые улам дээшлүүлхэ зорилгогойгоор хаа хаанагүй буряад хэлэн дээрэ аймагай газетэнүүд гарадаг болоо хааб даа. Эгээл тэрэ үедэ Ц. Бадмаев буряад хэлэн дээрэ тусгаар хэблэгдэхэ «Ярууна» газетын редактораар томилогдоо хэн. Жэлһээ үлүү саг соо эндэ ехэл амжалтатайгаар ажаллажа, газетээшые хонин болгожо, олон уншагшадтайшые боложо байтарнь, мүнгэ хомололго бага болоһоор боложо, энэ мүндэлхэн газетэнүүд хаагдажа эхилээ хэн. Тиигэжэ Цыренжаб Цырендулмаевич дуратай ажаллаха хахасаха баатай болоо хэн.

1992-1993 онуудта гараһан эхилэн бэшэгшэдэй хамтын согсолбори болохо «Хонхо сэсэг», «Сэнхир Яруунын дуушад» гэхэн номууд соо олон шүлэгүүдын оронхой.

Энэ бүхы хэлэгдэһэн дээрэ үшөө ямар хонирхолтой зүйл нэмэлтэйб гэхэдэ, энэ нүхэрнай залуу наһанһаа хойшо зураг зуралгада ехэхэн сагаа, бии шадабарияа зориулдаг хүн гэжэ мэдэнэбди.

Армиин албандашые ябахдаа, хожомын Шэрэнги, Гулбайнгаа талаар атар тарган хонидоошые адуулжа ябахдаа, арга

тухын олдоол хаа, Цыренжаб зураг зурадаг хэн. 1978 ондо Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэһэн зурагуудай выставкадэ «Хүлээлгэ» гэжэ зурагын табигдаа хэн.

Шэрэнги нютаг тоонтогой Ц. Бадмаевай намтартайн танилсаад байхадаа, эдэб ажал хэһыень харабабди. Энэ нүхэрнай ямаршые ажал хэхэдээ, хараһан үзэхэнөө саарһан дээрэ шүлэг болгон тэмдэглэдэг заншалтай. Поэдэй зохёолнуудые шүүмжэлхэ зорилготой бэшэ хадаа гансал шүлэгыень жэшээ болгон дурадхахам.

ШЭРЭНГИМНИ

Оёоргүйхэн юртэмсые Тооһогүйхэн голлоһон, Эрхэ ганса наһандамни Эхин гэрээ оруулхан Тоонто нютаг

Шэрэнгимни Тэнгэрийн орон шэнгил. Дууша минии сэдхэлдэ Дэлхэе шэмэглэһэн, Уян нюдөөр харахада, Буян үйлэдэһэн, Улзы нютаг Шэрэнгимни Ульгэрэй орон шэнгил. Иимэ үнэр баян даа, Ухибүүдээр элбэгтэй, Ухэр малай мөөрэлдөөн, Иимэ хайхан хүгжэмтэй Багым нютаг

Шэрэнгимни Бурханай орон шэнгил.

Ц.-Д. ВАНДАНОВА, Яруунын аймагай Тулдуунай дунда хургуулин буряад хэлэнэй багша, арагай гэгээрэлэй отличник.

ПРОГРАММА ТЕЛЕРАДИОЦЕНТРА

с 14 сентября по 19 сентября 1998 года

**14 СЕНТЯБРЯ.
ПОНЕДЕЛЬНИК**

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.15 «Роксолана - пленница султана»
- 11.00 Мы
- 11.45 Смехоланорама
- 12.20 Домашняя библиотека
- 12.30 Угадай мелодию
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.00 Вход в лабиринт. 3-я серия
- 15.20 Футбольное обозрение
- 16.00 Новости
- 16.20 Тин-Тин идет по следу
- 16.55 Счастливый случай
- 17.40 «Новое приключение Синдбада»
- 18.10 До 16 и старше...
- 18.30 Вокруг света
- 19.00 Новости
- 19.20 «Роксолана - пленница султана»
- 20.05 Час пик
- 20.35 Золотая лихорадка
- 21.10 Человек и закон
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.40 Детектив «Два билета на дневной сеанс»
- 00.35 Документальный детектив «Убийство в монастыре. 1993 год»
- 01.15 Новости (до 01.30)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Мультфильмы
- 12.00 Вести
- 12.30 Автоспорт
- 15.00 Вести
- 15.35 Фильм «Мементо моря»
- 17.00 Мультфильмы
- Бурятское ТВ**
- 17.15 Мультфильм
- 17.30 Худ. фильм «Не хочу жениться»
- 18.50 Рек-тайм
- 19.00 Бейбиз
- 19.10 Утро. Прямая линия
- 19.20 Утро. Прямая линия
- 20.00 Прямая линия
- 20.55 Мелодия родного края
- Россия
- 21.00 Вести

**15 СЕНТЯБРЯ.
ВТОРНИК**

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.15 «Роксолана - пленница султана»
- 11.00 Мы
- 11.45 Смехоланорама
- 12.20 Домашняя библиотека
- 12.30 Угадай мелодию
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.00 Вход в лабиринт. 3-я серия
- 15.20 Футбольное обозрение
- 16.00 Новости
- 16.20 Тин-Тин идет по следу
- 16.55 Счастливый случай
- 17.40 «Новое приключение Синдбада»
- 18.10 До 16 и старше...
- 18.30 Вокруг света
- 19.00 Новости
- 19.20 «Роксолана - пленница султана»
- 20.05 Час пик
- 20.35 Золотая лихорадка
- 21.10 Человек и закон
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.40 Детектив «Два билета на дневной сеанс»
- 00.35 Документальный детектив «Убийство в монастыре. 1993 год»
- 01.15 Новости (до 01.30)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Мультфильмы
- 12.00 Вести
- 12.30 Автоспорт
- 15.00 Вести
- 15.35 Фильм «Мементо моря»
- 17.00 Мультфильмы
- Бурятское ТВ**
- 17.15 Мультфильм
- 17.30 Худ. фильм «Не хочу жениться»
- 18.50 Рек-тайм
- 19.00 Бейбиз
- 19.10 Утро. Прямая линия
- 19.20 Утро. Прямая линия
- 20.00 Прямая линия
- 20.55 Мелодия родного края
- Россия
- 21.00 Вести

**16 СЕНТЯБРЯ.
СРЕДА**

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.15 «Роксолана - пленница султана»
- 11.00 Мы
- 11.45 Смехоланорама
- 12.20 Домашняя библиотека
- 12.30 Угадай мелодию
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.00 Вход в лабиринт. 4-я серия
- 15.15 Серебряный шар
- 16.00 Новости
- 16.20 Тин-Тин идет по следу
- 16.45 Классная компания
- 17.15 Зов джунглей
- 17.40 «Новое приключение Синдбада»
- 18.10 До 16 и старше...
- 18.30 Вокруг света
- 19.00 Новости
- 19.15 «Роксолана - пленница султана»
- 20.05 Час пик
- 20.30 Эти забавные животные
- 21.05 В поисках утраченного. Исаак Дунаевский
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.40 Мистический боевик «Ловец солнца»
- 01.00 Новости (до 01.25)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 На заметку
- 12.00 Вести
- 12.30 Мелодрама «Цыган»
- 13.50 Старая квартира. Год 1965.
- Часть 1-ая.
- 15.00 Вести
- 15.35 Криминальная драма «Каюк наши годы»
- Бурятское ТВ**
- 17.15 Телефильм
- 18.00 Телефильм
- 18.10 Телефильм
- 18.20 Телефильм
- 18.30 Телефильм
- 19.20 Телефильм
- 20.50 Репортаж
- 20.55 Мелодия родного края
- Россия
- 21.00 Вести

**17 СЕНТЯБРЯ.
ЧЕТВЕРГ**

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.15 «Роксолана - пленница султана»
- 11.00 Человек и закон
- 11.35 Пока все дома
- 12.20 Домашняя библиотека
- 12.25 Эти забавные животные
- 13.00 Новости
- 13.10 Вместе
- 14.00 Вход в лабиринт. 5-я заключительная серия
- 15.15 Умники и умницы
- 16.00 Новости
- 16.20 Невероятные приключения Джони Квеста
- 16.45 Классная компания
- 17.10 Детские анекдоты
- 17.40 «Новое приключение Синдбада»
- 18.10 До 16 и старше...
- 18.30 Вокруг света
- 19.00 Новости
- 19.20 «Роксолана - пленница султана»
- 20.05 Час пик
- 20.30 Эти забавные животные
- 21.05 В поисках утраченного. Исаак Дунаевский
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.40 Фильм «Одинокая женщина желает познакомиться»
- 00.30 Великие шахматисты Ботвинник и Смыслов в сериале «Тринадцать чемпионов»
- 01.00 Новости (до 01.25)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Мир здоровья
- 11.50 На заметку
- 12.00 Вести
- 12.30 Лирическая драма «Каюк наши годы»
- 13.50 Старая квартира. Год 1965-ый.
- Часть 2-ая.
- 15.00 Вести
- 15.35 Криминальная драма «Каюк наши годы»
- Бурятское ТВ**
- 17.15 Телефильм
- 18.00 Телефильм
- 18.10 Телефильм
- 18.20 Телефильм
- 18.30 Телефильм
- 19.20 Телефильм
- 20.50 Репортаж
- 20.55 Мелодия родного края
- Россия
- 21.00 Вести

**18 СЕНТЯБРЯ.
ПЯТНИЦА**

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.15 «Роксолана - пленница судьбы» (закл. серия)
- 11.05 Клуб путешественников
- 11.55 Смак
- 12.15 Домашняя библиотека
- 12.25 Играй, гармонь любимая
- 13.00 Новости
- 13.10 Вместе
- 14.00 Фильм «Я, следователь...»
- 16.00 Новости
- 16.20 Фильм-сказка «Что-то страшное грядет»
- 17.55 «Улица Сезам»
- 18.25 Валерий Сюткин в программе «Чердачок»
- 19.00 Новости
- 19.20 «Роксолана - пленница судьбы» (закл. серия)
- 20.10 Здоровье
- 20.45 Поле чудес
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.40 Детектив «Убийство в трех актах»
- 00.35 Взгляд
- 01.05 Легкая атлетика. Чемпионат Европы
- 01.20 Новости (до 01.35)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Мир здоровья
- 11.50 На заметку
- 12.00 Вести
- 12.30 Фильм для детей «Пропал друг»
- 13.35 Старая квартира. Год 1966-ой.
- Часть 1-ая.
- 14.45 Торговый дом
- 15.00 Вести
- 15.35 Мелодрама «Неоконченная повесть»
- Бурятское ТВ**
- 17.15 Худ. фильм «Одинокая 20 лет спустя»
- 19.35 Вести. Сериал «Черный»
- 19.55 Музыка зала. К выставке «Год-пять»
- 20.15 БИШ представляет
- 20.15 БОШ представляет
- 20.55 Мелодия родного края
- Россия
- 21.00 Вести

**19 СЕНТЯБРЯ.
СУББОТА**

ОРТ

- 9.00 Приключенческий фильм «Голова Горгоны»
- 10.45 Слово пастыря
- 11.00 Новости
- 11.10 Домашняя библиотека
- 11.30 Утренняя почта
- 12.10 Каламбур
- 12.45 Смак
- 13.05 Возвращение Третьякова
- 13.25 Леонид Коган. Мгновения жизни, славы...
- 14.15 Фильм «Им покоряется небо»
- 16.00 Новости
- 16.20 Цивилизация
- 16.50 В мире животных
- 17.30 Мультфильм
- 18.15 Так это было. Суд над Иосифом Бродским. 1964 год.
- 19.00 Новости
- 19.25 Джентльмен-шоу
- 20.05 Комедия «Мистер Питомн в тылу врага»
- 21.45 Спокойной ночи, малыши!
- 22.00 Время
- 22.35 Фильм «Достучаться до небес»
- 00.20 «Задорники» Михаила Задорного (до 01.25)
- 9.00 Утро крестьянина
- 9.30 Слуху Отечеству
- 10.00 Мультфильм
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.35 Любовь с первого взгляда
- 12.05 Концерт Александра Розенбаума
- 13.00 Подиум
- 13.30 Домашние хлопоты Натальи Барлей
- 14.00 Неделя в Санта-Барбаре
- 15.00 Худ. фильм «Эта женщина в окне»
- 16.25 Улур. Дунзэ-Мунэ...
- 16.40 «Имэжэ-Цэнтр» представляет
- 16.45 Калмык как люди. Коллекция А.А.Иванова
- 17.10 Улур. Дунзэ-Мунэ...
- 20.00 Час пик
- 20.55 Мелодия родного края
- «Спартак» (Москва) - «Рост-сальва» (Ростов на Дону)
- 21.30 Добрый вечер
- 22.15 Криминальная драма «Глебе...

РОССИЯ

- 9.00 Утро крестьянина
- 9.30 Слуху Отечеству
- 10.00 Мультфильм
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.35 Любовь с первого взгляда
- 12.05 Концерт Александра Розенбаума
- 13.00 Подиум
- 13.30 Домашние хлопоты Натальи Барлей
- 14.00 Неделя в Санта-Барбаре
- 15.00 Худ. фильм «Эта женщина в окне»
- 16.25 Улур. Дунзэ-Мунэ...
- 16.40 «Имэжэ-Цэнтр» представляет
- 16.45 Калмык как люди. Коллекция А.А.Иванова
- 17.10 Улур. Дунзэ-Мунэ...
- 20.00 Час пик
- 20.55 Мелодия родного края
- «Спартак» (Москва) - «Рост-сальва» (Ростов на Дону)
- 21.30 Добрый вечер
- 22.15 Криминальная драма «Глебе...

**20 СЕНТЯБРЯ.
ВОСКРЕСЕНЬЕ**

ОРТ

- 9.00 Фильм «Приказано взять живым»
- 10.30 Дисней-клуб
- 11.00 Новости
- 11.10 Непутёвые заметки
- 11.30 Пока все дома
- 12.10 Утренняя звезда
- 13.00 Армейский магазин
- 13.30 Играй, гармонь любимая
- 14.00 Крестьянские ведомости
- 14.30 Подводная одиссея команды Кусто
- 15.20 Смехоланорама
- 16.00 Новости
- 16.20 Клуб путешественников
- 17.05 Галина Волчок в программе «Абазур»
- 17.40 Дисней-клуб
- 18.35 Колесо истории
- 19.25 КВН-ассорти
- 19.55 Ералаш
- 20.05 Золотая серия «Осенний марафон»
- 21.55 Киноафиша
- 22.00 Время
- 22.40 Боевик «Крепкой орешек»
- 01.05 Новости (до 01.35)

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильм
- 9.20 Фильм для детей «Арабелла - дочь пирата»
- 10.30 Почта РТР
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.30 Сам себе режиссер
- 12.00 Аншлаг
- 12.30 Городок
- 13.00 Диалог о животных
- 14.00 Неделя в Санта-Барбаре
- 15.00 Вести
- 15.30 Федерация
- 16.15 Погода
- 17.10 Улур. Дунзэ-Мунэ...
- 20.00 Час пик
- 20.55 Мелодия родного края
- «Спартак» (Москва) - «Рост-сальва» (Ростов на Дону)
- 21.30 Добрый вечер
- 22.15 Криминальная драма «Глебе...

хүнэй үнэ абабал, шодэнэй хараа муудаха. **Гарагай 4-дэ хуушанай 26 (сентябриин 16).** Улаан бар, 5 шара мэнгын, түмэртэ хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тарни бүтээхэ, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, бүлэдөө далаага абаха, дасан (дуган) нэльбэхэ, заһаха, дасан (дуган) субарга, сэргэ

зуура модо отолхо, наһа барагыше хүдөөлхэ, бороогой уһа тогтоохо, гэрһээ хэрэглэ газашань гаргаха, гүрэм уншуулха, далаага абаха, ноёной ордондо заргалдаха, нүүхэ, эм найруулха, замда гараха, субарга болон мүргэл шүтээнэй бусад зүйлүүдые бодхоохо, бэри буулгаха, үрһээ тариха, ехэ уһа гатаалха, агнуури хэхэ, заһаа бариха, амитанай ами тһаалха, хубаг татаха, худаг

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

НАМАРАЙ ЭХИН САГААН БИШЭН ҮАРА

Буряад литэ	24	25	26	27	28	29	30
Европын литэ	14	15	16	17	18	19	20
Гараг	Дабба	Мягмар	һарба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатурн	Нарап
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара	шарагшан	сагаан
Үдэр	хулгана	үхэр	бар	туулай	луу	могой	морин
Мэнгэ	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан
һуудал	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон

Гарагай 2-то хуушанай 24 (сентябриин 14).

Хүхэ хулгана, 7 улаан мэнгын, галда хуудалтай үдэр. Бурханда, Наранда, гарада мүргэхэ, сахюсадта зальбарха, тэнгэри тахиха, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, Аюушын һахил хүртэхэ, наһанай хүсэ арьбажуулха, эм, аршаан найруулха, номой үгэлгэ үгэхэ, эд хуряаха, угаал хэхэ, юумэ газашан үгэхэ, шабар хатааха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, далаага абаха, бэри буулгаха, бэри хүргэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, газарай ажал эрхилхэ, гоё хубсаһа оёхо, шэмэг зүүдхэл бэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье ном оршуулха, нүүхэ, номнол шагнаха, замда гараха, шэнэ хубсаһа үмдэжэ, газар гараха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, улай гаргаха, үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээ алдаха, мори урилдаанда хабаадаха, агнуури хэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, зүүгээр хадхаха, наһа барагшын үйлэ үйлэдэхэ, мал эмнихэ, хүншүү хөрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүдтэ сэртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 3-да хуушанай 25 (сентябриин 15). Хандамаанарай үдэр.

Хүхэгшэн үхэр, 6 сагаан мэнгын, шоройдо хуудалтай үдэр. Бурхан, сахюса, тэнгэри тахиха, үлзы буянай үйлэ үйлэдэхэ, номой үйлэ эхилхэ, гүйсөөхэ, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлүүдые арамнайлаха, уранай онолдо һураха, үзэг шудалха, нүгэлөө наманшалха, хэшэг уриха, далаага абаха, лусуудта үргэл үргэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, зарга шийдхэхэ, муу үйлэ болуулха, дайсаниие болон адд шүдхэр дараха, һаад тодхор зайлуулха, тангаригаа болуулха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин гэрэй һуури табиха, угаал хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, нүүхэ, хээрэ нүхэ малтаха, хүниие үзэн ядаха, юумэ бузарлаха, эм найруулха, замда гараха, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Наһа барагшын хэрэгээр, бэри тухай асуудалаар дасанда хандаха хэрэгтэй. Энэ үдэр

бурхан, ном арамнайлаха, абаһанаа бусааха, городго хэрэг эрхилхэ, модо отолхо, тангаригаа болуулха, агнаха, мал үүсэхэ, ном оршуулха, засаг түрэдэ ошожо, мэдүүлгэ бариха, эд бүтээхэ, зурхай шудалха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр наһа барагыше хүдөөлхэ, замда гараха, үхэр худалдаха, андалдаа, худалдаа наймаа хэхэ, хубсаһа эсхэхэ, хүбүүдые сэргэтэ үдэшэхэ, үхибүү хүдэ оруулха, багашуулые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшнэ ябуулха, газар хахалха, нохой тэжээхэ, шорой шулуу хүдэлгэхэ, газар малтаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Бэри тухай асуудалаар дасанда хандаха шухала. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, зол ушарха.

Гарагай 5-да хуушанай 27 (сентябриин 17).

Улаагшан туулай, 4 ногоон мэнгын, огторгойдо хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, лусууд тахиха, эм найруулха, гүрэм уншуулха, заһал хүүлэхэ, буян үйлэдэхэ, бурханай шэрээдэ мандал табиха, наһа утадхалгын ном уншуулха, амгалан байдалай түлөө үргэл үргэхэ, замда гараха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, үзэг шудалха, бурханай ном уншаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, ном номнохо, тангаригаа болуулха, дайсаниие номгоруулха, эд абаха, элшэниие зараха, ехэ хүниие бараалхаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье гэрэй һуури табиха, гэр бариха, нохой абажа тэжээхэ, нохой үгэхэ, аралжаа наймаа хэхэ, үбшэ эмшэлхэ, үһээ угааха, бэлбэһэн эхнээрэй гэртэ орохо, үхибүү гэрһээ ондоо тээшнэ эльгээхэ, шулуу шорой хүдэлгэхэ, хариин газарта нүүхэ, гэрһээ хэрэглэ газашань гаргаха, хээрэ ажал хэхэ, тангариг абалсан нүхэд болохо, бэри буулгаха, түрэ хэхэ ээргын үйлэнүүдтэ сэртэй. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, амгалан тэнюун байдалда һайн.

Гарагай 6-да хуушанай 28 (сентябриин 18).

Шара луу, 3 хүхэ мэнгын, уһанда хуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, номой сахюсаанда үргэл үргэхэ, лусууд тахиха, лусуудай болон уһанай балин гаргаха, эм залаха, хи баран сараха, гал мандал хэхэ, хараал дараха, үбшэ аргалха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ

малтаха, шулуу шорой хүдэлгэхэ мэтын үйлэнүүд хориултай. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, хэрүүл гараха, тэмсэл болохо.

Гарагай 7-до хуушанай 29 (сентябриин 19).

Шарагшан могой, 2 хара мэнгын, хада уулада хуудалтай үдэр. Бурхан, сахюса тахиха, лүн абаха, хараал сараха, лусуудта үргэл үргэхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, үзэгтэ һураха, бурханай ном шудалха, гэрэй һуури табиха, шэнэ гэр бариха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, үхэр андалдаха, дайсаниие номгоруулха, ада шүдхэр, тэдэнэй муу үйлэнүүдые дараха, буян үйлэдэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье гэрһээ хэрэглэ гаргаха, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, замда гараха, нүүхэ, хюмһа абаха, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, газар хахалха ехэ хэрэг үйлэдэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, тэнгэри тахиха, һүни ябаха мэтын үйлэнүүдтэ муу. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, һүнэһэн зайлажа төөрихэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 30 (сентябриин 20).

Сагаан морин, 1 сагаан мэнгын, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда, субаргада мүргэхэ, зальбарха, тэнгэри, лусууд тахиха, угаал хэхэ, модо һуулгаха, сээг тариха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, эд бараа, үхэр худалдажа абаха, наһа утадхалгын ном уншуулха, далаага абаха, үри зээлигэ түлэхэ, үлзы буянай үйлэ үйлэдэхэ, муу үйлэ буруудхаха, ламые бараалхаха, тараг бэрхэхэ, айраг халааха, сэргэ бурхан, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлүүдые арамнайлаха, эмниг мори, сар хургаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр хубсаһа, малгай эсхэхэ, шуһа ханаха, хюмһа абаха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, замда гараха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, үхибүү хүдэ оруулха, багашуулые гэрһээ ондоо тээшнэ эльгээхэ, шэрдэг бүрихэ, дайсалдаха, мори худалдаха, худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Энэ үдэр хүнэй үнэ абабал, эрлигтэй ушарха.

ВЕЩИЕ СНЫ

В далекой от нас Малайзии издревле существует племя, называемое «сенуа». Среди его обычаев есть удивительный, соблюдающийся очень строго. По утрам аборигены собираются для общего завтрака. И во время трапезы каждый обязан рассказать, что именно он видел во сне. Все остальные обсуждают эти ночные видения, анализируют, критикуют или хвалят. Затем выбирают лучшее из услышанного и используют в качестве символа грядущего дня...

Наивно? Но вот что интересно. Упомянутое племя - действительно самое древнее в Малайзии. Оно сумело избежать уничтожения и вырождения, да и сейчас существует вполне благополучно.

Приведу еще один пример подобной «наивности», правда, как это ни удивительно, уже наш, российский, касающийся вполне цивилизованного человека.

Среди моих бывших однокурсников, пребывающих ныне во вполне солидном возрасте, лучше всех приспособился к новым временам и даже ухитрился разбогатеть некий Сергей К. В общем-то никого из нас это не удивило: он всегда, еще в университете, демонстрировал свою принадлежность к породе редкостных «везунчиков». И на экзаменах Сереже доставался хорошо выученный билет, даже если знал он их ровным счетом два или тридцать. И с женой повезло: приехав в столицу из глубокой провинции, женился на москвичке с квартирой, причем не по расчету, а

не вылетел из памяти, на ночь возле меня всегда клала листочек бумаги с карандашом, я виденное пусть в двух словах, но записывал. Начнешь вчитываться, сосредоточишься - и обязательно вспомнишь сон целиком. Даже если только смутное настроение сумел в голове удержать - все равно можно понять смысл того, что привиделось ночью... То ли тебе о будущем рассказывали, то ли предупреждали о чем-то, то ли какую-то свою проблему за день не успел решить и теперь получил подсказку... Ничуть не сомневаюсь, что бабуля была права в своей уверенности, что так Бог и ангелы каждого человека во сне обучают и подправляют, предупреждают и даже повелевают...

Именно бабушка научила меня самого «просить совета» у высших сил, фактически заказывать сны. Если возникала какая-то проблема, даже самая мелкая (например, какое стихотворение из двух заданных в школе выучить к следующему уроку), я перед сном искренне просил Бога помочь мне сделать правильный выбор. С первой ночи могло и не получиться, но-хочешь верь, хочешь нет - в течение времени, нужного для выбора, обязательно видел во сне что-нибудь, связанное с моей просьбой и с «подсказкой», которая не подводила ни разу. Всегда, поступая в соответствии со сновидением, я делал наилучший выбор даже в самых трудных ситуациях...

Поразительно, но эту на первый взгляд суеверную точку зрения Сергея в последние годы поддерживает и наука. Так, известный английский психолог Бетти Бертардс перед сном советует сконцентрироваться на мучающей вас проблеме. Нужно внимательно ее проанализировать, взвесить все «за» и «против» максимально трезво, а затем твердо сказать самому себе примерно следующее: «Сегодня я увижу сон, и он поможет мне разрешить проблему, которая... (изложение сути ситуации)». Сейчас я засну, увижу сон, запомню и пойму, что мне приснилось, и запишу это. Проснувшись, я буду готов понять и принять полученный совет».

А вот мнение известного американского психотерапевта Дина Доу:

«Сигналы, полученные во сне, - великолепная возможность обнаружить заболевание на столь ранней стадии, что специалисты оно еще не может быть диагностировано - не хватает данных... Изучение и понимание сновидений доступно любому, а в случае обнаружения проблемы о ней можно и нужно сообщить лечащему врачу».

Вот какие «сигналы», по мнению ученого, свидетельствуют о том или ином заболевании.

K.КАРЕВА

(Продолжение следует.)

действительно по любви. Почти все однокашники за эти годы успели поразводиться, да еще не по разу, а он по-прежнему живет в любви и согласии, благополучно вырастив двоих детей...

Как-то на очередной встрече однокурсников мы с ним разговорились, в том числе и о его уникальном везении. Немного поколебавшись, он хмыкнул и ответил буквально следующее:

- Знаешь, я за свое везение должен быть всю жизнь благодарен собственной бабусе. Это она меня обучила... Не смейся, но я с детства буквально каждый свой день сверяю по снам. И даже сам себе эти сны «заказываю»!.. Деревенской знахаркой, травы знала всякие, заговоры от болезней, прочие премудрости. Она, например, считала, что нет каких-то особых вещей снов, что все сны - вещие. И видим мы их каждую ночь, только не всегда помним, ведем себя неправильно. Она приучила меня спать всегда головой к окну, а проснувшись, сразу не открывать глаза, не шевелиться, и тогда хотя бы обрывок ночных видений обязательно «ухватишь»! Чтобы потом сон

Баргажан тосхоной байгуулагдаһаар 350 жэлэй ойн хайндэр хаяхан тэмдэглэгдэбэ. Тус баяр ёһололһоо хэһэн тэмдэглэлнүүдээ уншагшадай һонорто дураджа.

«БАРГАЖАН, ШАМАЯА НАНАХАДАМ...»

350 жэлэй саада тээ, тобшолбол, 1648 оной зул, атаман Иван Алексеевич Галкин түүрүтэй Енисей дээрһээ ерһэн ород хасагууд хадын багахан гэрхоной эрье дээрэ харуулай түүрүшын башнинуудыг бодоожо эхилээ юм. Удаань түүрүшын гэрнүүдыг бии болоо хааб даа. Тиигэжэ Баргажан голой эжин табигдаһан түүхэтэй. Ород хасагууд Баргажанһаа сааша - Забайкали болон Алас Дурна зүг тээшэ экспедицинуудыг бэлдэжэ гарадаг байгаа.

1783 онһоо хойшо Баргажан хадаа Нэршүүгэй (Нерчинский) областин хото гэжэ нэрлэгдэдэг байһан, 1920 онһоо хуурин болоо, 1970-аад онһоо тосхон гэжэ нэрлэгдэнэ. 1790 онһоо Баргажан өөрын гербтэй болоһон бэлэй.

19-дхи зуун жэлэй эхээр хаанта засаг Баргажан руу политическэ сүлэлгэдэ хүнүүдыг эльгэдэг болоо һэн. Вильгельм, Михаил Кюхельбекернүүд сүлэлгэдэ ерһэн хүнүүдэй тоодо оролсодог. Тэдэнэр Баргажанай түүхэдэ нилээд ехэ мүр сараа орууһан хүнүүд болодог юм.

Вильгельм Карлович Кюхельбекер - мэдэжэ поэт, Александр Сергеевич Пушкинай нүхэр, Баргажанда дүрбэн жэл соо ажаһууһан юм. Харин Михаил Кюхельбекер хорин найман жэл соо ажаһуужа, эндээл наһа бараһан байгаа. Аха, дүү Кюхельбекернүүдтэ хүшөө бодохогдонхой, Баргажанай нэгэ үйлсэ тэдэнэй нэрээр нэрлэгдэнхэй.

Еврейнүүдыг Баргажан хуура сүлэлгэдэг һэн. Баргажанай уездын экономиго хүгжөөлгэдэ ехээр хубитаа орууһан Аврам Новомейскийн эсэгэ мүн лэ сүлэлгэдэ эльгээгдэн байгаа. Тэдэнэр алта малтадаг, ан гүрөөһэ, булга,

хэрмэ олзоборилдог ажалыг эмхидхэжэ, Баргажан тухай хураг суу аяар холуур тараажа шаданан алдартай ха юм.

Политическэ сүлэлгэдэ эльгээгдэн хүнүүд үхибүүдыг эрдэм хургуулида хургадаг, газар ажаалтай танилсулдаг, барилгын хүдэлмэри эрхилдэг байһан гэшэ. Бэрхэ мэргэжэлтэд Николай Григорьев, Иван Лиев, Семён Агатов, Александр Горяинов, Арон Рашков, Николай Тютчев, Константин Шамарин, Екатерина Брешко-Брешковская болон бусад арад зоной гэгээрэлдэ ехэ нүлөө үзүүлэн алдартай. Жэшээлхэдэ,

Баргажанай аймагай захиргаанай гулваа Л.Б. Ванюшкина

Екатерина Константиновна Брешко-Брешковская гэдэ-гын эсернүүдэй парти байгуулалсаһан, революциин үедэ Керенскийн тала баригшадай нэгэн болоһон байна. Тэрэ үеэр «орол революциин хүгшэн эжы» гэнэн солодо хүртэн байдаг. Хожомын Франци ошожо, Октябриин хубисхалда, Совет засагта харша хүдэлмэри эдбхитэй үсэдөөр ябууһан намтартай.

Байгша зуун жэлэй эхээр Баргажан хууринда 2500 хүн ажаһуудаг байба. Тиихэдэ худалдаа наймаанай-промышленна 25 фирмэ, арһа элдэдэг завод, алта малтагшадай 3 конторо, почтово-телеграфна конторо, полициин управлени, нэгэ типографи бии байгаа.

1910 ондо сүлэлгэдэ ерһэн большевик Николай Степанович Кабашов Баргажанай уездэ ехэ юмэ хэжэ үрдинэн байгаа. Тэрэ 1920 ондо Шэтэ шадар болоһон байлдаанай үедэ баатарай үхлөөр унаһан юм.

Октябриин революциин үеэр Баргажан тосхон сагаантанайше, улаанганайше гарта нэлгэдэн орожо байгаа гээд баримтанууд гэршэлнэ. Удаань шэнэ ажабайдал зохиолгын, хардалга гүрдэлгын, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай жэлнүүд хубарин ошоо. Дайнай үедэ Баргажан тосхонһоо гурбан аха дүү Козулинууд Эсэгэ ороноо хамгаалхаяа фронтдо ошоод, дайнай газарта алданан унаһан намтартай. Мүнөө Баргажан тосхонхой нэгэ үйлсэн «аха дүү Козулинуудай үйлсэ»

гэжэ нэрлэгдэнэ.

Баргажан тосхондо олон ондоо үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд урайни саһаа хойшо ажаһуудаг, эбтэй эетэйгээр ажалладаг байһан гээд онсолон тэмдэглэхэ шухала. Ород, еврей, буряад, эвенк болон бусадше үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд ходоодоо сугтаа ажаллажа, нэгэ зорилго бэелүүдэг байгаа. Урданьше, мүнөөше тэрэ хайхан уг заншалаа сахижа ябадагын найшаалтай.

Баргажан тосхоной байгуулагдаһаар 350 жэлэй ойн баяр хэр үнгэрөө юм гэнэн асуудал хүн бүхэниие һонирхуула еһотой. Мүнөөнэй хүшэр хүндэһэн сагта ойн баярыг тэмдэглэхэ гэшэ бэлэн гү? Баргажанай аймагай захиргаанай гулваа Л.Б. Ванюшкинада энэл асуудалаар хандахадамнай, тэрэ иимэ харюу үгэбэ:

Мүнгэгүй ехэ тулюур байдалда ороод байгаа бди. Р е с п у б л и к и н а й Правительство хэдэн арбаад мянган түхэригөөр туһалаа. Тэршэлэн Москвагай правительство 300 мянган түхэригтэ эм дом, 700 мянган түхэригтэ хүнгэн сентэй гуталануудыг үгэжэ туһалаа. Тосхондо болбосон түхэлтэй болгохо талаар ехэ хүдэлмэри хэбди. Баргажанай дунда хургуули, эндэхи хизаар ороноо шэнжэлэлгын музей контрактаар заһабарилагдаа, олон тоото хүшөөнүүд соёлой ба амаралтын парк нэлбэн

Хайндэрэй үедэ

заһабарилагдаа, Спасо-Преображенскэ сүмэ хүзэгтэниие угтан абадаг болоо. Хүн зоной хүсөөр эдэ бүхы хүдэлмэри хэгдэбэ. Районной бюджетһээ нэгэше түхэриг мүнгэ гаргашалаагүй бди...

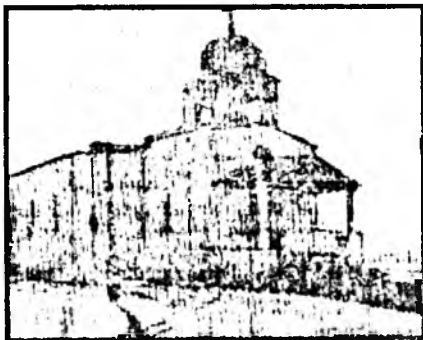
Баргажан тосхонхой 350 жэлэй ойтой дашарамдуулан, ехэ программа зохион табигданан байгаа. Тус хайндэрһөө урда тээхэнэ нэлбэн заһабарилагдаһан Спасо-Преображенскэ сүмэ соо үглөөнэй 9 саһаа мүргэлэй ёһолол үнгэрэгхэһээ эхилээд,

БАРГУЗИН

350 лет

1648-1998

Спасо-Преображенскэ сүмэ

олон тоото уран хайханай коллективүүдэй концерт хүртээр - хайндэрэй хэмжээ ябууланууд эмхитэй хайнаар үнгэрөө.

Уран хайханай коллективүүдэй тоодо арадай ансамблынууд, уран хайханай элдэб бүлэгүүд, мүн мэргэжэлтэ артистнуудше оролсоо. Тэдэ коллективүүдэй заримыг нэрлэе. Баргажанай «Сударушка» гэжэ арадай ансамбль, «Баргажан» гэжэ буряад дуунуудай ансамбль, «Баян-Голой гургалдайнууд» гэжэ фольклорно ансамбль, «Фантазия» гэжэ хатарай ансамбль, искусствын хургуулиин духовой оркестр болон бусад. Тиихэдэ Прибайкалийн, Хурамхаанай, Баргажанай районуудай уран хайханай бүлэгүүд, Буряад Республикын габыята артистнууд Максим Раднаев, Батор Будаев, Россия Федерациин арадай артистнар Михаил Елбонов, Лариса Егорова болон бусад программын ёһоор буряад, ород арадай дуунуудыг хангуурдажа, тэндэхи зоной халуун альга ташалганда хүртөө һэн. Баргажан тосхонхой гол талмай дээрэ түхээрэгдэнэн ехэ өндөр дээрһээ, мүн соёлой ба амаралтын парк соо хүн зон уран хайханай коллективүүдэй концертнүүдыг хужарлан хараха аргатай байгаа. «Баргажанай яармаг» гэнэн карнавальна жагсаал, эрдэмэй-практическа конференци, «Баргажан, шамда зол жаргал хүсэе» гэнэн хүгжэмтэ шоу-программа, һүнийн дискотека,

ТОО, БАРИМТАНУУД, ТОДОРХОЙ МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

- 1918 ондо РКП(б)-гэй Баргажанай үүр байгуулагдаа
- 1930 ондо «Баргузинская правда» газетын түүрүшын номер гараа
- 1939 ондо Баргажанда түүрүшынхивээ Чапаев тухай аблата фильм харуулагдаа
- 1949 ондо кинотеатр «Заря» нээгдээ.
- 1953 ондо Р.Зонков, Г.Мороков, Я.Устюгов гурбан велосипедээр Баргажанһаа Улаан-Үдэ хүржэ ерээ.
- 1977 ондо телерадиотранслятор баригдажа тушаагдаа
- 1990 ондо республиканскэ хүдөөгэй спортын наадамнууд үнгэрэгдөө
- 1995 ондо «Валгол» гэжэ үндэһэн буряад соёлой түб байгуулагдаа.

спортивна мүрьсоон - эдэмтын программа бүхы район соһоо ерһэн олон тоото делегацинуудыг, уригдаһан хүнүүдэй сэдхэл зүрхыг хүлөөжэ, баясулжа шадда.

Спортивна мүрьсоондэ бүхэ барилдаан гол хуури эзэлһэн байгаа. Аймагай шотаг шотагуудһаа ерһэн барилдаашадаһаа гадна хүршэ Хурамхаанай аймагай барилдаашад мүрьсоондэ хабаадаа. Шанга туладаанай дүнгөөр Баян-Гол шотагай хүбүүн, уласхоориндын классый мастер Владимир Базаров нэгдэхи хуури эзэлжэ, үнэтэ бэлэгтэ хүртэн байна.

Баргажанай 350 жэлэй ойн Баярта Москва хотын мэр Юрий Лужков ержэ юм гээд хураг суу үнийнэй тарагхай байгаа һэн. Тэрэ өөрөө ерээгүйше наа, Москвагай мэрийн түлөөлэгшэд, бүлэг эрдэмтэд ержэ, хайндэршын улам һонирхалт и болоо.

Правительствын Түрүүлгшын орлогшо В.Переляев, экономикын министр Н.Атанов, Арадай Хуралай Түрүүлгшын орлогшо В.Измайлов тус хайндэртэ хабаадалсажа, амаршалгын халуун үгэнүүдыг хэлэ, баяр баясхалан хүргөө.

Айлшаар ерһэн хүнүүдэй зүгһөө бэлэгүүдыг баридаг урданай хайхан заншал бии һэмнай. Жэшээлхэдэ, Улаан-Үдын «Разноопторг» гэжэ фирмын генеральна директор А.Скоцырская шотагайнгаа хүнүүдтэ 110 мянган түхэригтэй эд бараа, эдэс хоол бэлэглээ. Тиихэдэ районной ажахынууд, үхэр мал, мори бэлэглээ, хайндэр эмхидхэлгэдэ хабаадалсаа; бүхы дээрэ миллион үлүүтэйхэн түхэригтэй бэлэг райондо барюулагдаа гээд тухайлагдана. хайндэрэй үедэ дутагдалнуудше үзэгдөө. Тобшолбол, уран хайханай коллективүүдэй концерт уншагайраа; шотагай радиогоор программа тодорхойлоһон мэдээсэлнүүд үгы байгаа. Тиигэбэ яабашыг, Баргажанай 350 жэлэй ойн хайндэр баяр баясхаланай оршон байдалда амжалттайгаар үнгэрөө гэжэ онсолоё.

Степан ОЧИРОВ, манай тусхай корр.

ТОО, БАРИМТАНУУД, ТОДОРХОЙ МЭДЭЭСЭЛНҮҮД

- 1772 ондо Россия Эрдэмэй Академиин академик Георгий гэгшэ Байгал нуурай эрьээр, Баргажан тосхондоор алышалаа.
- 1790 ондо Баргажан өөрын гербтэй болоо.
- 1831 ондо декабрист М.К.Кюхельбекер Баргажан ерээ.
- 1838 ондо Баргажан-Түрхэгэн харгын нээгдээ.
- 1844 ондо Баргажанай приходско училищи нээгдээ.
- 1859 ондо М.К.Кюхельбекер наһанһаа нүгшөө, Баргажанда хүдөөлүүлэгдээ.
- 1890 ондо 10 хууритай больница нээгдээ.
- 1918 ондо хүдэлмэришэд, тарлашад, солдадуудай түүрүшын городской Совет байгуулагдаа.

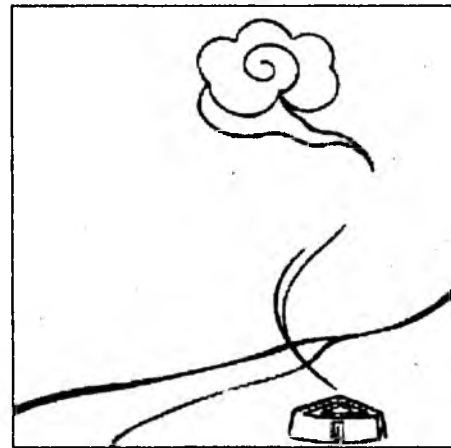

ҮНГЭРЬЭН ДУРАНАЙ ДУҢАЛНУУД ҮШӨӨЛ ЗАНДАА

Далаад онуудта түлэг залуу ябахан зон өөхэдэгөө «төөригдээн үетэн» гэжэ нэрлэхэ дуратай агша нэн. Тиигэхэ үндэһэн байжашье болоо магад. Харин тэрэл үе сагаа ерээд онуудай түгэсхэлдэ дурдабал яалайши? Хүн бүхэндэ ямар нэгэ харюу байжа болохо. Харин шүлэгшэндэ тоб гэмэ тодорхой харюу бэдэрхэнэ ехэл хэсүү. Угайдахаа буряад шүлэгшэндэ. Илангаяа 50 наһанайнгаа ой тэмдэглэжэ байхадаа.

Батын Баатар гэжэ монголзуур хара хүбүүн далаад онуудай эхээр Москвагай литературна институт дүүргээд, Улаан-Үдэдэ бии болоо нэн. Уданшьегүй, 1977 ондо «Мүнгэн тоборюулга» гэжэ шүлэгүүдэй ном гаргуулжа, гуурһа нэгэтэ аха нүхэдтөө яһала магтуулба. Үлүүдэ хүниие магтадаггүй, сэхэ руунь табидаг Цыдын Жамбалов тэрэ номтойнь танилсаад, «боро юрьээнэй бог үгэнүүдэ үнэлэ шорой сооһоо хормойлон боршоглоһон хүһөөрэй жэбэршэнэн үгэнүүдэ бэшэ», «шүлэгүүдэнь солгёо зугаатай, урин дулаан уянгаатай, ёһотой поэзин үнэрөө амилһан, тоб гэмэ тоборюулганууд» гэжэ нэрлээ нэн.

Удха сэдэбэй талаар гэбэл, хүн бүгэдэнь бүхы наһанай урда байгаа ута зорилго, ажабайдалай, сэдхэлэй харюусалга, арад зоной жама ёһо тухай бодомжолгонууд энэ ном соо бии. Дали жэгүүртэ залуу наһанай омогорхол, инаг дуранай дуулал, эхэ шотагай магтаал гэхэ мэтэ буряад шүлэгтэ заншалта гээ һаа гэхээр, тэрээн соогоо пост бүхэнэй сэдхэл бодолдо өөрын нугалбаряар мүнцэддэг зүйлүүд. «Тогтошоһон» гэжэ хожомын эррэлэн нэрлүүлһэн тэрэ сагта **Баатаршалга харуулмаар аюулта дайншье,**
Балта хадуурта түрүүшын коммунашье Бидэнэй үгэдэ үнгэршөө гэжэ Бээдээ зааха гомдодогшье нэмди.
Үе сагаа зааха голододогшье нэмди.
Үгы даа. Хожомдоогүйбди гэнэн иргэнэй харюусалгата (гражданска) уянга гарахал ёһоороо гараа. Саг сагаараа, харин хүн гэмтэй бэшэ. Батын Баатарай юрын аад, юрын харасаар обёорошогүй

баримтанууды хөрхө һонороор шэртэн, гүн удхада нэгэдүүлхэ арга маягынь тэрэ номдо хүрэхөөр лэ тэмдэглэхээр нэн.

Эрлиг талын
Зэрлиг халхинда
Үргэн хотын
Үйлэс утадаа гү?
Һүниие дүүрэн
Хэниие бэдэрэн
Һалхин гүйнэб?

(«Һалхин»)

Инаг дуранай
Дүлэнһөө дүрэлзэн
Энеэбхилэн ябаа
Эхэнэрэй гэжээрхинэн
байһай.
(«Пулаад»)

Бүхэли үдэр
Бүри юушье хэнгүй үнжөөд,
Үдэшин үнеэнэй
Һү уухадаа эшэдэһэм хүрөө.
(«Бүхэли үдэр...»)

гэхэ мэтэ мурнуудые уншахада, деталь ашаглан, үсөөн үгөөр уян мэдэрэл, далда удха гаргажа шададагынь элирнэ.

Гэхэ мэтын хажуугаар олон үгэтэй, юумэ юрэдэбан нэрлэхэ соогоо бодолын мүйлдөөгүй, яб гэмэ уран түхэлөө олоогүй эдэ тэды шүлэгүүдэньшье тэрэ номһоо дурдаад яалайб даа. Хэлбэлэй газарай (мүр тоолон, олохоноор, бад байса гаргуулжархидаг гурим бии һааб даа), редакторай хандаса мэтэһээ тиимэшүү юумэн боложо магад юм.

Гэбэшье Батын Баатар гэжэ пост буряад шүлэгтэ өөрын зүргэ олоо гэжэ тэрэ ном тодорюулаа. Аха нүхэдэй зүгһөө талархал дэмжэлгэ биишье һаа, шэнжэлһэн, шүүмжэлһэн удхатай һанамжа Буряадай хэлбэлдэ гараагүйнь шаналалтай. Яахаб, тогтоноһон байдал. Заншалта таба-зургаанай (гэбди) тоодо ородог бэшэ һаа, Батын Баатаршуу зохёолшодой номууд бэшэмэл сэгилэтэдэ хүртэхэнөө байтагай энэ тэрэ яряндашье дурдадангүй (ёһото арсалдаан, ном хаялсаан гэжэ байха бэшэ даа) үлэнэ ха юм.

Б.Батоевой «Аянай шубууд» гэжэ хоёрдохи номын эгсэ арбан жэл боложо, 1987 ондо хэблэгдээ нэн. Удаан боложо шүлэгүүдэ гаргахада нэгэ нимэ түбэг ушардаг. Энэ ном соо 1979 ондо бэшэгдэһэн шүлэгэй хажууда 1987 он гэжэ тэмдэглээтэй шүлэг байна. Аяар арбаад жэлдэ хэдэн олон үйлэ хэрэгүүд, хубиалтанууд болоно гэжэ 85-86 онуудай «хубисхал» абаад үзыт), шүлэгшын сэдхэл бодол хэды ехээр хүлгэнэ, хубилна, зам гатална гэжэб. Шэлэгдэмэл зохёолнууд бэшэ нэн хойнонь, он жэлүүдэй ехэ алгасаатай шүлэгүүдэ нэгэ ном соо суглуулһан хэсүү. Яахаб, шүлэгшэдэй саг соогоо хэблэгдэхэ арга боломжо Буряадтамнай тэрэ үедэ хараа байса муудана нэмнай даа.

«Аянай шубуудай» ганса удха маягаар бэшэгдээгүй, уянгын түхэлөөр, бэшэгэй байгуулалтаар элдэб

янзатай байһаниинь нэгэ талаар зохидшье гэжэ ха. Поэдэй туршалга, ургалта, доторой «лаборатори» адаглан үзэхэ арга олдохо жэшээтэй.

Олохон шүлэгүүдэнь буряад совет поэзин ашатай уламжалал һануулна. «Эхэ газар», «Тала», «Майн нэгэн» гэхэ мэтэ шүлэгүүдтэ дүшөөд-табьяад онуудай магтаал шүлэгэй аялга, абьяас дуулдаха мэтэ. «Абын захяа» гэжэ шүлэгтэ Н.Дамдиновой «Эсэрын нэрэ» гэжэ поэмын нүлөө, эпическэ шэнжэ бии хэбэртэй. Заншал гээ һаа, Батын Баатарай Эсэрын дайн тухай бэшгэһэниие тэмдэглэнгүй байхань аргагүй. Хүнэй шэн зориг, ами наһан, үхэл, эхын гашуудал тухай сэдхэлээ зобоон бодомжолһононь, энэниие хүн бүхэнэй, бүгэдэнь хэрэг гэжэ тоолодогойнь гэршэ болохо «Освенцим», «Эхын нулимса» гэнэн сортоотойхон аялгаар бэшэгдэһэн шүлэгүүдэнь дайн тухай эрхим шүлэгүүдэй тоодо орохо зэргэтэй. Баатар үшөө Роберт Рождественскийн суута «Реквием» оршуулһан гэжэ һануулаа.

Литературада олон юумэн хоорондоо холбоотой, адли зүйлүүдтэйшье байдаг. Гол түлэбтөө буряад шүлэг ехээр хубилаагүй, уран дүрсэлэгын, үгэ холболгын арга зэбсэгүүдэнь анханһаа хойшо тодорхойшоог, аман зохёолтой таһаршагүй холбоотой байдаг гэжэ. Манай авторташье энэ дүүрэн хабаатай. Шүлэгүүдэйн удха һабагыньшье, үгэ хэлыньшье харахада, арадай гүн ухаанай уутаһаа жэнхэни ойлгосо зүйлүүдэе удхалан, тэнсүү мэргэн үгэнүүдэе бэдэрхые оролдодог гэжэ эли.

Батын Баатарай шүлэг тэдхэдэг үшөө нэгэ зүйл хадаа Монголой яруу найраг (уран шүлэг) гэжэ болоно.

Тэнгэрийн һара
болохомнишье яалай даа.
Харанхы һүниие
мүшэдтэйн багтааһан
Харахан нүдэнэйш гүн
Аундуур
Тэргэд һара болон
тамархамнишье яалай даа.
Угалзата халхин
болохомнишье яалай даа.
Уулаһаа бууха замдаа
сэсэгэй дэльбэ энхэрэн,
Набшаһан хээтэй һайхан
дуугаа

Намарай таладаа
дуулахамнишье яалай даа.
«Явуухуланай уянгаар» гэжэ энэ шүлэг ном соо дэмы оруулагдаагүй. Хэлбэрин мүйлдөөгүйшье һаа (үе таараагүйдөө зохисгүй шэнги), амарагай уянга бии. Явуухуланай юртэмсэдэ бүхы юумэн хоорондоо таһаршагүй холбоотой, ганса гэжэ һанахаар зүйл ушарнууд үндэр мэдэрэлэй удха болон ниилэхэ жэшээтэй. Халхын бэлиг ехэтэ яруу найрагч хадаа Б.Батоевой һүгэдэдэг шүлэгшэдэй нэгэн болоно. Литературна институтта һуража байхадаа, Баатар Монгол

ошожо практика гараһан тэндэхи олон поэдуудтэй танилсаһан намтартай.

Монголой гүн ухаанда, поэзидэ сансарын хүрдэ, сагай эрьюулгэ гэжэ ойлгосо аргагүй шухала һуури эзэлдэг. Алибаа юумэнэй амидарал хүрдэнь эрьюулгэтэй адли. Бэе бэеэ нэлгэн, жэлэй дүрбэн саг үнгэрэдэг. Уһа голшье, шулуу модоншье нэлгэхэл сагтаа түхэлөө нэлгэдэг, амитан бүхэн түрэхэ сагтаа түрэдэг, ошохо сагтаа ошодог. Тэрэ эрьюулгэдэ хүн гэжэ амитан зоболон жаргалые элдэдэг, абаха үгэһын ёһоор һуудаг, «тэбэрюулхэдэжэ ердэжэ, тэлүүлхэдэжэ ошодог» (Батоев).

Агуу сагай
дууһаһагүй
эрьесэ соо
Агһан зуурын
һолир мэтээр
ялас гэнэн

Ажабайдалдамнай
юун хэрэгтэйб даа
юрын хүндэ.
Алта мүнгэн
зүрхэ сэдхэл хоһоруулаха,
Алдар соло
утаан болоод дэгдэхэ,
Алаг зүрхэ
шатааһан
инаг дуран лэ мүнхэ.
(«Мүнхэ юумэн»)

Юрэнхы дээрэ Батын Баатар инаг дуран тухай, хүнэй сэдхэлэй гуниг мэдэрэл тухай хурса шадабаритайгаар зурагладаг гэжэ хэлбэлэй рецензентүүд тэмдэглэһэн

байдаг. Энэниие гэршэлэе «Аянай шубууд», «Уярай» «Хэнээ сэсэгэй дэльбэ...» «Хандаалга», «Баян сагай байгааим...», «Намарай сагай соо...», «Сэнхирхэн дэльбэтэй сэсэгүүд...» гэнэн шүлэгүүдтэ поэзэй уянгын шадабары харуулна. Олохон шүлэгүүдэнь дуун болоһониинь энэниие һабагыһатай хэбэртэй.

Хурьһэтэ дэлхэй дээрэ
уулзаһамнайшье энэл даа
Хүрихэн нүдөйеш хаража
баясаһамнишье һада даа
Тоотэй бэе, тоотой наһан
гэлсэдэгыншье тэрэл даа
Тодоржо сэдхэлдэмни
инаглаһамнайшье эли даа

Хулһата нуурай эрьсын
ожорһоной хүнды сооһоо
Хуур лимбын аялгы
һалхин үлээн гаргана.
Нугаһанай хоёр дэльбары
уһанай долги эхэн
Наадан, наадан сэнгэхэдэ
инаглаһан хоёры
һануула.

Набшаһан хүгжэмөө
дэлгэһээр
намарынь дахинаа бусад
Аянай шубууд ганганалдан
аласай холье зорихо.
Амарагай шуналда абтаһан
хайран ганса зүрхэмни.
(«Хурьһэтэ дэлхэй дээрэ...»)
Шүлэгэй удха хэлбэри хоёр бэе согсосыень бүтээжэ, уянга ами оруулдаг. Эдэ бүгэдэнь тэнсүүриие олохо гэжэ нилдэ хэсүү ажал юм даа. Баатар энэндэ сагаа яһала бардаг, энэниие уламжалан «ажалаһы бүтээсэ» тиимэшье ехэ бэшэ

гэжэ багсаахаар. Тэрэһаан Батын Баатар ганса шүлэг зохёоһоод лэ байгаа бэшэ. «Байгал» сэтгүүлэй 1994 онной 1-дэхи дугаарта «Эрдэнийн сага Субашид» барлагдаа һаа. Түбэдэй алдарт мэргэд Гунгаажалцанай 13-дахи зүүн жэлдэ бэшгэһэн шүлэгшэдэ зохёолые Цахар гэбэл Лубсанчултэм гэжэ номшоһоо 18-дахи зуун жэлдэ монгол хэлэндэ оруулаа. Батын Баатар (Содномой Буян-Дэлгэртэй сугтаа) энэниие монголыёо буряадшалһан байна. Энэниие ямаршье ном гаргагшаһаа дуутуугүй (үлүүл бэшэ һаа) залһа

Туралт үгтэ

хэлэнэй, гүн ухаанай талаар ехэ ажалай дүн болоно.

«Субашид» гэжэ энэдхэг - түбэд литературна уламжалал соо дүрбэн муртэй шүлэгөөр бэшэһэн мэргэн хурса үгүүлэл, оньһон үгэнүүд, иимэ 457 бадагуудһаа бүридэһэн зохёол юм. Тэрэ хадаа шажанай бэшэ, гол түлэбтөө хара зондо зорюулһан, хэнэйшые уншажа, шудалжа байхаар уран бүтээл.

Жэшээ болгон хэлээ наа: Элидэ энэ наһан соо мэргэн болоошыегүй наа,

Илангаяа үхэхэ ойротобошые номдо хурабал, Ерээдүйн хойто түрэлдөө бусаддай табиһан эдһээ Наашань абаһан шэнги бэлээр мэргэн болою.

Үхэтэрөө эрдэм бэдэрэгты, үлүү болохогүй гэнэһэн бодол гэжэ ханахаар. Хойто түрэһые дурдаа хадаа шажанда хабаатай, буян лэ хэнэт гэнэһэн бодол гэжэ ханахаар. Гэбэшые энэмнай универсальна гэхэ юм гү, бүхы хүн түрэлтэндэ хабаатай бодол ха юм. Баруунай соёлһоо жэшээ дурдаа наа, агууехэ Гете үхэтэрөө ном уншаһан юм гэдэг. Гете энэдхэг, түбэд соёлые ехэтэ һонирходог байгаа.

Энэ мэтээр бадаг бүхэниинь ямар нэгэ томо бодол хэлэһэн байдаг. Номой хоёрдохи хубида бадагуудай тайлбаринууд, тэрэнь «Шандаманиин түлхюур» гэжэ нэрэтэй. Тайлбари гээшэнь эрдэмэй статья бэшэ, үльгэрнүүдэй суглуулбари, цоморлиг. Эхэ бадагай түрүүшын хоёр муртэ хэлэгдэһэн бодолые найнаар ойлогуулаха зорилготойгоор нүгөөдэ хоёр муртэнь ямар нэгэ үльгэр, домог, эртын ном соо бэшэгдэһэн ушар, үгышые наа, гүн ухаанай, бодото байдалай хургаалай үгэ болоно. Үльгэрнүүдэй сюжет гээ наа, эдэб янзын, ёһотойл сэдхэл сэнгүүлхээр уншалга, ухаанай баялигай уута.

Хэлэнэй талаар юрэ бусын ном гэжэ хэлэлтэй. Буряадшалхадаа олон тоото хуушан үгэнүүдые хуушанайнь бэшэгээр тэрэ зандань орхихо гэжэ ехэ зүб оролдоо гэжэ наанагдана. Уншагшад өөрөө ойлогожо, суранзанаар хог сооһоо түмэр татаһандал мэргэн үгыень, сэсэн хургаалыен суглуулан һонирхохо, оюун ухаандаа ашаглаха гэжэ Батын Баатар, Содномой Буян-Дэлгэр найдаа. Тиигээдшые буряад хэлэнэй баялигта энэмнай нэмэри ха юм даа. Эдүгөөр, үлэ шадаюу, үгүүдүүн, болбааши, агуула, аяга тахимлиг, асрал, дэлдэхэ, тэргүүн, хүмүүн, энэлэгтэй, эгүүридэ, эсвэл гэхэ мэтэн үгэнүүд хэлэнэй, үгын түхэлэй баялиг болоно, олонхи ушарта стилистическэ үүргэ дүүргэнэ, үндэр удха оруулна.

Иигэжэ Батын Баатар гэжэ шүлэгшэнэй дуран тухай дуулахын хажуугаар арад угсаатанайнгаа соёл түүхэдэ, оюун ухаанай баялигта анхаржа, сэсэн хургаалыень, мэргэн үгэнүүдыень олоной һонорто оруулаха гэжэ оролдоһониинь үнэтэй дүршэл болоо.

М-Ж. ОЧИРОВ.

ЭХИЛЭЛ

Юһэн эрдэниин тоогоор Юһэн шүлэг холбожо, Юһэн сагаан тэмээнэй Хамбы мэтээр һубарюулам. Һольбон хүлөө гэшхэлһэн Буурал сагаан буурамни, Һолонгын долоон үнгэтэй Буурай сагаан Буряадни. Байгал далайн хүбөөһөө Гайхал солоор бадарһан, Байгаа ехэ дэлхэйдэ найхан дуугаар зэдэлһэн Баруун зүүнэй харуултай Арюун сагаан Буряадни. Сагай ехэ дүхэриг соо Сарюун замаар дабшаха Талынш, хадынш илгаагүй Талаан бэлнгээ хүбүүдтэ Адли тэгшээр хубааһан Арюун сагаан Буряадни. Юһэн эрдэниин тоогоор Юһэн хадаг дэлгэжэ, Юһэн табаг бэлдэжэ, Юһэн сэржэм үргэнэм. Юртэмсэ дэлхэй дээрэ Юрын хүнэй жаргалан Юһэн зулын гэрэлдэ Юһэн юһөөр бата оршоги!

1. НЮТАГАЙ ШЭНЖЭ

Саһан сагаан үнгэтэй Үүлэн шулуу һилэжэ, Сагаан үбгэнэй дүрые Уран гөвөр бүтээһэн Урлал нарин дархашуул Урдань байһан гэлсэдэг. Саһан сагаан сэдхэлтэй, Сэбэр арюун нэшхэлтэй, Хоёр заяанда нүгэлгүй, Хорото мэхэ мэдэхгүй, Урайни холоһоо дамжаһан Угаа уһанда хаяагүй, Бэе бэеэ дэмжэһэн Бэрхэ шуумар хүбүүдтэй Эгээл найхан хүнүүд Эндэл түрэнһэн түүхэтэй. Эхи табиһан элинсэгэй Ехэ хэрэгые саашадань Замай харгы заяаһан Заяанаймнай заабарн гээд, Нангин шүтөөн болгожо, Наһан соогоо үргэһэн Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

2. БУУСЫН ШЭНЖЭ

Майлын саһан хайлажа, Найрам болоод урдахадань, Хүхы шубуунай донгодожо, Хүхэ ногооной задархада, Хүрһэтэ Газар эхэтээ Хүйһэн холбоотой байһанаа Хүнэй үринэр мэдэрдэг. Амин һүлдээ сахигша Амиды бүхэн барандаа Адлил агаараар амилжа, Дэлгэр ехэ дэлхэйнгээ Дэбисхэр дээрэ дэгжэнэл. Баян сагаан байгаалияа Бахархангаар шэртэжэ, Газарай худал таһалха Гасуу дэмыдэ шаагаагүй, Булагай сэбэр уһые Булангиртуулжа ябаагүй, Бууса хото хорёогоо Бузартуулжа байгаагүй, Ургааша үндэр модые Унагаажэ таамаг хаяагүй, Амиган бүхэниие хайрлажа, Алажа хюдажа орхёогүй, Мааран, мааран тэнжэһэн Малаа гамтай эдлэһэн, Зээрэг түргэн гүйдэлтэй

БҮРЯАД

Б. БАТОВЕВ

Хээрын ангые хүндэлһэн Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби! 3. МҮРГЭЛЭЙ ШЭНЖЭ

Хон хирээ туршуултай Хаан ехэ тэнгэриез, Хараани газарһаа харагдаа Хада үндэр уулая Онгон сагаан бөөнэр Обоо дээрэ тахиһан, Хангай ехэ дайдадаа Харыт гэжэ хандаһан, Үлгэн ехэ дайдадаяа Үршөөгыт гэжэ гуйһан, Олон абын хүбүүдүүд Оройн ехэ тэнгэриһээ Альган дээрэ тодожо, Далгын хэшэг хүртэһэн, Шэлтэй хатуу

сэржэмыемнай Шэмэн, шэмэн заларыт гэжэ, Амтан сагаан эдеземнай Амталан, амталан хүртыт гэжэ, Аагтай шарахан сайемнай Амсан, амсан бариит гэжэ Орон нютагайнгаа

сахюусанда Онсо найханаар хандаһан, Хэһэн ехэ хэрэгээ Хээрын талада хаяагүй, Хэсэтэ бөөгэй ашаар Хээээдэшые абаруулан, Удха ехэтэ удаганаар Уг удамаа сахюулан Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

4. ШАЖАНАЙ ШЭНЖЭ

Арбан сагаан буянни Арбижуулха аргатай, Арбан хара нүгэлые Арилгаха шадалтай Арьяа Баалын тарниие Алдангүйхэн уншаһан, Зандан модон эрхиез Алгадгүйхэн мухарюулан, Мааниин зургаан үзэгэй Мүн гүнзэгы удхада Сээжын оёорһоо һүзэглэн Сээжэлдэжэ абанхай, Үшөө мүнөө ерээдүйн Үүдэ нээгээд туршаһан Үрын зурхайн шэдидэ Үлэмжэхэн этигэһэн, Мамба дасанай отоһоһоо Эмэй зүйлые залуулан, Жэлэй курал бүхэндэ Жэгдэ олоороо сугларһан, Субаргаяа тойруулан Субаса болотор гороолһон Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

5. ХҮЛЭГЭЙ ШЭНЖЭ

Аянай холын замдашые, Ангай мүрөөр ябахадашые Эрын эрхим хүбүүдэй Эгээл дүтын нүхэрын Эрдэнитэ хүлэг морин гээ. Өөдэ газарта суһаряагүй, Уруу газарта амидаагүй, Хариин дайдада сусаагүй, һарын харгыда эсээгүй, Дүүээд ерэнһэн аргамаг Дүрбэн хурса туруундаа Дүрбэн уулын тэмдэгтэйл.

Хиисхүүр торгон дэлхэниинь Ниидхүүр дали мэтэл даа. Сахилгаата тэнгэриин Эбигээл доро үндыһэн, Сахилзата талынгаа Энгэр дээрэ үдэһэн Адууша малша угсаатан Адууша уян сэдхэлһээ Суута мориной солье Сууряа татан дуулаһан гээ. Алтан гадаһаяа тойруулан, Адуун һүргөө бэлшээһэн Агуу тэнгэриин удхаар Агта хурдан хүлэгөө Алтанһаа үлүү сэгнэжэ, Абын хүбүүд магтаһан Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

6. АМАРАГАЙ ШЭНЖЭ

Арбан тэды наһандаа Анха түрүүн танилсаад, Хайра дуранай охиндо Хайран зүрхээ хайлуулаад, Хүүхэн түрэнһэн бээ Хүнэй хүбүүндэ үгөө һэн. Холье зорихон шубуунай Хоёр дали мэтэхэнүүд, Үйлэ хубияа нэгдүүлэн, Үбгэ һамган бололсоод, Гал гуламтаяа бадараажэ, Гэр бүлээ мандуулаал. Хоёр хушуун үрине Хослуулхадан үндылгоол. Эрһын арһанда багтажа, Дэрээ нэгдүүлһэн хоёрой Эрһн нэгэшые хүсэрхөөгүй, Эхэнэрын хээээш бардамнаагүй

Иимэл ёһо заншалтай Энхэ мүнхэ буряад хүнби! 7. ЭХЫН ШЭНЖЭ

Мэлмэн харахан нюдэнһөөнь Мэлмэрнэл даа энхэрэл. энгэр ехэ дэлхэй дээрэ Эхын буян сэгнэшгүйл. Үгын хатууе тэбшэжэ, Үнэн зүбхэн зангаараа Даамай ехэ ажалые Даахысаа жүдхэлсэжэ, Эрэ ганса нүхэртөө Ээм түшэгынь болоһон, Хоёр хушуун үрине Хослуулхадан тэжээжэ, Хээээшые хэндэшые Хэлтэгы үгэ хэлээгүй, һаншаг сагаан хүгшөөдэй һалиргаһаар лэ зандаахан, Аша зээнэрэй амтатайе Абаһаар лэ мэдэнхэй, Гушаяа үшөө үргэлсөөд, Дүшээ мүнөө дүнгэлсэн Дүүрэн жаргалтай ябанал даа.

Үглөө бүри эртүүр Урган мандаха нарые Аяга сайгаараа угтаһан, Алтыень абаһан абдараа Аяа хайрата хадамуудтаа Үгэ эдеэнэй зөөлэниие Үлэмжэхэнөөр тааруулан Иимэл найхан эжытэй Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

8. ЭРЫН ШЭНЖЭ Эрһээд ошохо сагуудта Энэ наһанай эндүүе Эгээ хэндэшые мэдүүлэнгүй, Элдэб эсын ушаралтай

Энэ бэеын хамшаһаа Эрхэжэ нэгэш байгаагүй, Абаха үгэһын оршоной Амжалта, илалта, туйлалтаа Алиш сагта баярхаагүй, Яаран ябаһан үенүүдтэ Ядаржа, тулижа зобоһоноо Ямарш янзаар харуулаагүй, Хүтэл үндэр дабаанда Хүшэр бэрхэ болоходонь, Хүсэл зориггоо мохоогүй, Үйлэ хубита наһандаа Үри хүүгэдэ хараагаагүй, Үнэн ханияа гомдоогоогүй Иимэл зантай эршүүлтэй Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

9. НҮХЭРЭЙ ШЭНЖЭ

Һайн нүхэрни, Ахаан нүхэрни, һарын найхан үдэрые һанана гүш даа, һанана гүш... Гунан хонгор наһандаа Гунхалзажа ябаалби. Гурбан харгын бэлшэр дээрэ Гуйбалзажа байгаалби. Һайн нүхэрни, Ахаан нүхэрни, һанааем заһаа бэлэйлши. Сагаан тэнюун сэдхэлээ Салгидхуулжа ябаалби, Гансаардаһан галуундал Ганганажа байгаалби. Һайн нүхэрни, Ахаан нүхэрни, харбайгаа бэлэйлши гараа. Заанай хүзүүн богони гээ, Замай хүзүүн ута гээ. Заяанай харгыһаа

хадуурангүй Захадань хүрэхэ хэрэгтэйл. һарата, нарата дэлхэй дээрэ Һайн ябыт даа, Ахаан нүхэрни.

Үдэр хоногой ошохо тума Үнэн нүхэрэй шэнжэ Улам элеэр тодорно. Сагай ошохо тума Сагаан тэнюун сэдхэлынь наһандамни наһагдана, Сээжэндэмни сэгнэгдэнэ. Иимэл найхан нүхэртэй Энхэ мүнхэ буряад хүнби!

10. ТҮГЭСХЭЛ. Юһэн сагаан тэмээнэй Хамбы мэтээр һубарюулан, Юһэн сагаан шүлэгөө Холбоходо жо бэшэбэб. Хүхэ сэнхир тэнгэриин Хүбэн үүлэн мансы соо, Хүрһэтэ газар дэлхэйн Хүжэ мүнгэн үлгы соо Урайни холоһоо дамжаһан Удха ехэтэ домогуудаа Улам саашан залгуулаа. Энгэр ехэ дэлхэйнгээ Эльгэн дээрэнь тэнжэһэн, Хүлэрэ тунга газарта Хүлөө түрүүн шоройдоһон, Сээжэ сэдхэл арюудхаһан Сэбэр аршаан ундатай, Хүрэл мүнгэн дүрөөтэй, Түрэл зоной түһөөтэй Хүнэй хүбүүд бэлээлди. Юртэмсэ дэлхэй дээрэ Юрын хүнэй жаргалан Юһэн зулын гэрэлдэ Юһэн юһөөр бата оршо. Хүхэ мүнхэ тэнгэримнай Амгалан байхань болтогой! Хүрһэтэ алтан дэлхэйнмай Амгалан байхань болтогой! Хүн арад түмэмнай Амгалан байхань болтогой!

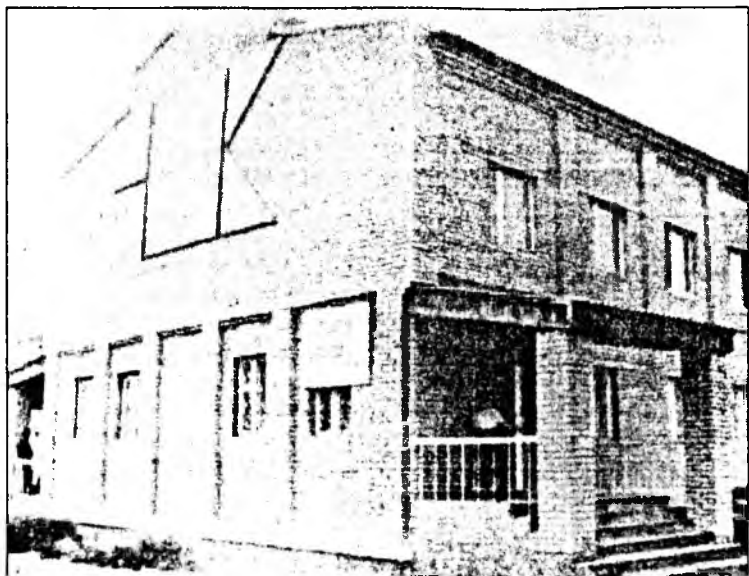

ЭРДЭМЭЙ ШЭНЭ ГУЛАМТА

Байгша оной сентябриин гурбанда Зүүн Сибирийн гүрэнэй технологическа университетэй дэргэдэ наяа мүнделхэн технологическа колледжын презентаци үнгэрхэн байна. Эндэ Эрдэм ухаанай болон хуралсалай министр С.Д. Намсараев, технологическа университетэй хүтэлбэрлэгшэд, хотымнай дунда тусхай мэргэжэлэй хургуулинуудай директорнууд болон бусад айлшад олоор суглараа.

Шэнэ колледжын директорээр Эржена Доржиевна Дымберова томилогдоо. Мүнөөжэл колледж 150 оюутадые «Экономика», «Банковское дело», «Финансы и кредит», «Правоведение», хамта дээрээ 7 мэргэжэлээр бэлдэхээр харааланхай. Хуралсалын түлөөнэтэ. Оюутад тус колледж эрхимээр дүүргээ наа, университетэйнгээ гурбадахи курсда тэрэ доргоо иррохо аргатай.

Шэнэ хуралсалай гуламтада заабаришье, дэмжэлтэшье хэрэгтэй гэшэ. Тиин «Түхэрээн шэрээгэй» дэргэдэ Зүүн Сибирийн гүрэнэй технологическа университетэй ректор В.Е. Сактоев, тус университетэй прорек-

нэрэмжэтэ базова медицинскэ колледжын директор К.Ж. Маланов болон бусад сугларжа, дүй дүршлөөрөө, ханамжануудаараа хубаалдаа.

Гадна дунда хургуули-«колледж» дээдэ хургуули гэхэн байгуулалтатой таһалгаряагүй хуралсалай шийдхэгдээгүй асуудалнууд тухай хөөрэлдөө.

Тус университетэй ректор В.Е. Сактоев: «Эрдэм хуралсалай системые гуримшуулха хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, Улаан-Үдэ хотодомнай Москвагай, Томскын, Новосибирскын филиалнууд, 4 дээдэ хургуули, олон тоото колледж, - лицей, техникумүүд бии. Хургуули бүхэниинь юристнуудые, экономистнуудые бэлдэдэг болонхой, харин иимэ олон юристнуудэй болон экономистнуудай саашадаа хүдэлхэ газарын олодохогүй бшуу. Зүришэлдөөн байха ёһотой юм ааб даа, зүгөөр зүйтэй хэмжээн соогоо. Колледж болон техникумүүд университетүүдэй дэргэдэ хүдэлхэ ёһотой», - гэж хэлээхэн. Тиигэжэ заабаринуудааршье, амаршалгануудааршье, бэлэгүүдээршье баян үдэшэ үнгэрөө.

Д. МАРХАДАЕВА.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: колледжын байшан; колледжын директор Э.Д. Дымберова; «Түхэрээн шэрээгэй» үедэ.

Гомбо САМБЯЛОВАИ фото.

торнууд Е.Д. Цыренова, В.В. Заетеев, кафедрануудые даагшад, тиихэдэ Буряад Республикын Эрдэм ухаанай болон хуралсалай министерствын дунда

тусхай мэргэжэлэй хургуулинуудай таһагай начальник В.И. Тюгрин, худалдаа - наймаанай техникумэй директор Э.Д. Парнаев, Улаан-Үдын Э.Раднаевай

ХЭЛСЭЭНЭЙ ЁһООР
Буряадай гүрэнэй университет (Улаан-Үдын) Буряадай республиканска багшанарай болон Агын багшанарай колледжнуудтай нёдондо жэл хэлсээ баталаа бэлэй. Энэ хэлсээнэй ёһоор дээрэ нэрлэгдэхэн дунда тусхай мэргэжэлэй хуралсалай гуламтануудые эрхимээр дүүргэхэн хүбүүд, басагад дээдэ хургуулин очно болон заочно таһагуудга 3-дахи курсда оруулагдаа. Хуралсалай шэнэ жэлхээ БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультетэй очно таһагта 15 хүн хуралсалаа үргэлжэлүүлнэ. Дунда хургуулида хурахадаа, мэргэжэлэйнгээ методико болон бусад предметүүдые үзэхэн эдээндэ саашадаа эрдэмээ дээшлүүлэхэдэн хүнгэн байха гэжэ ханагдана.

С. ЖИГЖИТОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: гээдэ хургуулида - түрүүшын хэсгээ.
А. БАТОМУНКУЕВАИ фото.

Залуу наһан - залитай үел.

«Оюутан ябаһан хаһаяа нөөргөн бусаагаа наа...», «Эгээл жаргалтай, эгээл хүхюун оюутан ябаһан жэлнүүднэ» гэжэ мэтэ үгүүлэлнүүдые нэгэтэ бэшэ дуулаш. Харин мүнөөнэй оюутад ажабайдал ямар болооб? Иимэ асуудалтайгаар БГУ-гай оюутадта хандаһан байнабди.

САЯН Ж.: Оюутан ябаһан хаһа хэзээдэшье мартагдахагүй гэдэг. Харин мүнөө үеын олонхи оюутад ажабайдал хүндэ болоо гэжэ ханадагби. Юуб гэхэдэ, гэртэхиинь мүнгэ салинаа сагтаа абанагүй, үгы наа, ажалгүй байна. Мүнгэгүйгөөр хурахада, хонигүй ха юм.

БЭЛИГМА Г.: Ямаршье сагта хурахада, оюутан ажабайдал хонин байдаг. Оюутан ябахадаа, шатажа байһан гал соогуур гаража, юумэ бүхэнэй амта шэмтые үзэжэ ябахада хонин. Мүнөөнэй оюутад ажабайдал хүндэшэг. Үнөөхил мүнгэнэй талаһаа ядаралдахаар.

ЭДИК Ж.: хонин, тигээшье наа хүндэ. Бүхы юумэн мүнгэтэ. хуража байһан газарһаан гансата

МҮНГЭГҮЙГӨӨР ХУРАХАДА, ХОНИГҮЙ...

справка абажа, гэртэхииндээ эльгээхэдэ, баһа мүнгэтэ байдаг. Мүнгэ олохогүй намда 3-4 түхэриг хоёр бүүлхэ хилээмэнэйни мүнгэн ха юм.

ЭЛИЗА Ш.: Минни гэртэхин хайн байдалтай. Эжы абамни өөрын үйлэдбэри нээгээд, мүнгэ олодог. Тэдэмни недели бүхэндэ эдее хоол болон мүнгэ эльгээдэг юм. Үшөө стипенди абадагби.

АЯГМА Н.: наял 2-дохи курсда хуража байнаб. Хамтын байрада мүнөө жэл орохооб. Энээнхээ урида түрэлнүүдтээ байдаг нэм. Харин мүнөө хамтын байрада байжа эхилхэдэмни, хүндэшэг болоо гэжэ хананаб.

БУЛАТ С.: Арай гэжэ нютагһаан наашаа ерээб. Эжымни харгын мүнгэ урьһаар абажа, намайгаа эльгээгээ. Эндээ ерээд байха газаргүйб. наядаа нүхэр хүбүүндээ байрланаб. Байдални ехэ хүндэ.

Нээрээшье, иимэ байдалтай оюутад ажабайдалые хараад үзэхэдэ, хүндэ. Төөд яахабши, оюутан бүхэнэй ажабайдал ондо ондоо ха юм.

С. ЖИГЖИТОВА
хөөрэлдэбэ.

Гуурһаяа туршанабди
АБЫМ ТҮРЭНЭН НЮТАГ
Абым түрэнэн нютаг
Аажам тэнюун Ярууна.
Айдар минии зүрхэндэ
Аялга мэтээр эгдэлдэг.
Дээдэ ехэ изагуурта
Дархита буурал баабай
Дэлюун ехэ Яруунын
Дэнээ гэжэ мэдэгдэби.
Гушан гурбан нуурын
Гүнзэгы баян уһатай
Гүн ехэ тайгань
Гүрөөһэ ангаар суутай.
Эсэгым түрэнэн Нарһата,
Эгээл тэнюун нютаг,
Элдин дэлхэйн энгэртэ
Эгүүридэ мүнхэ байгылш даа!
Сүсэг ЕШЕЕВА.

«ПРИНГЛС» АМТАТАЙ ГҮ?
Улаан-Үдэ хотын зон болон эндэ ерэнэн айлаһад нахалтай эр хүнтэй ноур зураатай улаан джиг үмдэ ба футболко үмдэлэн басагадые оло дахин хараһан байха. Рэгдээр сонго «Принглс» фирмын элдэб олон сортын чилсэнүүдые дурадажа, амталуулан байна. Мун сортын бүхэнэйнь рецептүүдые хэлэжэ үгөө. Хотын түбтэ оршоог худалдаа наймаанай газарнуудта «Босточные ворота» гэхэн түбтэ, мун Революцийн талмай дээрэ тус фирмын эрэ бэшээтэй улаан үнгэтэй цилиндрнуудые табиһан байна. Ушарын юуб гэхэдэ, «Принглс» фирмын хууль өөһэдэньгөө эдее Буряадай дэлгүүр дээрэ олондо мэдээлэ болгохын тула иимэ жбуула үнэргэнэ.
С. ЖИГЖИТОВА

ЗҮРХЭ СЭДЬХЭЛЭЙ МҮРНҮҮД, ЗҮБШЭХЭ ӨНӨТӨЙ ЗҮЙЛНҮҮД

Хитаа хошон яриан

БЭЛЭГ ҮГЭЖЭ БОЛОХОГУЙ

Нэгэ нютагта дарга боложо, нэгэ хүн ерэнэн ха. Тэрэ даргыг эдилгэ абадаггүй хүн гэжэ магтадаг байһан.

Дарга нэгэ үдэр гудамжаар ябатараа «Тэды харын тэдынэй үдэр гэшэ минии түрэнэн үдэр болохо» гэнэн зарлал бэшээд, ханада няажархиһан юм ха. Тэрэ газарай зонууд «Манай дарга түрэнэн үдэрөө, нараа олондо дуулгаа хадаа лаб тэрэ үдэр бэлэг абахаб гэнэн удхатай» гэжэ хөөрэлдөөд, эды тэды бэлэг сэлэг барихадань, дарга бүгэдыень тогтоон абаад, энэжэ:

- Ерэхэ харын арбан дүрбэндэ манай эхэнэрэй түрэнэн үдэр болоно. Тэрэ үдэр харин бэлэг үгэжэ болохогүй, - гэнэн ха.

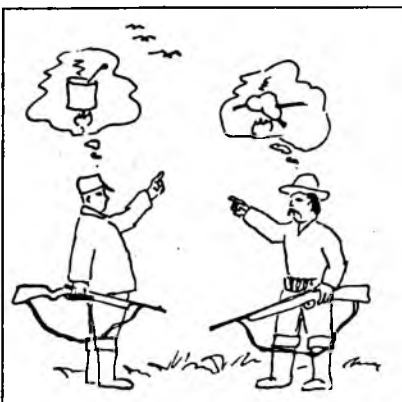
ХОЁР ХҮН ГАЛУУ ХАРБАБА

Тэнгэридэ бүлэг галуудай зээл татан ниидэжэ ябахыень хоёр хүн хараад, харбахынгаа урда тээ нэгэн хэлэбэ:

- Тарган лэ галууд байна. Харбажа унагаагаад, найхан амтатай шүлэ гаргажа эди, - гэхэдэнь, нүгөөдэнь харюусаба:

- Шанажа шүлэ гаргажа эдихэнхээ, шаража эдихэнхээ, амтатай.

Эдэ хоёр хүн өөр өөрынхээрэ боложо, удаан саг соо хөөрэлдэбэ. Хэды болоһонхойно үгэ хэлсээ ойлголсожо, харбаһан галуудайнгаа зарим нэгыень шанажа, нүгөөдэ нэгыень

шаража эдихэбди гэжэ хэлсээд, харбаха гэхэдэнь, галуунууд холын холо ниидэжэ ябашаһан байгаа лэн ха.

ХУДАГ МАЛТАХАДА...

Нэгэ айл голһоо нилээд зай газарта байдаг тула нэгэ хүниие хүлхэлжэ, уһаяа хубагаар дамжуулгадаг байгаа. Олон хоног хүнөөр уһа дамжуулхата мүнгэн хүлхэнэй ехээр ошодог ушарһаа хашаа соогоо худаг малтажа, аятай таатай болобо. Нэгэ үдэр танилайнгаа ерэхэдэ, гэрэй эзэн:

- Хашаа соогоо худаг малтаад, уһа дамжуулха өөрын хүнтэй болоһондол адли болооб, - гэжэ яриа гэнэ. Энэ яриан саашаа нэгэ хүнһөө хоёрто, хоёр хүнһөө гурбан хүндэ дамжаһаар ябажа, бүри һүүлдэнь:

- Нэгэ айлһа худаг малтахада, нэгэ хүн гаража ерээ гэнэ. Тэрэ хүн шөө уһа дамжажа шададаг

гэнэ, - гэдэг яриан боложо хубилаад, хаанай байрада хүрэхэ, хаан тэрэ худагһаа гаража ерэнэн хүнэй ямар хүн байдагыень һонирхожо, үзэхэ тухай бодожо, тэрэниие ерүүлээд, уг ушарыень мэдэжэ, урмаа ехээр хухарһан юм гэдэг.

ГАЛ ГАРГАХАН АЙЛ

Нэгэ айл пэшэн барижа, хоолойнь буруу хэгдэнэн байгаа. Пэшэнэйнгээ аман дээрэ ехэ хэмжээнэй хахалһан түлэс обоолһон байхыень нэгэ нүхэрһын үзөөд:

- Иймэ ехэ түлэс эндэ байлгажа болохогүй. Гал гаража болоно. Пэшэнэйнгээ хоолой заһаагүй хаа, энээнэйшни утаа татахагүйнь лаб, - гэхэдэнь, гэрэй эзэн энэниие тоогоогүй лэн ха. Үглөө, нүгөөдэрһөө гал гаража, сүйд болоходонь, олон зон ерэхэ, унтараалсажа үгэбэ. Гал унтараагшаддай дунда гар хүл, толгой, нюураа шархатаһан хүнүүд амаргүй олон байгаа. Түймэрэй унтарһанай үглөөдэр гэрэй эзэн эдэс, бууза, архи, тамхи, хоол хошоо тааруулжа түхээрээд, гал унтараалсаһан зоной гаргаһан хүсэ, абаһан шарха ехэ багаарнь тааруулан сайлуулжа байхатаа «гал гаргаханаа урид хоолойгоо заһа, түлээгээ зайлуула» гэнэн нүхэрөө мартажархиһан байгаа.

Д. ДАРИЖАПОВА оршуулба. Л. ГЕРГЕНОВЭЙ зураг.

ТӨӨРИШЭБЭ

(ОНТОХОН)

Нэгэтэ Дондог гэжэ хүбүүн нараһан түрүүшын элшээр жэмэс түүхээс ой ошоод, төөришэбэ. Гэртээ бусаха харгыгаа бэдэрһээр байтарнь, срсй болобо даа. Тийн тэрэнэй шэнэнхэнэй оройдо гаража харахадань, нилээд холо гал харагдажа байба.

Хүбүүмнай баярлаад, гал тээшээ алхалба, зүгөөр хойноһоонь шоно дахаһан байгаа. Дондогой ошожо харахадань, тэрэн гал бэшэ, харин нэгэ нүхэн сооһоояларһан элдэб янзын шулуунуудай, алтанай туяа байшаба.

Хүбүүнэй нүхэн руу орон сасуунь, нүхэнийнь бүглэршэбэ. Удаань тэрэ нүхэнэй эзэн болохо Алтан басаган бии болоод, Дондогыг гэртээ уряа лэн. Зүгөөр нүхэндэ хүрэхэ ерэнэн үнөөхи шононь хүбүүнэй үгы болоһониие ехэ гайхан, иигэжэ бодон: «Газар руу орошоо гэшэ гү, али огторгой өөдэ ниидэшоо юм гү? Байза, нэгэ бага хүлээхэ болоод даа, магад, хаанаһаашьеб гарахадаа болохо».

Энэ үедэ үнөөхи эзэн басаганнай Дондогыг элдэб янзын амтатай эдэс хоолоор хүндэлөөд, унтариинь заажа үгэбэ. Үлэн шоно Дондогой бии болохыг удаахан хүлээжэ ядаад, арилжа ошоо лэн.

Һүниндөө хүбүүмнай иигэжэ зүүдэлбэ ха: Дондог үндэр томо бээтэй хүбүүн болоод, Алтан басагантай гэрлэжэ байна, тээд найхан зүүдэ манажа байтараа, тэрэ гэнгэ һэришэбэ. Энээн тухайгаа ханаата боложо хэбтэтэрээ, уданшьегүй унташоо лэн.

Үглөөгүүр һэрихэдэнь, хажуудахи һандай дээрэн нэгэ

бэшэг табяатай байба. Тэрээн соонь иигэжэ бэшээтэй: Би абадаа ошооб. Тэнгэрийн хаан, энэ арбан нэгэн түлхюурээр үүдэнүүдые нээгээрэй, зүгөөр арбан хоёрдохи үүдэнэй ойроль бү хүрөөрэй. Дондог бүхы таһалгануудые нээжэ хараба. Арбан хоёрдохи үүдэнэйнь саана юун байдаг юм гэжэ ехэтэ һонирхоод, басаганай заабаринь мартажа, арбан хоёрдохи үүдыень нээжэрхибэ. Тийн тэндэһэнь далитай үхибүүн ниидэжэ ябашаба.

Удангүй Алтан басаган уйланхай орожо ерээ бэлэй.

- Юундэ уйлаабишй? гэжэ Дондог асууба.

- Арбан хоёрдохи үүдэ бү тайлаарай гэхэдэм, ши үгыем дуулаагүйш. Тэндэһини бидэ хоёрой зол жаргал байгаа. Бидэ хоёр хахасаха ёһотойбди. Би шамайе гэртшэ хүргэһүү, - гэжэ уйдхартайгаар хэлэбэ. Удаань Алтан басаган хүбүүе гэрэйнгээ дунда байлгаад, гараараа нодынь бүглөө лэн. Нэгэ хэды болоод, нүдөө нээхэдэ, Дондог түрэл найхан нютагайнгаа хажууда байжа байба. Алтан басаганай уйлахада, нүдэнһөөнь мүнгэн нулимсанууд хонхо мэтээр жэнгирэн, газарта унаад хайлана. Нэгэ нулимсага бүд соо оройгоод, хүбүүндэ үгэхэдөө, иигэжэ хэлэбэ:

- Нулимсыемни ходо бээдэе абажа ябаарай, муу сагта туһа хүргэхэ, намайе бү мартаарай. Тийн басаган ой руу гүйшэбэ. Дондогой гэртээ ошоходонь, аба эжынь ханаагаа зобошоод байгаа лэн.

Онтохон бүхэн сэсэн хургаалтай байдаг юм, таанад энэ онтохоной удха ойлгоо бээтэ.

ТААБАРИ-ХӨӨРӨӨН

Заан заадаба, Замби түбин амитан хуу хүдэлбэ.

Тийхэдэнь би пойрһоо һэрээд, газгаа гаража забагта зандан аяаһан хабшуулаатай байхыень хаража сэнгэбэб.

Гурбан жэлэй үндэгэн, Гушан жэлэй шоно, Жаран жэлэй хонин.

Эдэ гурбантай хүзүүгүй тэмээн хүтэл дабаагаар дахаад ябаһаар, эндэгэр морин ерэн хабиргатайда хүрэхэ ерэбэ. Тийхэдэм хоёрын хэбтэнэ, нэгэниинь ходо ябажа байна. Түлхээд ороходом, гонзогор лама голоо сохибо.

Харин бидэ булта Томско морин туруугүй, тобогой хээрэ ногоогүй дээрэ гараа табяад, сагаан дайдаа нара хүрэнгэтэй танилсабди.

Эрье дээрэ эрьемэ наадан, Эгшэ дүүдэ хэлэмэ наадан, Толгой дээрэ торомо наадан. Торгон утаһаар зангилама наадан.

Энэ наада хаража хуһибэб. Тийн

-Юугээр түлхэбэ?

Түйсөөр түлхэе!

-Юугээр бүглөөб?

Бүлхээр бүглөө!

Эдэ бүгэдые хээд, хэмжээгүй баян, хэмжүүргүй сэсэн юумэнтэй танилсаад,

Нимгэн дайдын саанаһаа

Нэрэ нэрээ дуудалсаа һэмди.

Сааяа ДОРЖИЕВА,

Асагадай дунда хургуулийн

9-дэхи классай хурагша.

Хүндэтэ уншагшад,

Саянь таабаринуудыг таагаа туршагты. Танай харюунуудыг хүлээнбди.

«Буряад үчүн» газетын залуушуулай таһар.

Улаан-Үдэ хотогомнай хургуулинууд олон гэшэ ааб даа. Тэдэ тус тустаа өөр өөрын түүхэтэй, ш и и г х э г г э э г ү й асуудалнуудтай, ерээгүй түсбүүдтэй, зүгөөр нэгэл үүргэтэй - үхибүүдые хургаха, хүмүүжүүлхэ. Мүнөө сагта олонхи хургуулинууд доройтонги байдалда оронхой гэжэ мэдэжэ. Тийгэбэшье жэлһээ жэлдэ эрдэм ухаанай гуламтанууд арга шадалаараа сентябриин нэгэндэ үүдээс сэлин, шабинараа угтадаг зантай. Гадна шэнэшье хургуулинууд мүнгалэн, үхибүүдые баярлуулдаг.

Зургаан жэлэй саана Улаан-Үдэ хотын Октябрьска райондо 56-даху хургуули нээгдэнэн юм. Мүнөө

дээрээ тус хургуули гурбадахи жэлээ «Диалог

ЭРХИМ НУРГУУЛИЙН АЖАБАЙДАЛНАА

к у л ь т у р Востока и Запада» гэнэн шэглэлээр ажалаа амжалттайгаар ябуулжа байна. 1997 ондо энэ хургуули манай П р а в и т е л ь с т в ы н ш и и г х э б э р э р Буряад Республикын инновационно хургуули гэжэ тэмдэглэгдээ, тэрэл жэлдэ «1997 оной эрхим хургуули» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртөө лэн.

- хургуулидамнай мүнөө дээрээ 92 багшанар болон 1500 шабинар хуралсалайнгаа ажал эбтэй эетэйгээр хэжэ байна, - гэжэ тус хургуулийн эрдэмэй-методическа талаар директорэй орлогшо Наталья Степановна Далбаева хөөрэнэ.

Эндэ бэлигтэй, бэрхэ олон багшанар хүдэлдэг юм. Гэгээрэлэй отличник Мария Петровна Магурае мэдэнгүй яалай. 1996 ондо тэрэнэй шабинар Россин эдир физигүүдэй олимпиадага 4-дэхи хуури эзэлжэ, Буряад ороноо суурхуулаа лэн гүб даа. Мүн гэгээрэлэй отличник Розалина Георгиевна Дельбеева баһал олондо мэдэжэ. Эрхим ажалын үрэгэхэдэ, шабинарын м а т е м а т и к а а р р е с п у б л и к а н с к а о л и м п и а д а н у у д т а и л а л т а т у й л а һ а н б а й н а. Тийн һая болоһон багшанарай ээлжээтэ августын конференцидэ тус

хургуулида орог хэлэ болон литература заадаг, хургуулиингаа хүгжэлтэдэ нилээд хубитаяа орууһан Арюухан Агвановна Аюржанаева «Буряад Республикын габыата багша» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртөө.

- Бидэ Япон болон Монгол гүрэнүүдтэй холбоо барисаатайгаар хүдэлдэгбди. хургуулидамнай заншалта хари хэлэнүүдэй хажуугаар япон, хитад, монгол хэлэнүүд заагдадаг, мүн үхибүүдэ тус гүрэнүүдэй соёл, түүхэтэй танилсуулдаг гэшэбди. Ондоогоор хэлэбэл, үхибүүднай өөрынгөө дураар, хэрэгтэй гэжэ ханаһан нэмэри эрдэм мэдэсэ абаха аргатай, - гэжэ Наталья Степановна үргэлжэлүүлэ

лэн. хургуули бүхэндэ үхибүүдые элдэб шэглэлээр хүгжөөхэ зорилготой кружогууд бии гэшэ ааб даа. Эндэшье олон янзын кружогууд бии. Илангаяа «Ратна» гэнэн Зүүн Зүгэй арадуудай хатарай ансамбль хаяхан республиканска конкурсын дүнгөөр дипломдо хүртөө. Тийхэдэ «Сэлэнгэ» гэнэн буряад арадай хатарай ансамбль баһал суутай юм. Гадна Зүүн Зүгэй арадуудай барилдаанай секци хүдэлдэг, хургуулийн бааза дээрэ столой теннисэй республиканска түб ажаладаг. Эндэнь 400 үхибүүн хабаагуулагданхай.

хургуулийн заһабарилга мүнөөдэрэй эгээл шухала асуудалнуудай нэгэн болоод байна. Энээн тухай һонирхоходом, Наталья Степановна иигэжэ харюусаа лэн: Заһабарилгадамнай түрэлхид аргагүй ехэ туһа хүргэдэг. Мүнөө дээрээ эдэл зомнай хургуулийн тулга болоод байна. Мүнгэн лэ гүб даа. Хэрбээ мүнгэтэй һаа, юушье хэхээр лэ даа. Тээд багшын хүнгэн бэшэ харгы шэлээ хадаа, бидэ үхибүүдые хургаха уялгатайбди.

Иймэ хэсүү сагта багшанарнай урмаа хухараашье һаа, бээе шанга гэгшээр баряад, ажалалал байна. Тиймэхээ би бүхы багшанарыг хуралсалай шэнэ жэлээр амаршалаад, хэжэ байгаа нангин хэрэгтэнь амжалта, өөһэдтэнь элүүр энхые, харин хармаандаа ходоогоол мүнгэтэйхэн байхые үнэн зүрхэнһөө хүсэнэб.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

АЮБ(араб.)-раскаивающийся. Вмусульманской мифологии один из пророков и праведных «терпеливец». Согласно Корану, шайтан подверг Аюба страданиям, но аллах, к милости которого воззвал Аюб, исцелил его и вернул ему потерянную семью.
 АЮНА - русифицированная форма от Оюун (см.)
 АЮР(санскр.) - жизнь, возраст
 АЮРЖАНА, АЮРЗАНА (санскр.) - жизненная мудрость

П.А.Бадмаеву (1856-1919 гг.)
 БАДМАГУРО (санскр.) - лотосовый Учитель
 БАДМАЖАП (санскр.-тиб.) - защищенный лотосом
 БАДМАХАНДА (санскр.-тиб.) - лотосовая дакини, небесная фея
 БАДМАЦЫБИК (санскр.-тиб.) - бессмертный лотос
 БАДМАЦЫРЕН (санскр.-тиб.) - лотос долгой жизни
 БАДРИ (араб.) - полнолуние; полная

ЧТӨ В ИМЕНИ ТВОЁМ?

АРИЙ (евр.) - лев
 АРИСТАРХ (гр.) - глава лучших
 АРКАДИЙ (гр.) - житель Аркадии - центральной области Древней Греции
 АРСАЛАН (бур.) - лев
 АРСЕНИЙ (гр.) - мужественный, мужской
 АРТЕМИЙ (гр.) - здоровый. У нас более распространена форма Артем. Ср. Валентин
 АРХИП (гр.) - начальник конницы
 АРЬЯ (санскр.) - возвышенный, благородный, святой. Обычно уют ребячилось как эпитет перед именами бодхисаттв, святых, прославленных буддистов и т.п.
 АРЮУН (бур.) - чистый, красивый, честный. Бурятское женское имя Арюна - стилизованное от Арюун
 АСИЯТ (араб.) - владычица
 АСКАР (араб.) - воин, солдат. По другому толкованию - сладкий
 АСУЙХАН (эвенк.) - красавица
 АСХАТ (араб.) - тьердый, крепкий
 АТЕШ (тюрк.) - огонь, очаг
 АФАНАСИЙ (гр.) - бессмертный
 АХМЕД, АХМЕТ (араб.) - восхваляемый
 АХТАР (перс.) - звезда, предзнаменование
 АЧИТУЙ - то же, что Ашата
 АШАТА (бур.) - благодарный, милостивый

АЮШИ (санскр.) - продолжитель жизни. Имя божества долголетия.
 АЯ (эвенк.) - приятная, прелестная
 АЯН (бур.) - долгий путь, путешествие.
 Б
 БАБУ (тиб.) - герой, храбрец, бесстрашный человек; подвижник
 БАБУСЕНГЕ (тиб.) - храбрый лев
 БАВАСАН (тиб.) - (шангет) Венера; пятница. Ср. Басанов, Басангов.
 БАДАРА, БАДАРИ (санскр.) - благой, благостный
 БАДАРМА (санскр.) - красивая, хорошая
 БАДАРХАН (бур.) - прощетающий
 БАДЛАЙ (бур.) - смелый
 БАДМА (санскр.) - лотос. Образ лотоса в буддийской атрибутике символизирует прежде всего чистоту, т.к. прекрасный лотос как будто бы не имеет ничего общего с грязью болота, из которой он произрастает. В предание о рождении Будды Шакьямуни говорится, что он сделал первые свои семь шагов по цветкам лотоса и ступил на землю; а затем, в иконографии, его всегда изображают восседающим на лотосовом троне. В Бурятии имя Балма, и особенно образованная от него фамилия, чрезвычайно популярны. Но и за ее пределами фамилия стала широко известной благодаря бурятским лекарям, братьям Бадмаевым, в частности,

луна веры, светило веры
 БАДРИЯ - женск. ф. от Бадри
 БАЗАР (санскр.) - алмаз. Бурятская форма от санскритского «ваджра». Это один из наиболее важных и распространенных ритуальных атрибутов буддийского тантризма, исповедуемого народами Центральной Азии: тибетцами, монголами, бурятами, калмыками, тувинцами.
 ВАДЖРА (алмаз) - символ нерушимости Учения и, чисто изобразительно-волшебный жезл в виде стилизованного пучка перелетающих между собой молний (см. форзац). Его тибетский эквивалент - Доржи, монгольский - Очир(ошор).
 (Из словаря собственных имен - Тайна Вашего имени).

БЭЛИГТЭЙ ДУУШАНАЙ ТҮРҮҮШЫН АЛЬБОМ

Республикадамнай дуушадай аудио-альбомууд олоор гарадаггүй гэжэ булганда мэдэжэ. Манай республикын түүхэдэ түрүүшын лицензитэй авторска аудио-альбом Инна Шагнаева барлан гаргаба. «Эхэнэр - инаг дуранай нумилса» гэхэн энэ альбомой концерт-презентаци сентябриин 12-15-да болохонь. Концертэ «Сагаан һара-98» гэхэн телевизионно эстрадна дуушадай конкурсина лауреат болон дипломантнууд Ариша Цыденжапова, Татьяна Штырева, Доржо Артём Бадмаев болон Геннадий Петрушин Данзан Бальжиндорж хоёр хабаадаха. Мүн бэлтгэ хатаршад Тина Мамонтова, Евгения Шакирова ба САГАН гэгшэд бэлиг шадагшад харуулхаар хүлээгдэнэ.

БОРИС БАЛДАН

„ДУХЭРИГТЭ“ ДҮТЭЛЭЕ, ТА БУУДЭ ЖОӨР ТАНИЛСАЯ!

39 наһатай, городто ажаһуудаг эхэнэр гэр бүлэ байгуулгатай зорилготойгоор бага найдамтай, түни түбшэн эрэ хүнтэй танилсахыг хүсэлтэй танилсаха гэбэл, иигээд бэшэхэ: 670034, Улан-Удэ, а/я 5149.

56 наһатай, хүдөө нотагта ажаһуудаг, архи уудаггүй, тамхи татадаггүй эрэ хүн дүтэшг наһанай зохид эхэнэртэй танилсаха байна.

60 наһандаа дүтэлжэ ябаһан, хүдөө нотагта ажаһуудаг, холшоргүй түни түбшэн эрэ хүн тааруу наһанай зохид эхэнэртэй танилсаха хүсэлтэй.

Улаан-Удэдэ ажаһуудаг 58 наһатай эхэнэр дүтэшг наһанай, дараа түбшэн эрэ хүнтэй танилсахыг хүсэнэ.

Городто ажаһуудаг 46 наһатай (нүхэрэнь наһа бараһан) эхэнэр тааруу наһанай зохид эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлтэй.

43 наһатай, томо болоһон хоёр үхибүүдтэй, холшоргүй зохид эхэнэр дүтэрхы наһанай, түбшэн, үнэн сэхэ абари зантай эрэ хүнтэй танилсаха байна.

65 наһатай, хүдөө нотагта ажаһуудаг, хүнгэн сарюун эрэ хүн тааруу наһанай, гансаарданги байдалда ороһон эхэнэртэй танилсаха байна.

1941 ондо түрэхэн, үндэр томо бээтэй, яһала хайн ажалтай, архи татадаг балай тоодоггүй эрэ хүн таараха наһанай зохидхон эхэнэртэй танилсаха хүсэнэ.

1957 ондо түрэхэн, хүдөө нотагта үмсын ажалтай эрэ хүн дүтэрхы наһанай түбшэн зохид эхэнэртэй танилсаха байна.

1944 ондо түрэхэн, хүдөө нотагта ажаһуудаг, тусхай дунда һургуулиа эхэнэр холшоргүйхэн, тааруу наһанай эрэ хүнтэй танилсаха хүсэлтэй.

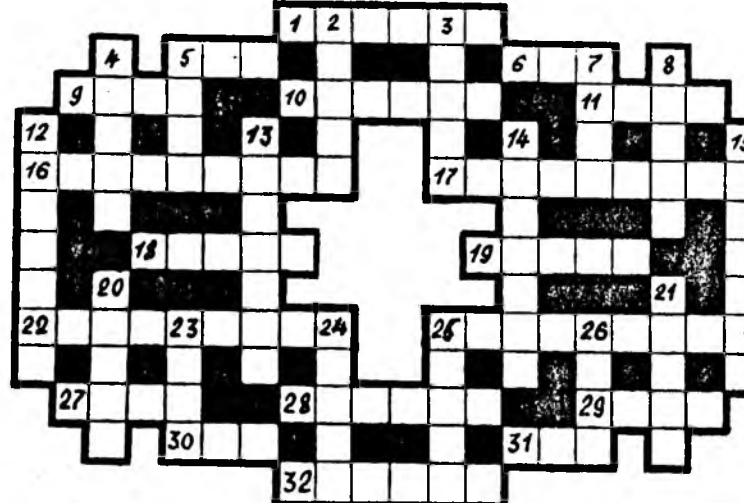
Һайшаагдаһан абонентнуудтэ бэшгүүдые эльгээхэ гэгшэ сэбэр, шэнэ конвертнуудыг бэшгэ соогоо хэхээ бү мартаһы.

Хүндэтэ уншагшадай анхаралда!
 Редакциһаа адресүүдые хүлээжэ байнгүй, һайшаагдаһан номерто харюу сэхэ эльгээбэл, таарамжатай гэжэ һануулаха. Тимэнһээ саашадаа нотаг нотагайнгаа почтын таһагта (номерта) а/я нээгээд, үгы гээбэл, нэрэ, фамилияа заагаад, "до востребованы" гэхэн тэмдэг хээд, бэшгэ соогоо заагаа хаатнай, хайн байгаа.

КРОССВОРД

ХАЖУУ ТЭЭШЭЭ: 1 - хэбтэ хатаагдаһан, нюдэхэн мойһон. 5 - «Замбуулинэй...» (Ю.А.Гагариний ном). 6 - годиин булсуу. 9 - дарин утаанай үлэгдэл. 10 - хуураһан ороһо тээрмэдэжэ хэгдэхэн хоол. 11 - Шиилхэ мүрэнэй баруун халаа. 16 - буряад арадай дуун. 17 - «Нобшо татадаг... нохойн һүүлдэ аһалдана» (о. үгэ). 18 - «Шойждо ...» (Б.Барадинай

түүхэтэ драма). 19 - годн (син.). 22 - наймаашан (син.). 25 - бээ магтан һайрхалга. 27 - ноёд ... (эхир үгэ). 28 - Б.Д.Батосовой «Хэрын нүхэнэй ноуса» туужын гол герой. 29 - «... сагаан» (А.Чеховэй расказ). 30 - ... аһахай (эхир үгэ). 31 - буряад шатарта хатанда добтолходоо хэлэдэг үгэ. 32 - ... шулуун гэшхүүр (фольк.).

ДЭЭРЭНЭЭ ДООШОО: 2 - «Һайрхуу ... ба шоно» (монгол онтохон). 3 - шүдэн. 4 - томо алха. 5 - уһанай хүрэхэдэ гү, али хайлахада, бни болодог бутархай һэрхигэр мүлһэн. 7 - үргэһэ ... (эхир үгэ). 12 - «Талха наймаатай ... баабай» (Х.Намсараев). 13 - «... дүүхэй баяртай, баабайн хүбүүн ерэгшэ аа гү?» (дуунһаа). 14 - харюу хүлээһэн хандалга. 15 - «Хушан шара басаган хубсаһаа тайлаха бүрээ уйлуудаг» (таабари). 20 - «Зунай ...» (Н.Дамдиновой поэмэ). 21 - мана һохор (син.). 23 - Б.Абидуевой онтохон соо эшэгэн тэхэ эбэрүүдээ юумни гэнэб? 24 - үгэсэ ... (эхир үгэ). 25 - ангай зүргэдээрэ тодоходоһон буу, номо годди. 26 - буряад утын хэмжүүр.

СЕНТЯБРИН 3-НАЙ ДУГААРТА ТОЛИЛОГДОҢОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД
ХАЖУУ ТЭЭШЭЭ: 1-аха. 3-бухал. 5-аза. 11-гадаһан. 12-загаһан. 13-һаса. 14-бургааһан. 15-яхад. 18-Сараба. 19-анзаһан. 20-хас. 21-байра. 22-шал.
ДЭЭРЭНЭЭ ДООШОО: 2 - хаан. 4 - хараасгай. 6 - заан. 7 - самсаал. 8 - гарууды. 9 - һараана. 10 - хабхаан. 16 - габа. 17 - жада.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А. Л. АНГАРХАЕВ
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М. Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г. Х. ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Д.Д.СУНДАРОН, таһагуудыг даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, А.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Редакцины телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариин - 21-50-52, секретариин - 21-50-52, таһагууд: экономика болон политика - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон залуушуулай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэлэй болон - 21-34-85, рекламнын - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, корпусктын - 21-34-85.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.

Манай адрес:
 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үгэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэблэг 8.650. (хамта 20.000). Хэблээдэ тушаагдаһан сар 17.00.

"Республиканска типографи" гэгшэ АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрилхэлдэ абтанхай. Закъ № 8415.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нотагай нэрэнүүдэй бэшэгыг хэзэгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа автарайхтай адли бэшэ байжа магад.